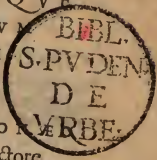
FLORVM, ET CORONARIARVM ODORATARVMQVE NONNVLLARVM HERBARVM HISTORIA,

REMBERTO DODONAEO
Mechliniensi Medico auctore.

Ex libris Mon. et Bibliot. S. Pudentianae de Urbe

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini.
M. D. LXVIII.

Svmma privilegiorvm.

Cavtvm est Regio priuilegio, ne quis alius præter Christophorum Plantinum, librum cui titulus est, *Florum & coronariarum odoratarumq; nonnullarum herbarum Historia, Remb. Dodonæo Mechliniensi Medico auctore*, imprimat, vel alibi impressum vendat hinc ad sexennium, sub pœna confiscationis librorum, vt latius patet in litteris datis Bruxellæ 2. Decembris M. D. LXVII.

Subsignat.
De Langhe.

Idem cautum est in Consilio Brabantiæ, ad totidem annos, & sub pœnis iisdem, vt in superiori Priuilegio; quemadmodum latiùs patet in litteris datis Bruxellæ 3. Decembris eiusdem anni.

Subsignat.
De Langhe.

CLARISSIMO AC AMPLISSIMO VIRO, D. IOACHIMO HOPPERO, AVratæ militiæ Equiti, Domino de Dalem, Regis Consiliario, & supplicum libellorum magistro, cognato suo, Rembertus Dodonæus Medicus. S. P. D.

DE FLORIBVS, odoratisq; ac coronarijs stirpibus, Clarissime HOPPERE, multa nobis dicenda occurrerent, si per omnes dicendi locos discurrere, & encomium scribere cogitaremus: sed id faciendum non instituimus, abunde esse rati, vtilitatem eorum & quantum materiæ Medicæ conferant, in hac, ad te, præfatione paucis ostendisse. Nam de inuentione ac origine florum herbarumque: de amœnitate, quæ hortis, viridarijs, ac om-

nibus ferè locis ex ijs accedit : aut de ea quæ ex aſpectu, odore aut tractatione florum, voluptas animi aut recreatio concipitur, quid refert verba facere? De origine ſiquidem ac inuentoribus florum herbarumque, multa fabuloſa apud Poëtas & alios ſubinde auctores, tam Græcos, quàm Latinos reperiuntur, quæ longum & perquàm moleſtum foret huc referre. Maximum verò ornatum, maximumque decorem, ſummamque gratiam, hortos hinc accipere, notiſſimum eſt. Neque etenim ex vllis quantumuis artificioſe contextis, aut coloribus ornatis, topiarijs vel perticalibus ſcenis, vmbraculis aut alijs hortenſibus operibus, tantum ornatus his accedit, quantum ex floribus, herbiſque odoratis coronarijſue; abſque quibus etiam omnia hortenſia opera, ornatu, gratia, & amœnitate deſtituuntur. Voluptas autem & animi recreatio ex his ipſis, non niſi honeſtiſſima eſſe poteſt. Ad id enim quod pulchrum honeſtumque, hominem commonefaciunt. Suggerunt ſiquidem flores ſua pulchritudine, coloris elegátia, formæ præſtantia, odoris ſuauitate ac fragrantia, generoſis

nerosis animis honesti pulchrique, & omnium virtutum recordationẽ. Turpe namque, vt quidam sapiens ait, fuerit, pulchra contemplantem, pulchra tractantem, pulchrisque in locis versantem, non pulchrum aut turpem habere animum. Vtilitas porrò quæ à floribus materiæ medicæ, & pharmaceuticæ accedit, non exigua aut sterilis, sed fœcunda, varia & omnino multiplex est. Prosunt vel solo odore, non parum: deinde & alijs suis facultatibus, flores quamplurimum. Odore siquidem spiritus refouent, reficiuntque; collapsas vires redintegrant; torpentem animum non rarò excitant; subinde remorantem somnum clemẽter conciliant; & inter ea quæ ὀσφραντὰ siue odorabilia nuncupantur, principem facilè locum tenent; facilè videlicet parabiles & amica naturæ consuetudine familiares. Alia etenim quæ ab Indis, extremoúe Oriente aut Occidente odorata aduehuntur, nõ ita familiaria sunt, sumptuosiora interim, neque cuiuis statim & promptè parabilia: flores verò horti, & subinde arua sponte etiam suppeditant. Alijs verò suis facultatibus, calfaciendi videlicet, refrige-

frigerandi,reprimendi, corroborandi, concoquendi, digerendi, diſcutiendi, reſoluendi, aperiendi, attenuandi, leniendi, & ſi quæ ſunt ſimiles; ſic conducibiles flores ſunt, vt nulla corporis pars malè affici poſſit, cui non ex floribus remedium adhiberi queat: paucæ item compoſitiones mixtaque medicamenta, quæ non flores aliquos admittant. Capitis doloribus & pleriſque alijs eiuſdem morbis, flores medelam conferunt. Pulmoni, lateriue dolentibus flores præſidio ſunt. Ventriculum corroborant: aluum laxiorem reprimunt; eandem adſtrictam laxant & aperiunt. Iocinoris & Lienis medicamentis flores permiſcentur. Si calculi, coli aut veſicæ dolor vrget, flores præſto ſunt. Vteri dolores leniunt: menſes ſiſtunt & citant. Antidotis & alijs compoſitis medicamentis magna vtilitate admiſcentur. Recipiuntur in cataplaſmata, malagmata, emplaſtra, vnguenta, fotus, balnea. Rara abſque floribus enemata. Oleorum ex floribus multæ compoſitiones. Condiuntur flores. Fiunt ex floribus tragemata, ſerapia; elicitur ex ipſis liquor. Vino, melli, aceto, flores vires

com-

communicant. Ita nullam alicui ſtirpi indidiſſe facultatem natura videtur, quam non & floribus communem fecerit,& ſubinde etiam cumulatiùs contulerit. Et tantum quidem abeſt, vt florum materia vel ieiuna ſit aut ſterilis; vel ad medicinam nihil faciat; vti ſycophantæ & calumniatores quidam indocti clamitant,qui non modò florum; verùm omnium herbarum ac ſimplicium medicamentorum,adde etiam compoſitorum notitiam, medico non neceſſariam opinantur; imò veluti ſuperfluam temerario auſu damnant: ad ſolos Pharmacopœos eam, aut mulieres reijcientes, & pertinere iudicantes. Qua vel ſola ſententia ſe indignos titulo ac nomine medici planè oſtendunt. Nam ita cohærens ſtirpium, herbarum & reliquorum ſimplicium medicamentorum, & multorum compoſitorum cognitio, alijs artis partibus eſt, vt nemo verè Medicinæ cognitionem habere queat, qui notitiæ eorum rudis ſit & imperitus: vt & nos alibi, & Galenus quoque ipſe manifeſtis verbis ſcriptum reliquit. Si etenim omnis artifex artis ſuæ inſtrumenta cognita & in nume-

rato habere debet, quomodo ea ignorans medicus, ab artis suæ imperitia excusari poterit? Inter instrumenta siquidem quibus ars medendi in curationibus morborum vtitur, ipsæ sunt stirpes earumque radices, cortices, medullæ, folia, flores, fructus, semina, succi, lacrymæ, & quæ sunt alia. Necessum namque est huiuscemodi medicos sæpenumerò hæsitare, & veluti paladundos diuagari, ac in grauissimos perniciosissimosque errores labi. Veluti non ita pridem in celebri quadam ciuitate medico cuidam, magnifico tamen titulo superbiēti accidisse, à fide dignis accepimus. Præscripserat is cuidam Diagridij drachmas duas; monente autem Pharmacopœo excessum quantitatis esse nimium, & percunctante eo, an pro Diagridio cogitasset Diatragachantes scribere; responsurus interrogauit an ne idem Diagridium & Diatragachantes esset. Adeò stupidus, omnisq; materiæ medicamentorum, atque etiam artis ipsius magnificus iste λογιάτρος fuit: vt quantum inter Diatragachantes arteriacam compositionem, ac Diagridium medicamentum potentissimum bilem per al-

uum ſubducens, diſcriminis fuerit, planè ignorauerit. Alius nupèr aquam elici voluit ex herba quæ Latinis Thyrſus dicitur (ita ſiquidem ſcriptum eius habebat) ipſe tamen & multum arrogans, & faſtu quodam ſibi plurimum in modum placens; perſuaſumq́ue habens, ſe omnes quotquot ſunt medicos iudicio & eruditione ſuperare, quum tamen ſerò artem cognoſcere cœperit ex pędotriba medicus factus. Meminiſſe hunc oportebat Thyrſum non aliquam herbam eſſe, ſed propriè quidem haſtam aut facem hederis obuinctam; metaphoricè verò Thyrſos, cuiuſuis herbæ cauliculos ſuperiores, in quibus flores gignuntur, appellari. Fuit & olim medicus quidam, qui vbi apud Galenum in compoſitione quadam Origani Onitidis nomen reperiſſet, ægrotanti mox cuidam compoſitionem quandam parauit, quæ Onitidem recipiebat. Hic Pharmacopœo ignoranti qualis herba Onitis eſſet; & percunctanti, quum non haberet quod reſponderet; ſuggerenti an Ononidem putaret; mox annuit, ac pro Origano Onitide, Ononidem ſubſtitui permiſit; herbam

multum ab Origano Onitide differentem. Atque in tales errores medicos perducit,& ſtirpium materiæque medicæ imperitia, tum & neglecta ea artis pars, quæ ſola propriè Medicinæ nomine appellari meretur: curandorum videlicet morborum ratio ac methodus. Fieri etenim non poterit, vt doctus & in operibus artis verſatus exercitatusque Medicus, in huiuſcemodi errores labatur. Doſim ſiquidem, iuſtumque pondus ſingulorum exactè tenebit: ignota, vana, & quæ in rerum natura non ſunt, aut quæ ipſi ſomnianti vel deliranti occurrerunt,ad vſum ducere non putabit: in veterum compoſitionibus ſi vnum aliquod deſideretur, non nomine ac appellatione ſimile, ſed viribus ac facultate reſpondens ſubſtituet, alteriusque deficientis loco addet. Ex his quantum ſtirpium materiæque medicæ notitia, medico ſit neceſſaria, plenè & abundè conſtare poteſt: & quàm nihil à noſtra profeſſione, aut artis in qua verſamur exercitatione peregrinum aut alienum ſit, hoc quod tractauimus argumentum: quum inter ſtirpes, non poſtremo flores ſint loco;
&hu-

& humanis vſibus varijs multisq́ue modis vtiles. Et de florum quidem vtilitate hæc ſatis.

NVNC ad te clariſſime ac ampliſſime Hoppere me conuerto, atque hanc noſtram de floribus ac odoratis coronarijſq́ue nonnullis herbis hiſtoriam, tibi offero & dedico: non modò diuturnæ noſtræ amicitiæ veluti pignus quoddam apud te futuram; aut abſentis cognati & amici μνημόσυνον; ſed præcipuè & maximè nonnullæ cõgratulationis ergô. Poſteaquam enim te magnis muneribus ac præmijs D. Philippus Hiſpaniæ &c. Rex Catholicus ſibi obſtringat ac deuinciat, honoribus nõ exiguis augeat; alijq́ue proceres & magnates ſummis fauoribus proſequantur; de his tibi, Hiſtoriæ huius noſtræ dedicatione, omnino congratulandum, pro ea, quæ inter nos à prima adoleſcentia coaluit amicitia, putaui: ne videlicet amici & cognati officio defuiſſe videri poſſem. Solent ſiquidem amici, proſperis & lætis amicorum rebus non ſolum gaudere & exultare, verùm & verbis ac factis lætitiam exprimere & oſtendere. Prodit igitur Hiſtoria

ria

ria hæc noſtra, & maximi ac potentiſſimi Regis fauorem & munera, deinde & aliorum nobilium ac magnorum procerum amicitiam tibi gratulans, omniaque fauſta & felicia deprecans. Reliquum foret eam commẽdare, niſi iamdudum gratam tibi ac iucundam futuram, certus eſſem. Proinde & ne verbum vllum quidem addo; optans modò, ſtudioſis omnibus vtilem, & æquè ac tibi, acceptam eſſe poſſe. Bene vale, clariſſime D. Hoppere. Nonis Ianuarij, Anno 1568. Mechliniæ.

REMBERTI DODONÆI FLORVM ET CORONARIARVM ODORATARVMQVE NONNVLLARVM HERBARVM HISTORIA.

DE NIGRA SIVE PVRPVREA VIOLA. CAP. I.

NIGRA *siue purpurea Viola mox à radice folia promit, multa, lata, venosa, per ambitum leuiter crenata, hederæ foliis rotundiora, tenuiora, nigrioraq́ præsertim parte superiore, inter quæ medij, tenues exeunt styli, & in singulis flores singuli,*

singuli, pulchri, odorati, colore in cæruleo subnigro purpurei; nonnunquam sed rarò candidi, ex quinque paruis foliolis compositi, quorum infimum maius; ac deinde pensiles caliculi, qui per maturitatem in tres partes dehiscunt: semen paruum & in rotunditate oblongum est: radicibus tenuibus ac fibrosis firmatur. viret hyeme pariter ac æstate, frigoris patientissima. locis opacis, iuxta dumos, muros, agrorum hortorumq́ margines, pingui solo plurima frequensq́ emicat: flores vt plurimum Martio, vbi serius Aprili prodeunt mense.

EST *huius generis quædam, florum foliola multiplicans, cum purpurea, tum candida, hortensis vtraque.*

EST *& genus quoddam syluestre, foliis minoribus, floribus pallidioribus, minus aut non odoratis: nascitur id, & locis quidem opacis, ac secus vias & margines agrorum, verùm arido sterilią́ solo.*

VIOLAM *autem Græci* ἴον, *&* ἴον πορφυροῦν, *id est, Violam purpuream nuncupant. Theophrastus verò &* ἴον μέλαν καὶ μελάνιον, *hoc est, nigram Violam; à nigricantis purpuræ florum colore. Plinius solam hanc Græco nomine, à cæteris Violis discerni, appellarią́* ἴον, *& ab his Ianthinam vestim dici refert. Officinæ latinum nomen seruant; at herbam Violariam nominant, & matrem violarum. Germani florem,* blau veiel oder Mertzen violen: *Galli similiter* Violette de Mars, *hoc est, Violam Martiam: Belgæ,* violetten *dicunt.*

ἴον *autem Græcis vocatum in Geoponicis Nicander credit, vt refert Hermolaus, quod Nymphæ quædam Ioniæ, florem eum Ioui primum dedere muneri. Alij* ἴον *dictum affirmant, quòd cùm Io puellam adamatam Iupiter in vaccam conuertisset, terra florem hunc pabulo eius produxerit; qui propter ipsam factus, ab ipsa nomē accepit. Atq́ inde etiam*

Latinis

Latinis Viola, quasi vitula, extrita littera t dici putatur. Seruius Violam Latinis etiam vaccinium, eadem occasione dici refert, locum enarrans Vergilij in Bucolicis:

Alba Ligustra cadunt, Vaccinia nigra leguntur.

Vergilius tamẽ Ecloga 10. *Vacciniũ à Viola differre ostẽdit:*

Et nigræ Violæ sunt, & Vaccinia nigra.

Vitruuius etiam Architecturæ libro septimo, Violam à Vaccinio distinguit. Nam ex Viola Silis Attici colorem, ex Vaccinio purpuram fieri elegantem memoriæ prodidit. Tinctores, inquit, cùm volunt Sile Atticum imitari, Violam aridam coniicientes in vas cum aqua conferuescere faciunt ad ignem: deinde cùm est temperatum, coniiciunt in linteum, & inde manibus exprimẽtes, recipiunt in mortarium aquam ex Violis coloratam, & ex ea eretriam infundentes, & eam terentes, efficiunt Silis Attici colorem. Eadem ratione Vaccinium temperantes, & lac miscentes, purpuram faciunt elegantem. Quæ autem sint appellata Vaccinia, alio, & suo loco explicabitur. Silis Attici color.

A D *Violas reuertimur, quarum & flores & folia temperiem habent frigidam & humidam. Et flores quidem omnibus internis inflammationibus, laterum potissimum & pulmonis, vtiles sunt: pectoris, asperæ arteriæ, nec non faucium asperitates & scabrities leniunt: iocinoris, renum, & vesicæ nimios calores restinguunt: ardentium febrium ardorem mitigant: bilis acrimoniam obtundunt: sitim arcent & sedant.*

Q V O D *ex ipsis fit* δροσάτον, *siue vti Actuarius nominat* σεράπιον, *si ex diluto decoquatur in quo pluries recentes Violæ fuerint maceratæ, aluum lenit, & bilem per inferna educit, trium aut quatuor vnciarum pondo sumptum.*

F I T *& ex Violis oleum quod refrigerãdi humectandiq́ potentia pollet: temporibus illitum, somnum clementer conciliat,*

ciliat, quem calida aut ſicca intemperies remoratur: cum oui luteo ſedis & hæmorrhoidum dolores mulcet: additur quoque vtiliſſimè cataplaſmatis refrigerantibus, ac dolorem ſopientibus.

SIT *autem oleum, in quo Violæ macerantur aut ex immaturis Oliuis, Græci* ὠμοτριβὲς ἢ ὀμφάκινον *nominant: aut ex Amygdalis dulcibus, vti Meſues ait: Sint & violæ ipſæ recentes humenteſq́ oportet. Aridæ etenim iam deperdita humiditate, & minus refrigerant, & caliditatis nonnihil adeptæ videntur.*

RECENTIORES *aridas violas, medicamentis quæ cor roborare creduntur, vtiliter admiſceri ſentiunt.*

FOLIA *Violarum in olere ſumpta, refrigerant, humectant, aluumq́ leniunt: foris admota, calidas omnes inflammationes mitigant, cum per ſe, tum cum polenta impoſita. Imponuntur & æſtuanti ſtomacho, & oculis, Galeno teſte. Dioſcorides ſedi etiam excidenti imponi ſcribit. Crapulam, Plinius ait, & grauedines capitis impoſitis coronis, olfactúue diſcutiunt: anginas ex aqua potæ.*

ID *quod purpureum eſt ex iis, comitialibus medetur; maximè pueris in aqua potum.*

SEMEN *Scorpionibus aduerſatur.*

DIOSCORIDES *florem purpureum non violæ, ſed Aſteris Attici, cum aqua potum anginis & comitiali in morbo pueris, auxiliari ſcribit. Ex cuius hiſtoria, hæc perperam Violæ apud Plinium acceſſiſſe ſuſpicari, & non temere quidem, licet.*

Plinij locus ſuſpectus.

DE TRICOLORE VIOLA. CAP. II.

FOLIA *tricolori Violæ exigua ſunt, ac initio quidem rotundiuſcula, deinde oblongiora, per ambitum modicè ſerrata:*

rata: caules infirmi, tenues, angulosi, geniculati, palmi longitudine: flores longiusculis pediculis insident, purpureæ Violæ forma similes, & magnitudine vt plurimum pares,

triplici colore splendentes, purpureo videlicet, luteo, candidoq́; vel cæruleo: quorum elegantia ac varietate colorum, maximè placent, cùm odorem exiguum aut nullum habeant. In summis duobus flosculi foliolis, & subinde in inferioris, & quandoque etiam in mediorum extima parte, purpureus relucet Violæ nigræ. Mediis vt plurimum, ac nonnunquam inferiori candidus aut cæruleus insidet. Luteus non rarò inferius foliolum vel magnam eius partem, semper autem flosculi medium, intercursantibus vnà nigris aliquot radiolis, occupat. Semen exiguis, in rotunditate oblongis, vasculis, ochri magnitudine continetur, quæ decidentibus succedunt floribus, & vltro semine iam maturo dehiscunt. Radicibus nititur fibrosis. In aruis pluribus locis exit: nascitur & in hortis, & crebro quidem sua sponte, syluestri speciosior & elegantior. Vere vnà cum Viola nigra aut paulo post emicat, æstate dein tota & maxima Autumni parte, ac subinde etiam hyeme floret.

IACEA *à plerisque nominatur: est tamen & alia iacea quæ nigra cognominatur. Aliis, herba Trinitatis, propter triplicem floris colorem, dicitur. Nonnullis herba clauellata. Galli flores* pensees *nuncupant, qua etiam appellatione Brabantis ac vicinis Belgis innotuere. Germani* Freyscham kraut/ vnd Dryefeltichkeyt blumen *appellant. Cum* φλογί *Theophrasti conuenire videtur, quod* φλὸξ ἢ φλόγιον *etiam dicitur, & flos est tantum syluestris absq́; odore. Vere vnà cum Viola alba aut paulo post exiens, plurimumq́; durans: cuiusmodi hæc tricolor Viola est, quæ vti scripsimus, natura sua syluestris est atque in odora, & diutinè floret.* φλόγα *autem siue* φλόγιον, *Gaza Violam flammeam interpretatur.*

QVALITATEM *herba habet, frigidam quidem obscuram, sed humidam manifestiorem, lenti glutinosiq́; succi,*

succi, vti Maluæ, particeps: emollientis eà de causa quoque facultatis, verùm minus quàm illa. Prodest, vt recentiores aiunt, febricitantibus maximè pueris & infantibus, quorum conuulsionibus ac comitialis morbi accessionibus subuenire creditur: commendatur item ad pulmonis pectorisq; inflammationes, & ad scabiem corporisq; pruritum: vlcera quoque glutinare fertur.

DE LEVCOIO SIVE VIOLA ALBA. CAP. III.

LEVCOII *voce plura Violarum genera comprehenduntur, quorum in florum quidem colore præcipua, sed tamen & nonnulla in foliis differentia. Possunt hæc in duo genera distingui. Vnum genus cui folia candidiora & molliora, candidum Leucoion, à foliorum non florum colore quis nuncupauerit. Alterum verò Leucoion luteum, à floris colore luteo. Sunt autem candidi Leucoij genera, rursus duo: maius videlicet & minus.*

MAIORI, *caulis est bipedalis aut altior, rotundus, in alas nonnullas diuisus: folia oblonga, candida, mollia, & veluti lanuginem habentia, salicis foliis quodammodo similia, verùm molliora: flores odorati, ex quatuor foliolis congesti, secundum cauliculos, superiori parte in tenuibus pediculis exeunt, colore aut rubentes, aut candidi, aut ex purpureo punicei, aut cineri candidiori proximi, subinde varij: siliquæ inde sequuntur, oblongæ, angustæ, in quibus semen latum & rotundum: radicibus nititur fibrosis, sed validis. Floret primo Vere & tota propemodum æstate, altero à satione anno, deinde & aliquot sequentibus, si diligentia & cura adhibitis, hybernis mensibus à frigore arceatur.*

MINVS *genus à priori, non forma sed magnitudine*

sola differt: caules foliaq; habet similia, sed minora: flores etiam non vnius coloris, sed vel candidos vel rubentes, vel punicantes, vti maioris: siliquas etiam & semina similia. Floret istud genus, non quidem Vere, sed Iunio, Iulio, aut Augusto, & eodem quidē quo satum est anno: hyeme perit.

Est *verò & Leucoion, florum foliola multiplicans, sed rarissimum, quod ex maioris genere est, primoq; Vere florere incipit, & maiorem curam hybernis mensibus, ne à frigore offendatur, requirit. Seruntur ferè in hortis.*

Præter *hæc, est & syluestre quoddam candidum Leucoion, humile & paruum, quod in Zelandia locis exit maritimis; ac iuxta Monspeliū quoq;, vti Gesnerus scribit.*

Iam *& Leucoion quoddam etiam est bulbosum, de quo subsequentibus capitibus.*

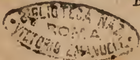
Matthiolvs *& fruticosam quandam depingit Violam foliis latis; flore Consolidæ regiæ, odorato; caule bicubitali; ex monte Baldo allatam, & ad se à Francisco Calzolario Pharmacopœo Veronensi missam: arborescentem quam Violam nominat.*

Appellatvr *autem* λευκοῖον, *Latinis quidem Viola alba, Arabibus verò Keyri. Nostri maius genus,* **stock Violieren** *nominant; minus verò,* **heete Violieren**: *Vtrumque à canitie foliorum, vti diximus, candidum, ad differentiam lutei, quod præstantissimum est, non impropriè dici potest.*

Facvltate *autē Leucoia hæc, luteo Leucoio haud dissimilia videntur; viribus tamen infirmiora.*

DE LEVCOIO LVTEO. CAP. IIII.

Lvteo *Leucoio caules sunt ramosi virentes, folia oblonga angusta, glabra, in virore nigricantia, Leucoij candidi*

LEVCOION LVTEVM.

didi foliis minora: flores lutei perquam odorati; siliquæ tenues oblongæ in quibus semen latum. Totus frutex lignosus hyemis rigorem facilè sustinet. Floret Aprili & Maio, & si hyems clemens fuerit, etiam Martio vel prius. In peruetustis muris, in ruderibus & aliis saxosis locis libentius nascitur; seritur & in hortis iuxta parietes ac muros.

HVIVS *Leucoij quoddã quoq; est genus, flore multiplici, cui siliquæ nullæ. Seritur hoc surculis, & in hortis colitur.*

λευκόιον *& istud Græci nominant, &* λευκόιον μήλινον, *Latini Violam albam & Leucoion luteum. Arabibus Keyri est: nostris,* steen Violieren. *Parietinas aut saxatiles Violas dixeris, &* geel Violierẽ. *Germanis* geel Violaten. *Gallis* Giroffles iaulnes.

EST *autem Leucoij frutex vniuersus, vt Galenus ait, extergentis facultatis, ac tenuium partium, plus tamen flores: & inter hos, qui sint ficciores, magis etiã quàm virides.*

DIOSCORIDES *lutea Leucoia præcipui in medicina vsus esse scribit; & huius aridos flores in desessionibus decoctos, ad vteri inflammationes & menstrua ducenda facere: cærato exceptos sedis rimas sanare, & cum melle oris aphthas: semen duarum drachmarum pondere ex vino potum, aut cum melle subditum, menses, secundas, & fœtus educere: radices cum aceto impositas, lienem reprimere, & podagricis prodesse.*

HIPPOCRATES *lib. de natura muliebri, ad secundas educendas, & sanguinem ex vteris pellendum, Leucoij semen tritum cum vino bibendum exhibet: & ad eadem lutei Leucoij radicem, eodem quoq; modo sumendam tradit.*

DE VIOLA MATRONALI. CAP. V.

MATRONALIS *Viola folia habet mox à radice longa, lata, subnigra, per ambitum crenata: caules cubi-*

tales aut altiores, foliis similibus, sed tamen minoribus circundatos; flores in summis alarum virgis erumpunt, Leucoiis similes, coloris aut candidi aut rubentis, dilutæue purpura; semen in siliquis oblongis & rotundis gignitur paruum, figura oblongum, colore in ruffo subnigrum; radices subsunt fibrosæ & validæ. Nascitur in hortis. Altero à quo sata est anno, Maio & Iunio mensibus potissimum floret; non raro tota æstate floris eius productio.

GALLI Violettes des dames, & Girofflees des dames *appellant, hoc est, Violas matronales; nostri corrupta voce,* Damas bloemen. *Germani* Winter violen/ *id est Violas hybernas siue hyemales.*

SVNT *autem harum Violarum folia gustu quidem acria & calida, Erucæ cuius species videntur, sapore & facultate proxima.*

DE VIOLA LATIFOLIA. CAP. VI.

FOLIA, *Viola latifolia promit, virentia, lata, per ambitum crenata, Alliariæ vocatæ herbæ similia, sed maiora: caules rotundos ramosos: flores Leucoij colore purpureos subcæruleos; quos sequuntur latæ, planæ & propemodum rotundæ siliquæ ex tenuissimis mēbranis, veluti laminis compactæ; intra quas semina plana, lata, obscuri coloris, forma quodāmodo* διχοτόμου *Lunæ, inter quæ media tertia membrana: radices subsunt crassæ, candidæ, in diuersa tendentes, Pæoniæ fœminæ alterius, radicibus quodammodo similes, sed minores & tenuiores, intus porosæ. Belgæ hanc Violam vnà cum aliis in hortis serunt: flores Aprili prodeunt mense, altero à quo sata est anno.*

BVLBONAC *aut Bolbonac voce barbara vulgo, nos Violam latifoliam, aut vt plærisque placet, Violam peregri-*

nam nũcupare maluimus. Brabanti Penninckbloemen *à siliquarum forma, denarium quodammodo referente, &* Paeschbloemen/ *quod circa Pascha solennitatem ferè semper floreat, nominant. Recentiorum pleriq; Lunariam, alij Lunariam Græcam appellant: vel ab ipsius seminis figura, aut siliquarum mediæ membranæ argenteo splendore, quo, decidentibus per summam siccitatem cum semine ex vtraq; parte membranis, nitet. Veterum autem Thlaspi alterum videtur, quod videlicet à Crateua describitur, à nonnullis Sinapi Persicum appellatum. Nam vt Dioscorides ait, Crateuas Thlaspi quoddam recenset* πλατύφυλλον καὶ μεγαλόρριζον, *id est, latifoliũ & magnis radicibus; qualis omnino Viola hæc est, quam latifoliam cognominauimus.* Thlaspi Crateuæ.

HVIC *latis folijs & siliquis planis ac rotundis similis est & alia quædam Viola, quæ perenni radice nititur, ac hyeme non marcescit. Sunt huic caules lignosi cubitales: folia multa lata, siliquæ planæ & latæ, vtraq; paulo minora quàm prioris: flores candidi instar Violæ matronalis. Reperitur in hortis; floret æstate.*

CÆTERVM *facultate ac potentia, Latifoliæ Violæ semen calidũ quidem, & siccum est, gustuq; acre, Thlaspios semini sapore & viribus simile: radices acrimoniæ quoque nonnullæ sed non multæ participes sunt: eduntur cum acetarijs vt quarundam aliarum.*

DE VIOLA MARIANA, SIVE RAPO SYLVESTRI DIOSCORIDIS.

CAP. VII.

MARIANA *Viola folia primum habet oblonga, lata, subnigra, aspera, nonnihil hirsuta, vulgaris Buglossi folijs nigriora, minora minúsque aspera. Caules deinde secundo anno profert rotundos, rectos, ramosos, ali-*

aliquantulum etiam hirsutos, circa quos folia similia, sed minora: flores in summis virgis exeunt oblongi, caui, rotundi, per oras incisuris quinque sed non profundis diuisi, coloris vt plurimum in cæruleo purpurei, subinde candicantes, in quibus stamina duo aut tria candida; qui & priusquàm dehiscunt quinquangulares sunt. Post flores capitulum nascitur, superiore parte latius, quinque quoque angulos habens, & quinque loculis veluti caligulis asperis & hirsutis deorsum dependentibus circum vestitum, in quo semen exiguum, subrussi, & eius cuius Castaneæ fructus echino exemptus propemodum coloris. Radices subsunt longæ, crassæ, candidæ, non ingrati saporis. Nascitur vt aiunt in syluis & montibus, nec non in opacis quibusdam tractibus, vt Matthiolus refert, plærisque Italiæ & Germaniæ locis: apud Belgas in hortis colitur, Iunio, Iulio & Augusto mensibus floris eius productio: semen interea ad maturitatem peruenit; neque enim simul sed particulatim floret.

VIOLAM *Marianam nostri appellant, & vulgo* Mariettes. *Recentiorum plærique Medion esse volunt. Medion autem Dioscorides tradit folia habere Seridis, (exemplaria quædam Iridis habent) caulem tricubitalem, & in eo florem magnum, rotundum, purpurascentem: fructum paruum similem Cnico; radicem dodrantalem, craßitudine baculi, gustu acerbo. Cum qua descriptione Viola mariana non admodum respondet: tametsi enim illi flos grandis & rotundus; folium tamen propriè nec Iridis nec Seridis: & fructus aut semen, Cnici semine haud simile. Quas ob causas non Medion, sed potius verum Dioscoridis Rapum syluestre videtur; γογγύλη ἄγρια quæ Græcis dicitur, cum cuius descriptione magis conuenit. Nam fruticosa est stirps & ramosa, cuius lobi siue capitula appendentibus aliquot loculis circumtecta, quibus sublatis interior lobus siue capitulum conspicuum* Medion.

ſpicuum eſt: quale Rapum ſylueſtre eſſe, ex eius apud Dioſcoridem deſcriptione ſatis conſtat. Quæ tametſi ſuperfluorum quorundam acceſſione corrupta, Rapo tamen ſylueſtri propriíſsima complectitur. Deſcribitur autem Rapum ſylueſtre à Dioſcoride his verbis: ἄγρια γογγύλη φύεται ἐν ἀρούραις, θάμνος πηχναῖος τὸ ὕψος, πολύκλαδος, ἐξ ἄκρου λεῖος. φύλλα ἔχουσα λεῖα, δακτύλου τὸ πάχος, ἢ καὶ μείζονα. καρπὸν δὲ ἐν λοβοῖς καλυκώδεσιν. ἀνοιχθέντων δὲ τῶν περικαρπίων, ἔσωθεν ἄλλος κεφαλοειδὴς ἐστι λοβός, ἐν ᾧ σπερμάτια μέλανα, θραυσθέντα δὲ λευκὰ ἔνδοθεν. *id eſt, Rapum ſylueſtre, naſcitur in aruis, frutex altitudine cubitalis, ſumma parte læuis: folia habens læuia, digiti latitudine aut maiora: fructum in lobis calyculatis, quorum inuolucra cùm aperiuntur, alius capituli modo lobus ſubeſt, in quibus ſemina nigra, contrita verò intus candida. In qua deſcriptione, quæ de læuitate ſummorum caulium ac foliorum, & ſeminis nigredine, ac interiori eius medulla candida traduntur, ad ſylueſtris Rapi, huius præſertim, deſcriptionem non faciunt, ſed aliò pertinent. Huius ſiquidem ſylueſtris Rapi caules aut folia non ſunt læuia, ſed aliquantulum hirſuta: ſemen etiam non nigrum, verùm ſubruffum, & caſtaneis, vt diximus, colore affine. Videntur autem, quæ de læuitate foliorum & ſummarum partium, Campanulæ conuenire, de qua in ſequentibus capitibus, quæ fortè & Rapi ſylueſtris ſpecies habita eſt: ſemen verò, quod hic deſcribitur, ſatiui Rapi eſt. Ita plurium ſtirpium deſcriptiones inter ſe confuſæ.*

Dioſcoridis locus corruptus.

CÆTERVM *quod ad facultates attinet, radix Violæ Marianæ refrigerantis & nonnihil adſtringentis eſt potentiæ: eſui vt aliorum ſylueſtrium Raporum apta eſt, & non incommodè acetarijs additur.*

DE ALIIS SYLVESTRIBVS RAPIS. CAP. VIII.

SVNT verò & multa alia Rapi syluestris genera, Calathoide florum figura, & radicibus Violæ Marianæ haud multum dissimilia.

VNI, quod à Viola Mariana alterum, caules sunt cubitales aut altiores, angulosi, asperi, hirsuti, folia aliquantulum aspera, lata, in acutũ desinentia, per ambitum crenata; vrticæ folijs & forma & colore quodammodo similia: flores secundum caules exeunt, Violæ Marianæ floribus minores, per ambitum quinque similiter incisuris, sed profundioribus, diuisi, intus aliquantulum hirsuti, colore aut candidi, aut dilutè purpurei, vel ad cæruleum inclinantes. Nominant hoc genus Germani Halßkraut/ Nostri Halscruyt/ id est, Latinè Ceruicariam, & Ceruicariam maiorem, Græcè τραχήλιον, plærique vuulariam, Fuchsius Campanulam. 2

Ceruicaria maior.

TERTIVM genus caules habet breuiores: folia minora, candidiora, minus aspera, oblonga, Saluiæ folijs similiora: flores Ceruicariæ minores, colore proximi Violæ nigræ dilutam purpuram referentes; radices quoque similes. Hoc genus plærique Ceruicariam minorem appellant. Nascuntur hæc duo in Germania ac Belgio plærisque aridioribus locis secus pratorum margines, & crebrò locis senticosis; transferuntur in hortos, florum gratia: florent Iunio, Iulio & Augusto mensibus. 3

HIS autem simile & quartum genus est, caules id facit breuiores: folia lata & Ceruicariæ prioris proxima, minus tamen aspera, minusq; per ambitum crenata: flores deorsum pendent, coloris vt plurimum dilutæ purpuræ: pro radicibus, multæ, tenues, transuersim & obliquè serpentes fibræ sunt, à quibus multæ oblongæ, candidæ radiculæ,

Rapun-

Rapunculi radicibus similes demittuntur. Ita facilè seipsum propagat & latè serpit hoc genus. Secus aruorum margines in Zelandia & alibi locis maritimis reperitur; floret eodem quo reliqua tempore: Ceruicaria marina nuncupari potest.

QVINTVM *genus, vulgo Rapunculum nominant, caules profert tenues: folia oblonga, angusta: flores Ceruicariæ minores, cæruleo vt plurimum colore: radices candidas, digitalis longitudinis, esui aptas. Exit in aruis multis locis frequens, floret plurima æstatis parte: hybernis mensibus radices leguntur, & cum acetarijs inferuntur. Nominant hoc genus vulgo, vti diximus, Rapunculum, quasi paruum Rapum: Germani* Rapuntzeln/ *Nostri* Raponcee/ *Galli* Raiponce. 5

HORVM *omnium flores priusquam adaperiuntur, quinquangulares sunt; completi verò rotundi, & inuersi calathi figuram referunt, staminibus intus candidis; & per circumferentiam quinque incisuras, totidemq́ue eminentes angulos habent: capitula autem in quibus semen, angularia, superiore parte ampliora, sed nuda, & nullis appendicibus aut loculis siue pericardijs circumtecta, vti sunt Violæ Marianæ; quæ eam ob causam, nempe quòd capitula, siue lobos habeat circumtectos, cum syluestris Rapi descriptione exactius, quàm vllum horum conuenit, quæ tamen & omnia Rapa syluestria sunt.*

PRÆTER *hæc verò & sextum quoddam genus est, à superioribus forma aliquantulum differens: huic autem folia primum lata, postea secundum caules angustiora: caules dodrantales, summa parte veluti spicam paruorum florum plenam proferunt, quorum singuli antequàm panduntur, corniculi cuiusdam similitudinem referunt; aperti verò in quatuor angusta foliola finduntur, colore aliâs candidi,* 6

dida, aliâs cærulei, aliâs purpurei: floribus capitula parua succedunt, rapunculi capitulis ferè similia, verùm minora, multa circa caulem simul arcteq; composita: radices candidæ, vt aliorum raparum syluestrium. Gignitur locis syluosis & opacis, pingui lutosoq; solo. Floret Maio, Iunio & Iulio mensibus. Nonnulli Alopecuron appellant, ab ipsa florum plena spica; quæ iam apertis flosculis, mollis & veluti lanuginosa, vulpiumq; caudæ propemodum aßimilis, ea de causa, videtur. Sed Alopecuros alia omnino est herba, in frumentorum & leguminum historia à nobis descripta.

RADICES *porrò omnium horum refrigerantis potentiæ sunt & nonnihil adstringentis: possunt autem omnes vnà cum alijs acetarijs edi. Sunt etiam qui Ceruicariæ radicum decoctum, aduersus incipientes oris & tonsillarum inflammationes conferre affirmant.*

DE VIOLA CALATHIANA.

CAP. IX.

CALATHIANA *Viola caulibus exit dodrantalibus, tenuibus: folijs oblongis angustis binis ex aduerso positis: flores & in cauliculorum summo, & è foliorum sinubus prodeunt oblongi, calathoeides, sursum hiantes, in cæruleo saturato purpurei, staminibus in medio candidis, Rapi syluestris floribus quodammodo forma similes, quinquangulares similiter nondum completi, & quinque per circumferentiam diuisi, sed minus patentes angustiores & minores: semen exiguum in paruis oblongis capitulis continetur: radices subsunt tenues oblongæ, subinde bifidæ, trifidæ, aut in plures diuisæ, gustu amaricantes. Reperitur aliquando in pratis, frequentius in alijs incultis & ijsdem quibus Erica humi-*

humidioribus locis : & in pratis quidem procerior, auctuq; amplior, in ericastris tenuior prouenit. Augusto & Septembri floret.

APVD *nostros vulgo nomen non habet ; sunt tamen qui* blauw Lelickens/ *id est, cæruleum Lilium nuncupent : Ananiensia rura vulgo Pettimborsa vocant , Matthiolo teste: Plinio dicta videtur Calathiana Viola , de qua lib.21.cap.6. paucis his verbis: In totum sine odore, minutoq́ folio Calathiana (videlicet Viola) munus Autumni , cætera Veris . Ruellius tamen Calathianam Violam ex Plinio describens, plura & non ita succisa verba adducit: Calathiana, inquit, munus Autumni , Violæ cæteræ Veris; ea minuto est folio Violæ albæ non dissimili, in totum sine odore, calathi similitudine, Autumno tantum prouenieus, tanta coloris pulchritudine, vt cæruleum ipsum, quod imitatur, prouocet: in pratis post æstatem emicat; Autuminalem Violam nominant. Videtur eadem à Valerio Cordo Pneumonanthe nuncupata, quam Germanicè* Lungen blume *dici refert.*

QVALITATE *autem hæc Viola calida est, Gentianæ, cuius species nonnullis videtur , facultate quodammodo similis, multo tamen imbecillior. Efficax à recentioribus habetur aduersus pestilentes morbos, & ad virulentorum animalium morsus & ictus.*

DE CAMPANVLA. CAP. X.

CAMPANVLÆ *duæ sunt: vna hortensis maior, altera syluestris minor.*

HORTENSIS *multa è radicibus terræ proxima promit folia, oblonga, angusta, viroris saturi, inter quæ caules assurgunt striati, bicubitales, tricubitales, aut subinde altiores, circa quos folia similia , & flores ad superiores partes, in singulis pediculis singuli, maiores & patētiores quàm Rapunculi , campanulis aut tintinnabulis similes , colore vt pluri-*

plurimum cærulei, non rarò candidi, in quibus & candida aliquot stamina: floribus succedunt capitula, Rapunculi capitibus forma quidem satis similia, sed foraminosa & perforata, in quibus semen perquàm exiguum: radices candidæ, tenues, fibrosæ.

2 SYLVESTRIS *hortensi exceptis primis folijs similis est, sed tamen omnino minor: prima & terræ proxima folia lata sunt & pauca, Violæ nigræ folijs satis similia, attamen non tam magna: reliqua verò oblonga & angusta; flores similes cærulei, sæpe Rapunculi floribus maiores: radices tenues.*

VTRAQVE *lacti similem succum præbet, cauliculis & folijs vulneratis, copiosiorem tamen sylvestris: flores vtriusque nondum completi quinquangulares quoque sunt, & patentes in quinque similiter angulos exeunt, sicuti sylvestrium Raporum; quorum hæ ea de causa species putantur, tametsi radices exiguæ & quæ edules non habeantur. Prior in hortis seritur: altera passim in Belgio iuxta arvorum & agrorum incultos margines nascitur. Florent Iunio, Iulio & Augusto mensibus.*

VVLGO *Campanulas nuncupant, & priorem quidem plerique* Belvedere *nuncupant: sed Italis Belvedere, Græcorum est Osyris, cum qua Campanula nihil habet similitudinis. Matthiolus hanc eandem hortensem campanulam Phyteuma esse existimat: at nobis Campanula Iasionæ similior videtur. Phyteuma verò esse Antirrhini sylvestris species, de qua inferius suo loco. Ait etenim Theophrastus* ἰασιώνης *florem vnico folio constare, similitudinem autem plurium ostendere, quæ tamen non separentur, & superiorem floris partem angulosam esse. Talis certè huius Campanulæ flos est, & omnium similiter Raporum sylvestrium (excepto generis sexti) quæ tamen ea de causa Iasiones esse affir-*

affirmari non possunt; si modò eadem Theophrasti & Plinij est Iasione. Plinius siquidem Iasionen lac ait habere copiosum, quod solæ Campanulæ præcipuè fundunt. Dubitet fortasse aliquis, & Campanulam non esse Iasionen existimet, quod Plinius olus esse Iasionen scribat sylvestre, in terra repens, flore candido. Sed si olus est omnis herba edulis, & Campanula olus est, cùm eam edi posse non sit dubium: repunt verò & in terra subinde radices, atque ea de causa citißimè vna aliqua stirps multiplicatur & ampla fit: florem verò hortensis non rarò candidum esse scripsimus; sylvestris verò & talem alicubi reperiri posse quis negauerit? Constat etenim pro locorum & regionum varietate & florum colores & non rarò stirpium ipsarum figuras aliquo modo immutari. Theophrasti autem de Iasione hæc sunt verba, lib. 1. Iasio: *vbi de florum agit differentijs: Nonnulli, inquit, vnius folij nascuntur, similitudinem tantum plurium ostendentes, vt flos Iasiones; huius etenim non separatur vllum in flore folium, neque conceptaculo pars inferior eget, superior autem angulosa. De Iasione verò Plinius lib. 22. cap. 22. hunc in modum: Iasione olus sylvestre habetur, in terra repens, cum lacte multo, florem fert candidum, Concilium vocant.*

PRÆTER *verò duas has campanulas, & tertia quædam humilis & parua est, cui caules tenelli, dodrantales, in alas plures diuisi, plurima parte humi decumbentes: folia circa cauliculos parua, per ambitum leniter crenata: flores paruuli, in puniceo purpurei, pulchri, multum patentibus tintinnabulis aut campanulis similes, stamine in medio candido, qui interdiu patent; circa verò occasum Solis recluduntur, & in quinquangularem speciem contrahuntur, quam etiam nondum aperti, vti aliæ Campanulæ, referunt: radices tenuißimæ sunt. In agris frumentarijs, inter segetes exit, fertili & fœcundo solo: Iunio & Iulio floret. Anonymos* 3

nostris est herba; non esse Onobrychim, quod quandoque suspicati fuimus, satis constat. Campanularum videtur esse species, non tamen Iasiones, cùm lac nullum vulnerata fundat.

FACVLTATEM *autem Campanulæ cõpertam nullam habent, cùm nullius in medicina sint vsus.*

DE DIGITALI. CAP. XI.

DIGITALIVM *plures sunt species, non modò florum colore, sed & foliorum forma dissidentes.*

VVLGATISSIMA *purpurei floris est, cui longa lata per ambitum crenata, dilutè virentia folia, Verbasci quodammodo similia, minora tamen minusq; lanuginosa; caulis recens rotundus, à medio sursum versus compluribus floribus grauidus, non alternatim, aut orbiculatim, sed ab vno caulis latere supra inuicem, aut vt Græci aiunt, ἐπ' ἀλλήλων dispositis, deorsum versus dependentibus, forma oblongis, intus cauis dactylothecis propemodum similibus, colore ex rubore purpureis, punctis quibusdam candidis intercursantibus; quos rotunda sequuntur vascula, in quibus semen exiguum: radices multæ tenues fibræ sunt. Plærisque Germaniæ & Belgij locis saxosis & vmbrosis, in montium conuallibus, & vbi ferri & Lithanthracon fodinæ vicinæ sunt, sponte exit: transfertur etiam in hortos.*

2 ALTERA *Digitalis, priori folijs similis est, longioribus tamen ac latioribus: flores huius cum prioris floribus forma etiam conueniunt, colore verò candidi.*

3 TERTIA, *folia habet angustiora, venosa, glabra, saturato virore nigricantia, auersa tamen parte candidiora, per ambitum nonnihil serrata: flores huic lutei, forma prioribus*

ribus ferè similes. Sunt duo hæc genera rarißima, & in paucorum hortis tantum conspicua.

4 QVARTA *digitalis folia promit tertiæ similia, in virore quoque obscuro nigricantia, & candidiora similiter parte auersa, sed minora & angustiora; flores paruos, deorsumq́ue dependentes, verùm minores, colore subluteos aut pallentes. Apud Belgas satis familiaris & cognita hæc est.*

APPELLANT *autem Germani quidem hanc stirpem vulgari lingua* Fingherhut *&* Fingherkraut: *Belgæ* Vingherhoet: *Galli, Digitale, aut, quidam aiũt,* Gants nostre dame: *Fuchsius appositè Latinè Digitalem nuncupauit. Nonnulli* θρυαλλίδα *nominant, & Verbasci speciem faciunt, quæ* λυχνῖτις *dicitur. Sed Lychnitis siue Thryallis folia habet pinguia, crassa & hirsuta, ad ellychnia in lucernis apta, qualia minimè digitalis, cuius tam crassa aut hirsuta non sunt, vt ellychnij vicem explere queant.* θρυαλλίς.

FACVLTATEM *autem digitalis quidem folia, cùm amara sint, calidam obtinent & siccam, cum nonnulla abstersione coniunctam, interim tamen nullius sunt vsus, nec medicamentis vllis admiscentur: flos solus, sola pulchritudine & forma placet gratusq́ue est.*

DE LYCHNIDE CORONARIA. CAP. XII.

LYCHNIS *coronaria folia gerit oblonga, pollicis latitudine aut paulo latiora, mollia, lanosa, cana, Verbasci folijs minora quidem, sed candidiora & lanuginosiora; caules cubitales, rotundos, geniculatos, canos quoque & lanuginosos, in plures breues alas diuisos; in quarum summo singuli flores, è calycibus suis, aspectu pulchri, sed inodori, Violæ matronalis floribus maiores, colore rubro & veluti flammeo fulgen-*

fulgentes, subinde sed rarius candidi, aut dilutè rubentes, ex foliolis vt plurimum quinis, rarißimè senis nec pluribus congesti; nisi floris foliolis (quod vti alijs floribus hortensibus, ita & huic aliquando contingit) multiplicatis; in medio florum apices sunt acuti & pungentes: radices subsunt tenues. Seritur in hortis; Italiæ, Germaniæ, Galliæ, Belgioq́ familiaris: Apud Ananienses autem, vti Matthiolus refert, etiam syluestris, sponteq́ exit. Iunio, Iulio ac Augusto æstiuis mensibus florum exortus.

NOMINANT *hunc florem Germani*, Frauwen roszlin/ Mariē roszlin/ Marghen roszlin/ *&* Himmel roszlin: *Latinè Dominarum rosam, Marianam rosam, Cæli rosam & cæli florem; Belgæ* Christus ooghen/ *id est oculum Christi; Galli*, Oeillets, & Oeillets Dieu. *Dioscoridi* λυχνὶς στεφανωματικὴ *est, hoc est Lychnis coronaria, siue satiua. Gaza* λυχνίδα *lucernulam conuertit. Videtur eadem &* λυχνῖτις ἢ λυγνῖτις *per* γ, *esse Verbasci species, quæ &* θρυαλλὶς: *folia siquidem habet mollia, hirsuta, ad lucernarum funiculos siue ellychnia apta, cuiusmodi Lychnitidis esse Dioscorides testatur: florem item vt plurimum rubentem habet, qualem* θρυαλλίδος *esse, Nicander innuit rubentem eam in Theriacis nominans:*

ὅσσα τε λυχνὶς ἔνερθεν, ἐρευθήεις τε θρυαλλίς.

In quo versiculo Lychnis intelligi debet syluestris, vt ipse Nicandri interpres monet, ne coronariam Lychnida à Thryallide differre hinc quis existimet. Conradus Gesnerus hunc Iouis florem & Græcè διὸς ἄνθον *nuncupari existimat. Sed Theophrastus inter Lychnida & Iouis florem,*
διὸς ἄνθος *lib.6. distinctionem facit; æstiua sunt, ait,* λυχνὶς, διὸς ἄνθος *&c. & similiter Plinius, lib. 21. cap. 11. hæc Theophrasti verba referens; succedunt illis æstiui, scribit, Lychnis & Iouis flos &c. Est autem* διὸς ἄνθος *siue Iouis flos, flos*

æstiuus,

æstiuus, coronarius, absque odore; cui radices lignosæ; Theophrastus lib. 6. Sunt verò & qui velint Lychnida, Plinij Rosam Græcam esse, quam refert, non nisi in humidis prouenire, nec vnquam excedere quinque folia, Violæ magnitudine; odore nullo. Porrò Lychnidis & alia multa repe-riuntur nomina, inter notha tamen & supposititia relata; dicitur etenim & ἀθάνατος, quasi immortalis, quòd diutinè pulchritudinem suam retineat. Item ἀκυλώνιον, βαλλάριον siue Bellaria, γερανοπόδιον, hoc est Gruis pes; κορύμβιον; & hanc esse Corymben Ruellius indicat, cuius Columella lib. 10. hoc senario meminit: Rosa Græca.

Nunc veniat quamuis oculis inimica Corymbe. Corymbe.

Coronis etenim, inquit, inserta, igneo micans aspectu, oculorũ aciem obtundit. Iam & Lychnis hæc ταύρειον dicitur: alia tamẽ, idem Ruellius ait, quæ Taura siue Tora vulgo nominatur, flore cæruleo, folio rotundo, radice Polypodij hirsuta, & vermis nigri effigie; venenosa herba. Nominatur præterea & σκῆπτρον, itẽ μαλόϊον, & Latinè Genicularis. Tora.

FACVLTATE *autem Lychnidis coronariæ semen, Galenus ait, calidum est secundo quodammodo ordine, & siccum eodem modo; cum vino potum, à Scorpione ictis auxiliatur, auctore Dioscoride.*

DE LYCHNIDE SYLVESTRI. CAP. XIII.

SYLVESTRIS *Lychnis geniculatis caulibus, folijsq́ue mollibus, Coronariæ Lychnidi satis similis est; minus tamen cana, aut lanuginosa; folijs item angustioribus, & caulibus tenerioribus, pluresq́ue alas facientibus; floribus etiam minoribus, colore candidis aut rubẽtibus; calycibus tamen maioribus, in quibus semen paruum rotundum subnigricans; radicibus longis & digitalis subinde craßitudinis. Iuxta pratorum,*

torum, aruorumq́; margines, & alibi sua sponte exit; transfertur etiam in hortos, in quibus quandoq; florũ foliola multiplicat. Plurima æstatis parte, & in Autumnũ vsq; floret.

NOSTRI Jenettekens *appellant: Germani etiam* Margen roszlin / & wilde Margen roszlin: *item* Lijdweyck & widerstosz: *Galli* Oeillets sauuages: *Græcis λυχνὶς ἀγρία: Latinis Lychnis syluestris dicitur.*

SVNT *tamen & aliæ syluestres appellatæ & cognominatæ Lychnides, huic haud similes. Syluestris etenim Lychnis Antirrhinon quoque auctore Dioscoride: & similiter Leontopetalon Apuleio teste appellatur.*

SVNT *verò huic Lychnidi & aliæ quoq; quædam nomenclaturæ, vt: τραγόνατον, ἀτόκιον, ἱερακοπόδιον, λαμπάς, & apud Romanos Intybum agreste, quæ inter nothas & reiectitias reperiuntur. Ex recentioribus plærique Saponariam hanc nuncupãt, est tamẽ & alia Saponaria, de qua inferius. Nonnullis etiam Ocimastrum esse videtur; at ὠκιμοειδὲς siue ocimastrum, Ocimo folijs simile est, ramosq́; habet breues dodrantales modò, radicemq́; tenuem & superuacuam. Lychnis verò hæc caules promit cubito longiores, folia oblonga Ocimo nullatenus similia, & radices lõgas crassasq́; quæ manifestam contradictionem, & euidentem huius cum Ocimastro differentiam ostendunt.*

CÆTERVM *Lychnidis syluestris semen, duarum drachmarum pondere potum, biliosa per aluum ducit, & à scorpione ictis conuenit: aiunt etiam scorpiones torpescere, & ad lædendum inefficaces reddi, hac herba ipsis apposita: auctor Dioscorides.*

DE NIGELLASTRO. CAP. XIIII.

NIGELLASTRVM *folijs est oblongis, angustis, acuminatis, culmo cubito altiore, rotundo; vtrisque hirsutis & pi-*

& pilosis; flore purpureo obscuro ad puniceum inclinante, Lychnidis satiuæ simili sed minori; semine nigro, cum asperitate quadam amaro, quod in oblongis capitulis, siue calycibus vti syluestris Lychnidis, continetur; radice tenui. In segetibus passim prouenit; intra quas Maio & Iunio floret.

GERMANI, raden/ ratten/ kornrosz/ kornnegele/ *Belgæ*, Coren roosen & negelbloemen *appellãt: Itali* githone *siue* gitthone. *Vnde plerique similitudine vocis inducti, verum ac legitimum Gith siue Melanthium esse crediderunt: quos à veritate recessisse notius est quàm refelli debeat. A vero siquidem Melanthio non solùm folijs, sed & alijs proprietatibus differt. Appellatur tamen & Gith siue Melanthium, à seminis nempe nigredine, verùm non simpliciter sed cum adiectione aliqua, ad differentiam legitimi Melanthij. Hippocrates siquidem* μελάνθιον ἐκ τῶν πυρῶν, *hoc est, Melanthium ex tritico. Octauius Horatianus Gith quod in segete nascitur ipsum nominat: & eandem ob causam ab huius ætatis doctis, Nigellastrum, Githago, & pseudomelanthium dicitur. Ruellius à Gallis* nielle *& florem micaucalũ refert appellari, & Theophrasti* ἄνθεμον φυλλῶδες *esse indicat. Sed Anthemon Theophrasti, Anthemis est apud Dioscoridem, &* ἄνθεμον φυλλῶδες *siue foliosum Anthemidis species, cum Nigellastro parũ conueniẽs.*

CÆTERVM *Nigellastri semen, calidum & siccum secundo est ordine satis intenso: in pesso cum melle subditum menses euocat; vt Hippocrates in lib. de morbis muliebribus testatur. Octauius Horatianus, semen frictum & tritum ad auriginem bibendum exhibet.*

DE CYANO FLORE. CAP. XV.

CYANO *flori caules angulosi; folia verò oblonga sunt, acuminata, per oras aliquo modo angulosa, in virore albi-*

cantia; capitula in summo cauliculorum rotunda, turbinata, & in angustius se contrahentia ex multis paruis veluti squamis sibi inuicẽ impositis, coni alicuius parui modo composita; è quibus flores erumpunt ex multis quasi fimbrijs pulchra serie in orbem digesti, colore cærulei; semen paruum, forma oblongum, læue, splendidum, superiori parte barbatulum, Centauri maioris semini simile, sed minus & candidius, quod in ipsis capitulis siue calycibus, inter eas, quæ in ipsis gignuntur mollibus pilis, reperitur: radices tenues, fibris quibusdam capillatæ. Nascitur in agris frumentarijs, vnà cum tritico, secali, hordeo & alijs frugibus: seritur & in hortis, qui culturæ mangonio colorem sæpe permutat, modò albicantis, modò purpurei, & eius, aliâs dilutè rubentis, aliâs ad puniceum inclinantis. Maio vnà cum frugibus florere incipit, deinde Iunio & Iulio floret.

CYANO *flori, ab ipso cæruleo colore, nomen veteres dedere. Recentiorum plærique Vernaculam Germanorum appellationem secuti, florem frumentorum nuncupant. Germani etenim* kornblumen *&* blauw kornblumen: *& Belgæ similiter* Corenbloemen *appellant. Galli* Blaueole, Aubifoin, *aut* bluet, *dicunt. Ab Italis* fior Campese, *&* battisecula *siue* baptisecula *nominatur: quasi Blaptisecula, quòd metentibus & secantibus officiat, retusa in eius occursu falce.*

PRÆTER *verò & hunc, & alius est Cyanus maior,* 2 *folijs oblongis, pollice latioribus, mollibus, lanuginosis, albicantibus, Verbasci tamen folijs & minoribus & nigrioribus: cauliculis dodrantalibus: capitulis etiam squamosis vti alterius: floribus quoque similibus & cæruleis, sed ad purpuram nonnihil vergentibus, ac maioribus: radicibus, quæ crassis hæreant fibris, & durabilis naturæ, singulis annis regerminent. In syluis & montosis Trago teste reperitur: nostri*

stri in hortis serunt. Aestate floret. Germani Wald kornblumen *appellant.*

C Y A N V S *maior apposite dici potest. Thryallis Verbasci species nonnullis esse videtur, sed Thryallis, vt superius scripsimus, flore rubet.*

P O R R O *facultates horum florum, nondum satis comperta sunt; cùm nullum in medicina vsum habeant. Videtur tamen Cyanus prior, siue frumentorum flos, refrigerantis nonnihil esse potentia, atque hinc oculorum inflammationibus posse prodesse; quod à plerisque ei asscribitur.*

DE FLORE REGIO. CAP. XVI.

R E G I O *flori caules exeunt cubito altiores, rotundi, in ramulos complures diuisi; circa quos folia tenuia, multiplici sectione diuisa, Abrotoni folijs maiora, è virore nigricantia: & ad superiores eorundem partes, flores pulchri, ordine & spicatim digesti, quibus à tergo paruum veluti corniculum, angustum & acuminatum veterum calcaris similitudinem referens: colore aut candidi, aut purpurei, aut caerulei: siliqua inde oblonga, rotunda, subnigra; in quibus semen angulosum & nigrum. In hortis & colitur & singulis annis seritur.*

E X I T *etiam in agris frumentarijs, laetiori solo, syluestris: qui folijs, floribus, siliquis, semine, satiuo similis, humilior tamen; in singulis etiam ramulis flores pauciores, & colore tantum caeruleo.* 2

F L O R E T *vterque aestiuis mensibus; & diutissimè hortensis.*

A P P E L L A T V R *à Germanis* Ritter sporn: *à nostris* Ridder sporen/ *hoc est, equitis calcar, & Italicè* Sperone de cauallliere: *à Gallis* pied d'alouette, *id est,*

pes Alaudæ: Latinè flos equestris, & flos regius: à nonnullis Consolida Regalis, qui hanc stirpem inter consolidas appellatas referunt. Valerius Cordus calcatrippam nominat: sed Ioannes Ruellius calcatrepam siue chaucetrepam, in spinosarum stirpium numero censet. Videtur etiam esse Delphinium, cuius apud Dioscoridem lib. 3. descriptio occurrit, cum quo conuenire potest, si τὸ δελφινοειδὲς non ad folia, sed ad flores contrahatur. Quo modo in vetustis quibusdam exemplaribus legi, memini me olim audiuisse ex Gerardo à Veltvvijck Caroli V. Imp. apud Turcorum Imp. legati, qui sibi Constantinopoli visum exemplar referebat, quod Delphinio, non folia, sed flores Delphinorum specie esse, haberet. Quæ lectio si vera est, florem Regium, Delphinium esse satis euidēter commonstrat. Nam flores quidem & potissimum prius quàm completi sunt, speciem quandam ac similitudinem eorum Delphinorum exhibent, quos recurua, repandaq́; figura, veteres picturæ, & nobilium aliquot familiarum auita insignia, exprimunt: qua etiam imagine cælestis Delphin repræsentatur. Neque refert quòd spurium aut adulterinum de Delphinio caput existimetur, tametsi enim alterius cuiusdam & non Dioscoridis sit; est alicuius tamen veterum, ex quo Dioscoridis libris accessit.

DESCRIBITVR autem Delphinium his verbis: Δελφίνιον κλῶνας ἀνίησι δισπιθάμους ἢ καὶ μείζονας ἀπὸ μιᾶς ῥίζας, περὶ οὓς φυλλάρια ἐπισχισμένα, λεπτὰ ἐπιμήκη, δελφινοειδῆ, ὅθεν καὶ ὠνόμασται, ἄνθος δὲ ὅμοιον λευκοΐῳ ἐμπόρφυρον. σπέρμα ἐν λοβοῖς κέγχρῳ ἐμφερές. Deinde inferius & alterū Delphinium. Δελφίνιον ἕτερον καὶ αὐτὸ ἐμφερὲς τῷ πρὸ αὐτοῦ. τοῖς δὲ φύλλοις καὶ τοῖς κλωνίοις ἰσχνότερον πολλῷ. Quorum verborū hic est sensus: Delphinium surculos emittit duorum dodrantum, aut maiores ab vna radice: circa quos folia fissa, tenuia, oblonga, Delphini Delphiniū.

ſpecie : vnde & nomen accepit : flos ſimilis Leucoio purpureus : ſemen in ſiliquis milio proximum . Delphinium alterum, etiam ipſum ſimile ſuperiori, ſed folijs & ramis gracilius multo.

HARVM *duarum deſcriptionum prior , voce* δελφινοειδῆ *ad florem relata , mutanda , & hunc in modum legenda veniet . Delphinium ſurculos ab vna radice emittit duorum dodrantum, aut maiores : circa quos folia fiſſa, tenuia, oblonga: flos ſimilis Leucoio, purpureus, Delphini ſpecie ; vnde & nomen accepit : ſemen in ſiliquis milio proximum.*

ATQVE *hoc modo deſcriptione ſe habente erit ſatiuus flos Regius ſimilis primo Delphinio: ſylueſtris verò ſecundo. Sunt verò Delphinio & nomenclaturæ quædam aliæ , ſed quarum plurimæ pro nothis habentur , vt* διάχυσις, διάχυτος, παράλυσις, κάμαρος, ὑάκινθος, νήριον, νηρειάδειον, σώσανδρον, κρόνιον : *& apud Latinos , Bucinus ſiue Bucinum, & Bucinus minor.*

SED *vt ad florem regium reuertamur, non deſunt, qui & ipſum Cuminum ſylueſtre alterum Dioſcoridis eſſe velint, quæ Matthioli eſt ſententia , & veritati multum conſona. Cum eius ſiquidem deſcriptione ſimilitudinis tantum, quantum quæ plurimum habet. Eſt etenim folijs tenuibus, ſatiuo cumino ſatis ſimilibus, & à ſingulis floribus cornicula in ſublime erigit : ſemen deinde Melanthij profert : quale ſylueſtre Cuminum alterũ eſſe Dioſcorides tradidit ; ipſum his verbis delineans.* ἔστι καὶ ἕτερον γένος ἀγρίου κυμίνου. ἐμφερὲς τῷ ἡμέρῳ, ἐξ ἑκάστου δ' ἄνθους ἀφίησι κεράτια μετέωρα, ἐν οἷς ἔστι σπέρμα ὅμοιον μελανθίῳ, *id eſt, Eſt & alterum genus ſylueſtris Cumini , ſatiuo ſimile , ex ſingulis floribus cornicula ſublimia proferens , in quibus ſemen Melanthio ſimile.*

Cuminum ſylueſtre alterum.

ET

ET *esse potest, vt idem sit Cuminum syluestre alterum, & pariter Delphinium; præsertim Delphinij descriptione accessoria, & ex aliquo alio auctore in Dioscoridis exemplar translata. Crebrò siquidem eædem stirpes, alijs nominibus, à diuersis scriptoribus appellantur.*

CÆTERVM *syluestris alterius Cumini semen potum, ad serpentium morsus remedium est optimum: auxiliatur & ijs, qui vrinæ stillicidio laborant, calculosis, & his, qui sanguinis grumos mingunt: sed his Apij semen feruefactum postea bibendum est: auctor Dioscorides. Delphinij verò semen potum in vino à scorpione ictos, vt nullum aliud, auxiliatur. Aiunt scorpiones apposita herba resolui, ignauosq; ac torpidos fieri; semota verò, sese recolligere.*

DE CALENDVLA SIVE CALTHA. CAP. XVII.

CALENDVLÆ *folia dilutè virent, oblonga, aliquantulum lata, mollia, nonnihil lanuginosa: caules foliosi, striati, fungosa intus medulla, in plures alas diuisi: flores in summo pulchri, rotundi, multiplices, cum grauitate quadam aliquantulum odorati, diluti croci auriue purioris colore, in quorum medio multa breuia, simul compressa, lutea vel subnigra stamina; semen à singulis floribus numerosum, recuruum: radices fibrosæ. In hortis & cultis prouenit: circa Monspelium etiam suæ spontis, Gesnero teste. Ab Aprili aut Maio mense in hyemem vsque floret: qua etiam clementi flos eius emicat.*

CALENDVLAM *recentior ætas appellat; quòd ferè singulis mensium Calendis florere conspiciatur. Germani* Ringelblumen: *Belgæ* Goutbloemen/ *ab auri æmulo floris colore. Galli* Soucie & Soulsie. *In Hetruria, inquit*

Matthiolus, Fior rancio. *Sunt qui Solsequium vocitent; quia sub vesperam flos contrahatur: non est tamen Heliotropium, multo etiam minus Scorpioides, vt plerique temere crediderunt: sed veterum potius est Caltha. Vergilius etenim & Columella Calthàm florem esse ostendunt, luteum aut flauum colore. Et Vergilius quidem in Georgicis ægloga secunda, sic scribens:*

Mollia luteola pingit Vacinia Caltha.

Columella verò in hortis libro decimo, his verbis:

Candida Leucoia & flauentia lumina Caltha.

PLINIVS *autem lib. 21. cap. 6. Calthàm etiam grauiter odoratam esse ait. qualis in totum Calendula est, quæ vt diximus, cum grauitate quadam odorata, & auri colore luteò splendet.*

CÆTERVM *facultate flos quidem Calendulæ calidus est, secundo propemodum ordine; præsertim resiccatus & aridus: creditur cor corroborare, venenis resistere, & aduersus pestilentes febres, quocunque modo sumptus, efficax esse. Fuchsius ex vino potum menses ciere, & suffitum secundas educere, scriptum reliquit.*

HERBÆ, *autem folia calidiora sunt, acrimoniam enim quandam feruidam habent, sed quæ propter humiditatem ei coniunctam non protinus se exerit, ratione cuius in olere sumpta, aluum mouent & leniunt. Fuchsius succum dentium dolores sedare scribit, si os eo colluatur. Alij ad idem puluerem foliorum cum xylino dentibus admouent. Sunt etiam qui herbam acetarijs admisceant.*

EST *verò & alia præter hanc Caltha, Alpina à Gesnero cognominata; folijs plantaginis, radice acri & aromatica; flore Calthæ aureo: nascitur copiose in summis Alpium pratis.* 2 Caltha Alpina.

DE

DE FLORE APHRICANO. CAP. XVIII.

INTER *Calthas numerandus etiam videtur flos cognomento Aphricanus. Huius duæ sunt species; vna minor, humilis, ramulis cubitalibus, per terram plurima parte stratis: altera maior, procera & erecta, ad tres vel amplius cubitus assurgens.*

FOLIA *vtrique sunt secundum caules striatos multa, oblonga, ex multis singularibus per ambitus crenatis, coniuncta; tanaceti folijs propemodum similia; quæ cribri modo, Soli aut lumini opposita, perforata cernuntur: flores in summis ramorum surculis ex longis calycibus ampli, rotundi, ex octo aut decem foliolis congesti, inferius luteis, superiori verò parte in fuluo rubentibus, & obscurè rubens villosum holosericum æmulantibus; inter quæ media exeunt stamina lutea: semen nigrum, forma oblongum & tenue: pro radicibus fibræ. Est vtraque species, cum folijs, tum floribus grauiter odorata. Vtriusque etiam flores, sed maioris frequentius, subinde multiplicantur; quorum foliola ab vtraque parte vt plurimum lutea. Apud Belgas, Germanos & alibi, in hortis colitur, & singulis annis seritur. In Aphrica plærisque locis sponte prouenit: vnde primum in has regiones inuectus: quando videlicet D. Carolus V. Roma. Imp. apud Tunetum celebri potitus esset victoria: ex quo illi & Aphricano aut Tunetensi cognomen. Minor Iunio, deinde & reliqua æstatis parte: maior Augusto demum mense flores edit.*

BRABANTI *Flandriq́; vulgo* Thunis bloemen *nuncupant. Germani* Indianisch blumen *&* Indianisch negelin *id est, florem aut caryophyllum Indicum: vnde & Gallis* Ocilletz d'Inde. *Cordus Tanacetum Peruianum*

ruuianũ appellat: à ſimilitudine videlicet tanaceti & Peru Americæ prouinciæ, ex qua primum in Europam illatus, à Germanis creditus eſt. Geſnerus Caltham nominat Aphricanam,& Punica lingua Pedua,ait,vocatur. Sunt qui velint Plinij Petilium eſſe florem. Sed Petilius flos eſt autumnalis, circa vepres naſcens, tantum colore commendatus, qui eſt Roſæ ſylueſtris: folijs paruis quinis; calyce paruo, verſicolore,luteum ſemen includente. Mirum eſt in eo flore, inflecti cacumen, & non niſi retorto folia naſci. Plinius lib. 21. cap. 8.

Petilius flos.

ANDREAS *Lacuna, Othounam herbam eſſe, ſuſpicatus fuit, cum cuius tamen deſcriptione, haud per omnia flos iſte conuenit:niſi forte ſqualidior, & paucioribus folijs, Erucæ ſimilioribus, manifeſtiuſq́; perforatis in Aphrica, quàm in Europa naſcatur. In hac etenim amplus, multifolius, folijs Tanaceto, quàm Erucæ ſimilioribus, ijſq́; non verè perforatis, ſed quæ talia lumini oppoſita tantummodo apparent,gignitur.*

ET *non rarò quidem euenit, vt ex feruenti, calida ſiccaq́; regione; & ſterili, aut inculto, & aprico ſolo, in humidius cultiuſq́;, vbique cælum clementius, tranſlatæ ſtirpes luxurient. Nam ſoli caliq́; mutatio, ad ſtirpium mutationem plurimum habet momenti; & maximè accedente culturæ mangonio. Quæ tamen an tantum potuerit, vt florem hunc totum penè transformauerit, expendendum relinquimus.*

Othonna.

EST *autem Othonna,Troglodytica quædam herba, in eo Arabiæ tractu naſcens, qui ad Aegyptum ſpectat:* ἔχει δὲ, *Dioſcorides ait,* τὰ φύλλα ἐυζώμῳ ἐμφερῆ, πολύτρητα ὥσπερ σητόκοπα, ψαφαρά, ὀλιγόφυλλα. ἄνθος δὲ φέρει κρόκινον, πλατύφυλλον, ὅθεν ἔδοξαν ἀνεμώνης αὐτό τινες εἶδος ἐιναι: *hoc eſt, folia habet Erucæ ſimilia; foraminoſa, veluti à*

tineis

tineis erosa: squalida: paucifolia: florem fert crocinum, latifolium: quare quidam Anemones speciem esse putauerunt.

GALENVS *lib.4. de simpl.medic. facult. Lycopersii cuiusdam herbæ meminit, cuius succum Centurio quidam ex Barbarica circa Aegyptũ regione comportauerat, odore adeò graui, adeóq; inamœno, vt ne gustare quidem ipse ausus fuerit Galenus, sed lethalem esse coniiceret: vtebatur autem eo Centurio ille ad vrgentes articulorum dolores: atq; ipsis etiam laborantibus refrigerandi facultate pollere visus est. Est autem, Galenus ait, colore subflauo: odore tam graui, quàm Cicuta: nisi quòd leuem quandam instar aromatum odoris adferat gratiam. Nomen herbæ ex qua succus hic exprimitur, Lycopersium esse dicebat. Quali autem præterea sit forma, Galenus non addidit: ideóq; etiam an Lycopersium flos Aphricanus sit, definiri absolutè non potest. Videtur tamen illi, si non idem, simillimus. folia etenim, & præsertim flores graui admodum & ingrato prædita sunt odore: qualitateq; venenosa, Cicutæ proxima. Cuiusmodi autem eius expressus & resiccatus succus, nondum quidem obseruasse nos confitemur: verosimile tamen est, ex floribus haud alterius, quàm flaui aut sublutei coloris, & graueolentem futurum.* Lycopersium.

VENENOSA *autem & refrigerandi potentia, florem Aphricanum donatum esse, odor ingratus, caput aggrauans, Cicutæ similis, qualis Lycopersii succo, ostendit: deinde & experimẽtis nonnullis constat. Memini etenim in puero, qui flores mandere inceperat, labia & os inflata me vidisse; sicuti crebro iis accidit, qui Cicutæ fistulis ludentes aut modulantes, intra labia eas aliquandiu continuerunt. Feli etiam flores cum calycibus, recenti caseo permistos olim dedimus; quæ mox valdè inflata, & paulo post mortua fuit.*

Mures quoque qui ſemen arroſerant, mortui feruntur reperti. Quæ omnia venenoſam & deleteriam huius herbæ facultatem oſtendunt: & non audiendos eſſe eos, qui hanc Tanaceti vel Arthemiſiæ ſpeciem, aut innoxiam ſtirpem fore autumant.

DE CARYOPHYLLEIS FLORIBVS. CAP. XIX.

CARYOPHYLLEORVM *florum ſpecies quidem ſunt complures, armeriјs nuncupatis in horum numero repoſitis; iјs autem relictis duæ præcipuè: vna maior, altera minor.*

MAIORI *caules læues, teretes, cubitales ſunt aut altiores, geniculati: folia è ſingulis geniculis bina, oblonga, dura, anguſta, per extremum acuminata, colore quaſi cæſia: flores ſpecioſi, ex longis, teretibus, denticulatis calycibus, & è ſenis vt plurimum, qui ſimplices ſunt; ex pluribus verò multiplices, iјsq́ lentè fimbriatis commiſſi; odore admodum ſuaui & odoratos Indicos caryophyllos referentes; colore aliàs in diluta purpura, aliàs in ſaturata rubentes, ſubinde candidi aut ex candido purpuraſcentes, interdum verſicolores; in quorũ medio ſtaminei emicant gemini apices candidi: ſemen in vaſculis oblongis paruum & nigrum: radices fibroſæ. Habentur in hortis; ſed ſpecioſiſſimi ferè in fictilibus vaſis. Seruntur frequentius auulſis exiguis cum foliјs ſurculis; ſeminibus rarius. Nam è ſemine nati, ad agreſtem naturam redeunt, floresq́ minores, minusq́ odorati, & ſimplices; etiam ſi prius multiplices, redduntur. Adiguntur ſubinde ſurculis cùm plantantur fiſſis Caryophylli; quo illorum odorem flores alliciant, & iucundam eorum ſuauitatem naribus abundantius repræſentent. Viuax eſt planta, & multis*

& multis durat annis, si hybernis mensibus, à frigoris iniuria tuta, in cellis vinarijs aut alijs similibus locis tepidis asseruetur. Floret diutissimè, tota quidem æstate & Autumno: in cellis etiam interdum, fauente loci tepore, hyeme tametsi rigida.

CARYOPHYLLEVM *florem, ab odore Caryophyllorum recentiores nominant: Germanis* Negelblumen/ Graßblumen: *Italis* Garofoli: *Gallis* Oeilletz, Ouilletz. *Belgis* Ginoffelbloemen *&* Groffels bloemē/ *& Latinè à plærisque Ocellus, Ocellus Damascenus, Ocellus Barbaricus, & Barbarica nuncupatur. Sunt etiam, qui Betonicam, aut Vetonicam siue Vettonicam appellent, altilem aut coronariam cognomento; (Matthiolus Vettonicum coronarium dicere maluit) ad differentiam videlicet alterius Betonicæ, quæ Græcis* κέστρον ϗ ψιχότροφον *dicitur; atque hinc etiam herbam tunicam dictam, hanc esse plærique existimant: sed Bernardus Gordonius herbam tunicam Dioscoridis Polemonium esse tradidit. Turnerus Caryophylleū Cantabricam facit, quam Plinius lib. 25. cap. 8. in Hispania inuentam scribit, per Diui Augusti tempora, à*

Cantabrica *Cantabris repertam. Nascitur vbique, ait, caule iunceo, pedali; in quo sunt flosculi oblongi, velut calathi: in his semen perquàm minutum. Leonhartus verò Fuchsius, Vetonicam siue Betonicam alteram esse voluit, quæ inter notha Dioscoridis descripta reperitur; & quidem his verbis:*

Vettonica altera. Βεττονικὴ γεννᾶται ἐν χορτοκοπείοις ϗ ὀρεινοῖς τόποις, ϗ καθαροῖς, ϗ ἡμέροις, περὶ τὰ γεννήματα. ἔχει δὲ τὴν μὲν ῥίζαν ὅλην ἐρύθραν, ϗ εὐώδη. τὰ δὲ φύλλα πράσινα. ϗ τὸ μέσον τῶν φύλλων φοινικοῦν. ϗ εἰς τὸ ὀρθοκάλαμον τριγώνια. ϗ ἐπ' αὐτῶν ἄνθη πορφυρίζοντα: *id est, Vettonica nascitur in pratis & montanis locis, mundis item & cultis: radicem habet totam rubentem & odoratam: folia porracea, & medium*

dium eorum puniceum, in recto calamo triangula, & in ipsis flores purpureos. Ioannes Ruellius Caryophylleum florem incognitum veteribus existimauit; cuius optimum iudicium videtur; nam certè Vettonicæ alteræ, aut Cantabricæ parum flos iste similis est. Mirum creditu, ait, vt tam celebris flos, tamq; iucundus, fuerit à veteribus silentio prætermissus: qui amplitudine, pulchritudine, varietate, Rosa non inferior videri potest.

ALTERA *& minor Caryophylleorum species, priori tenuibus caulibus folijsq; simillima est, vtrisq; tamen minoribus: flores etiam habet ex oblongis, paruis & teretibus calycibus similes, verùm minores & per ambitum magis dissectos ac fimbriatos; colore candidos, aut è candore purpurascentes. Apud Belgas in hortis nascitur; Gesnerus autem apud Germanos in pratis humidis etiam reperiri refert. Aestate flores emicant.* 2

VETTONICAM *altilem siue coronariam minorem, aut alteram nonnulli nominant; Germani* Mutwillen *aut* Hochmut; *atque hinc etiam à plærisque superba:* Nostri Pluymkens/ *à flosculorum folijs fimbriatis & plumarum similitudine dissectis; &* cleyn Ginofflen/ *hoc est, Caryophylleum minorem appellant.*

VSVS *autem Caryophylleorum florum in medicina verè quidem nullus est, in coronis verò propè nimius; & præsertim floris altilis; qui etiam acetum iucundo sapore, & colore, auctore Ruellio, commendat. Fuchsius tamen, non modo ex floribus, quam conseruam vulgo appellant, verùm & radices altilis ad pestis contagia à recentioribus commendari; syluestris verò succum calculo atterendo ac educendo, nec non comitiali morbo laborantibus vtilem credi, scriptum reliquit.*

DE ARMERIIS FLORIBVS.
CAP. XX.

ARMERIORVM *florum aliquot etiam species sunt foliorum ipsius stirpis, cùm magnitudine, tum colore præcipuè differentes.*

1 PRIMA *species cauliculos habet rotundos, geniculatos, veluti Caryophyllei flores, circa inferiora genicula vt plurimum rubentes, cubito breuiores; folia plurima parte oblonga, sed aliquantulum, quàm maioris Caryophyllei latiora, colore herbaceo virentia; flosculos in summo cauliculorum paruulos exiguis Caryophylleis persimiles, verùm minores, plures simul in quandam veluti vmbellam congestos, particulatim vt plurimum prodeuntes, & semper ferè cocci rubore splendentes, punctis interim candidis circa medium interdum variegatos, rarißimè candidos. Ornat hic flosculus Belgicorum hortorum areas: apud Italos & alibi locis incultis & aridis exit. Gesnerus circa Gryphij lacus ripas in Heluetia à se repertum scribit: prouenit & alicubi in Belgio locis desertis, iuxtaq́ue aruorum & pratorum margines ac scrobes, sed multo quàm in hortis minor & tenuior. Maturè & Aprili sæpe mense aut Maio floret, Caryophylleos flores antecedens: plurima inde æstatis parte viget.*

GALLI Armoires & Armoiries *appellant: Ruellius Armerios flores hinc nuncupat: Germani* Donder negele/felt negele: *Belgæ* keykens/*quasi dicas fasciculum. florũ etenim fasciculos nostri propria lingua* keykens *nominant. Caryophylleorum florum species quædam syluestris videtur; quam ob causam & à recentiorum quibusdam Vettonica agrestis aut syluestris dicitur: nec desunt qui tunicam herbam esse volunt: sed nihilo magis hic, quàm Caryophylleus cum Vettonica altera aut Polemonio conuenit.*

ALTE-

2 ALTERA *Armeriorum species folia circum caules geniculatos, multo fert latiora, maiora & crebriora, nec non candidiora, Constantinopolitani floris folijs haud multum dissimilia: flores in vmbella vna plures simul congesti, pulchri, rubentes, exiguis candidulis punctis ornati, prioribus Armerijs similes sunt. In petrosis collibus & asperis, sabulosis apricisq; locis, apud Germanos & alias nationes nascitur; à Belgis in hortis seritur, vbi secundo anno cum alijs Caryophylleis æstate floret.*

GERMANI Steinnegele *vocãt, aliqui Scarlatam à rubeo floris colore coccũ referente. Et syluestris hic Caryophylleus est, veluti & precedẽs: vterq; certè nulla cura eget: natura sua viuax; & hyemis iniuriã nõ difficulter sustinet.*

3 IAM *& tertia quadam est Armeriorum florum species cauliculis rotundis, geniculatis, tactu glutinosis, pedis altitudine; folijs ex singulis geniculis binis oblongis angustis acuminatis, in virore candicantibus & quasi cæsiis: floribus in vmbella similiter pluribus simul congestis, pulchris, Armerijs similibus, verùm minoribus & rubentis dilutæ purpuræ colore: semine in oblongis vasculis pusillo: radicibus tenuibus ac fibrosis. Seritur in hortis. floret à Maio aut Iunio mense in Autumnum vsque, & eodem quo sata est anno.*

SVNT *qui velint Limonij aut Behen siue Been, vulgo nunc dicti, speciem aliquam esse, propter eam quam cum Behen rubentis floris, quod Matthiolus Limonij speciem facit, similitudinem habeat. Nam cauliculis geniculatis & folijs illi aliquantulum sed colore similior est. Caules tamen breuiores & teneriores, foliaq; minora; color verò læuitasq; foliorum in vtrisq; ferè eadem. At nos hanc stirpem non Behen, aut Limonium, sed Armeriorum florum speciem aliquam esse autumamus, quam ob causam & tertium ei, inter eos locum fecimus.*

PRÆ-

4 PRÆTER *hos verò & alia quædam est, vel Caryophylleorum vel Armeriorum species, omnino, vbique, & apud Belgas quoque syluestris: cauliculos habet dodrantales: folia è singulis geniculis bina, parua, acuminata: flores in cauliculorum summo singulos, per ambitum fimbriatos, Caryophylleis minoribus, & forma, & magnitudine satis similes, colore verò cocci diluto rubentes. Exit passim in pratis & locis riguis. Maio & Iunio mensibus flores potissimum conspicui.*

BELGÆ **Craeyenbloemkens** *appellant, id est, Cornicis flores.*

CÆTERVM *Armeriorum omnium istorum flores, nec vllum quoque, aut in medicina, aut in cibatu vsum habent: sed coronarij sunt & hortos ac corollas exornant.*

DE FLORE CONSTANTINOPOLITANO. CAP. XXI.

CONSTANTINOPOLITANO *flori caules sunt è radice plures, bicubitales, tenues, geniculati, inanes: folia è singulis geniculis bina, oblonga, aliquantulum lata, acuminata, obscurè virentia, nonnihil aspera & hirsuta; sicuti & caules: flores in latis vmbellis, multi simul congesti, aspectu pulchri, cæterùm inodori, colore floris Calendulæ, vel purpurei lilij, siue maturi mali anarantij corticis, subinde candidi: semen in oblongis acuminatis vasculis exiguum & subruffum: radices longæ, in plures tenues diuisæ, gustu aliquantulum acres. Belgis, peregrinus est flos: seritur in hortis. Iunio & Iulio altero à satione anno floret, deinde pluribus sequentibus alijs. Radice etenim constat viuaci: diuq; durat, hyemis & frigoris patiens.*

2 EST *& huius altera & minor species, cubitalis, aut*

paulo

paulo altior, rarioribus floribus, quæ primo anno flores profert: Gesnero teste.

NOSTRI *vulgo Constantinopolitanũ appellant florem: Germani verò florem Hierosolymorum: Aldrouandus Creticum cognominat. Sunt qui velint Lanariam nuncupatam Latinis radicem esse, quæ Græcis* στρούθιον*: Arabibus Condisi dicitur, qua ad purgandas lanas, qui eas eluũt, olim vtebantur; quos veritatem minus assecutos esse euidentius est, quàm vt refelli debeat. Neque enim spinosa aut aculeata huius floris stirps est, quale Struthion esse Theophrastus & Plinius referunt: radicem etiam non habet magnam; aut Oleæ folia, vti Struthio sunt.*

Pothus flos.

NON *deerunt autem fortasse, & qui florem hunc Constantinopolitanum,* πόθον *veteribus dictum florem esse suspicabuntur, quem Gaza Latinè desiderium vocat: quorum sententiæ cur aduersemur, modò non habemus. Pothum enim florem Theophrastus, Plinius, & Athenæus, inter æstiuos reponunt, duorumq́; esse generum referunt: vnum hyacintho similem, alterum* ἄχροον *non coloratum siue candidum. Constantinopolitanus autem, æstiuis mensibus floret, & colore vel hyacinthum scriptum, quem purpureum Lilium vocant, proximè refert, vel candidus est. Quæ magnam Constantinopolitani floris cum Potho similitudinem ostendunt.*

CÆTERVM *flos Constantinopolitanus, præter eam, quam in hortis & coronis gratiam assecutus est, nullum, quod sciamus, medicum vsum habet: facultas eius ea de causa incomperta est.*

DE SAPONARIA. CAP. XXII.

SAPONARIÆ, *vulgo dictæ, caules sunt glabri, tenues, rotundi, geniculati, cubitales aut altiores: folia lata,*

venosa,

venosa, plantaginis latifoliæ folijs simillima, sed tamen minora, è singulis geniculis bina, vt plurimum, & præsertim radicibus viciniora, deorsum reflexa: flores in summo cauliculorum, & circa superiora genicula multi, odorati, colore aliàs pulchro roseo rubentes, aliàs dilutè purpurascentes, aut candidi, qui ex teretibus & oblongis calycibus exeunt, ex quinq; foliolis commissi; in quorum medio exigua quadam stamina: radices crassæ, longæ, obliquè serpentes, quibus fibræ quædam adhærent, veratri nigri radicibus similes. Apud Belgas in hortis colitur: alibi iuxta fluuios & torrentes, locis apricis, sponte nascitur. In hortis, diu durat, & vitæ est pertinacis. Iunio & Iulio floret.

SAPONARIAM *vulgo nuncupant, ab abstergendi potentia, qua folia pollent: succum etenim quendam ex se remittunt, dum confricantur, saponis ferè modo extergentem. Ruellius tamen & aliam quandam saponalem describit. Nonnulli herbam Tunicam appellant: non est tamen Vettonicæ coronariæ, multo minus Polemonij aliqua species; quas pro Tunicis herbis haberi, Cap. de Caryophylleis scripsimus. Videri citiùs posset Alisma, siue Damasonium, nisi caulis ei crebro, non simplex, sed subinde in alas quasdam diuisus; & radices essent quàm veratri nigri crassiores: folia siquidem habet Alismatis descriptioni conuenientia, & globosam florum in summo caulium congeriem. Sed Alismatis tenuis est caulis & simplex; & radices similiter tenues: quæ differentiam Saponariæ huius & Alismatis ostendunt.*

Alisma. DESCRIBITVR *enim Alisma à Dioscoride hoc modo: Alisma, sunt qui Alceam, qui Damasonium, qui Acyron, qui Lyron nominant, folia Plantagini similia habet, angustiora tamen versus terram reflexa: caulis tenuis est, simplex, cubito altior, capitula habens, Thyrso similis:*

lis: flores tenues, candidi, sublutei; radices veluti Veratri nigri tenues, odoratæ, acres, subpingues: loca amat aquosa.

IDEM *Plinius iisdem penè verbis lib. 25. cap. 10. depingit: sed duo eius statuit genera; vnum in aquosis, quod quidem à Dioscoride describitur; alterum in syluis prouenieniens, nigrius, ac maioribus folijs. folium etiam ei laciniosum esse ait, quod Dioscorides omisit; & caulem capite Thyrsi, pro eo quod ille θυρσοειδῆ eum esse scribat; qualis sit Thyrsoides caulis sic insinuans: nempe superiore parte & crassior & latior.*

Thyrsus. THYRSVS *enim siue θύρσος, virga, fax aut hasta est, frondibus aut hederis obtecta, cuius fastigium pluribus frondibus aut floribus stipatur, instar videlicet globi aut pilæ. Sic etenim in antiquissimis quæ Romæ passim extant marmoribus depictum reperiri Thyrsum, testis est Melchior Guilandinus in epistola ad Langium; summo videlicet cacumine globosum quiddam instar pilæ gestantem. Talem etiam Thyrsum esse, quarundam stirpium & descriptiones ostendunt. Acanthum enim herbam (Brancam vrsinam nominant) Dioscorides κεφαλὴν θυρσοειδῆ habere scribit; huius autem caulis cùm primum prodijt, priusquàm integrè adoleuit, summa parte crassior est. Thymus etiam θύρσιον appellatur, qui in cauliculis globosum capitulum profert: vnde & κεφαλωτὸς & capitatus cognominatur. θυρσίνη item Orobanche dicitur, caulis cui superiori parte crassior est: Thyrsus, iam & ferulæ caulis nuncupatur, qui licet sensim extenuetur, summo tamen cacumine vmbellam latam & rotundam florum primùm, deinde seminum plenam Thyrsi modo promit: vnde & νάρθηξ siue ferula, pro Thyrso subinde dicitur: atque hinc Bacchus, qui θυρσοφόρος, etiam aliquando ναρθηκοφόρος appellatur à Thyrsis, qui in eius*

in eius orgijs olim quatiebantur. Quæ omnia Thyrsum virgam, baculum aut hastam esse ostendunt; globoso ex frondibus aut floribus cacumine: & θυρσοειδῆν caulem dici, summa parte sphæroidem aut latiorem. Neque repugnat nobis in Saturnalium lib. 1. Macrobius, vbi Liberum patrem cùm Thyrsum tenet, latens telum gerere scribit. Nam inde Thyrsum non in exacutum cacumen, sed potius in retusum & globosum apicem desinere colligitur: ex eo enim quod latens telum dicit, ostendit ita cacumen contectum, vt agnosci nō possit; quod quidē multis fit frondibus circum compositis. Verba Macrobij hæc sunt: Colitur apud Lacedæmonios simulachrum Liberi patris, hasta insigne, non Thyrso: sed cùm Thyrsum tenet, quid aliud quàm latens telum geritur, cuius mucro hedera lambente protegitur? Et de Thyrso hactenus.

QVANDOQVIDEM *autem Alismatis siue Damasonij mentio incidit, non prætermittenda videbatur peregrina quædam planta, quam Damasonium nonnulli esse existimant, cuius iconem nobis communicauit Ioannes Vreccomius Bruxellensis, stirpium herbarumq́; diligentissimus cultor. Pingitur hæc caule singulari; folijs venosis & Plantaginis similibus; flore verò magno, quatuor foliorum, dilutè rubente, è cuius medio, oui forma quiddam intus cauum eminet; radice crassa obliqua, à qua tenues fibræ dependent. Ferunt hanc in vico quodam supra Augustam reperiri, appellariq́; vulgo* Papen schoen/ *ac Latinè Damasonium. Sed & hæc nihil, aut parum admodum, multò certè minus quàm Saponaria, cum Alismate, siue Damasonio conuenit.* 2

Damasonium nothum.

DEPINGIT *& Alisma quoddam Matthiolus, sed tamen quod minus quàm istud cum vero Alismate conueniat: neque enim ei folium Plantaginis modo neruosum; neque* 3

caulis

caulis θυρσοειδὴς; sed vnicum tantum florem proferens, qui à θυρσοειδῇ differens esse videtur.

PORRO *Saponaria, calida quidem & sicca est temperie, facultate autem abstergendi non exigua prædita.*

DE AQVILEIA. CAP. XXIII.

AQVILEIA *folia fert Chelidonij maioris, paulo tamen rotundiora per ambitum incisa, colore in virore cærulea, quæ vulnerata nullum, multò minus luteum, succum reddunt: caulem verò cubitalem, tenuem, rubentem, & leniter hirsutum; cuius alæ singulos proferunt flores, ex quinque dependentibus concauis veluti corniculis, & totidem intermedijs, sursum erectis paruis foliolis, qui simplices sunt, compositi (multiplices etenim ex pluribus corniculis commissi sunt) colore aliâs cærulei, aliâs in rubro purpurei, aliâs candidi vel ex candido purpurascentes, subinde varij & ex cæruleo candidoq; permixtis relucentes; erumpentibus è medio staminibus, à quibus parui apices dependent: siliquæ post singulos flores quinq; surgunt, in quibus semen paruum, nigrum & splendens: radices subsunt crassæ fibrosæ, quæ pluribus annis durant. In Belgij & Galliæ hortos infertur: in Germania & alibi, in apricis collibus, syluosis montibus & pinguibus pratis sponte gignitur. Flores Maio & Iunio vigent.*

RECENTIORES *Aquileiam aut Aquilinam nuncupant: Germani* Agley *&* Ageley; *nostri* Akeleyen. *Galli* Ancoiles, ou Ancolye.

QVIBVS *autem viribus prædita, nondum satis compertum; nullum siquidem alium vsum habet, quàm quòd coronas & hortos exornet. Tragus tamen semen, drachmæ pondo cum croci obolo in vino, iocinoris obstructione & morbo*

F

morbo regio laborantibus vtiliter dari ſcribit; ſed eum qui aſſumpſit diligenter coopertum, ſudare deinde oportere. Plærique ei Aegylopis, alij Centaurij maioris vires, ſed temerè & citra omnem rationem tribuunt.

DE ANTIRRHINO. CAP. XXIIII.

ANTIRRHINO *caules ſunt rotundi, glabri, fragiles, & ramoſi: folia multa vt plurimum oblonga & acuminata, Linariæ ſimilia ſed maiora; ſubinde breuiora latioraq́; & Anagallidis ſimiliora: flores ſecundum caules ſuperiori parte ordine digeſti, forma oblongi, anteriori parte latiores, dum concluſi, vt naſcuntur, permanent ranæ ori quodammodo ſimiles; aperti verò hiantis leonis rictum referentes; colore roſeo rubentes, aut candidi, vel ex candido dilutè purpuraſcentes, non rarò etiam ſublutei; eius videlicet cuius folia ſunt latiora & breuiora: quos deinde capitulum ſequitur, oblongum, anteriore parte anguſtius & foraminoſum, narium vituli, aut canini capitis ſimilitudine; in quibus ſemen paruum & ſubnigricans: è radicibus non magnis fibræ dependent. In hortis apud Belgas, Italos, Germanos, & alibi ſeritur. Maio menſe, quod hyemem ſuperauit, & reliqua deinde æſtate, floret: ſerius verò & ſub æſtatis finem, eiuſdem anni vere, ſatum. Hyemem autem, niſi clemens admodum fuerit, aut in cellis vinarijs repoſitum, abſque iniuria in Belgio non ſuſtinet.*

GRÆCIS ἀντίῤῥινον ἢ ἀντίῤῥιζον, *ſi nõ vitioſum Theophraſti exemplar, &* ἀνάῤῥινον *dicitur: Latinis ſimiliter Antirrhinum. Auctore Galeno etiam* βουκράνιον & λυχνὶς ἄγρια, *ſiue Lychnis ſyluestris, nominatur. Apuleius etiam* ἀμέθυςον, πιθήκιον, κυνοκεφάλιον, *Canis cerebrum, herbam ſimininam, Venuſtam minorem & Opalim gratam, appellari*

lari refert. Creditur quoque esse Leo herba, quam inter flores Columella lib. 10. refert. sic scribens:

Narcissiq; com.is, & hiantis saua Leonis
Ora feri. *Item & infra:*
Oscitat & Leo.

Gesnerus tamen hunc Leonem, Aquileiam esse existimauit, quam ea de causa Leontostomium nuncupauit: sed hoc nominis Antirrhino magis conuenire, quàm Aquileiæ, nobis videtur. Nam illius hians flos, Leonis rictum citiùs, quàm huius, refert.

EST *verò & alius Leo, qui* ὀστρολέον, *& leguminum Leo dicitur, alio nomine Orobanche, de quo in Frumentorum historia egimus.*

EST *& alia Amethystos herba, cuius Plutarchus meminit,* κράμβη *videlicet: de qua alio loco, in Olerum videlicet agetur historia.*

BELGÆ, *Antirrhinum,* Orant *appellant.*

CÆTERVM *Antirrhini semen inutile in medicina, vt Galenus ait, est. Herba verò ipsa assimilis cum Bubonio facultatis, sed multo minoris.*

NARRANT, *inquit Dioscorides, appensum veneficijs aduersari: & gratiam conciliare, si quis eo perunctus sit cum oleo liliorum, aut Cyprino.*

APVLEIVS, *radicis in aqua decoctum, fotu epiphoras oculorum, celeriter lenire refert.*

DE ANTIRRHINO SYLVESTRI SIVE MINORI. CAP. XXV.

PRÆTER *hortense Antirrhinon superiori capite descriptum, & aliud reperitur, tota sua natura syluestre, quod satiuo & minus, & humilius est, & aliquantulum, sed tamen modicè hirsutum. Cauliculi huic quoque sunt tenues, ramosi:*

ramosi: folia oblonga & angusta: flores autem non ad summum caulis, sed iuxta foliola ex ipsorum sinubus exeunt, Antirrhini similes, sed minores, colore rubro purpureo, in medio lutei. Capitula similiter minora & breuiora, foraminosa, hominis caluariam propemodum referentia, in quibus semen minutum: radices subsunt tenues. Nascitur multis Belgij & Germaniæ locis, circa margines, & in ipsis agris, iuxta vias, in hortis, & alibi. Et vno quidem loco procerius ac vegetius; alio breuius & tenerius reperitur. Iulio & Augusto floret, hyeme perit: æstiua enim est herba.

NOSTRI clepn Drant *appellant: Antirrhini autem haud dubiè species est syluestris. Sunt qui velint Orontium esse, similitudine nominis inducti, cuius decocto Archigenes, apud Galenum* κατὰ τόπους *lib. 9. auriginosos lauandos consulit. Sed an verè ipsum sit, affirmari non potest, eius descriptione nusquàm, nec nomine, alibi quàm hoc loco, extante. Quam etiam ob causam, Ianus Cornarius Orontij vocem deprauatam suspicatus est, & legendum esse, Origanum; quod, Dioscoride auctore, in balneo auriginosis prodest.*

Phyteuma. PLVS *similitudinis Antirrhinum syluestre cum Phyteumate habet, quod à Dioscoride, his verbis, lib. 4. describitur.* φύτευμα φύλλα ἔχει ὅμοια στρουθίῳ, μικρότερα δὲ· καρπὸν πολὺν τετρημένον· ῥίζαν μικρὰν, λεπτὴν, ἐπιπόλαιον. *id est, Phyteuma folia habet similia Struthio, sed minora: fructum multum, perforatum, radicem paruam, tenuem, terræ superficiei inhærentem. Quæ descriptio Antirrhino syluestri aptissimè & propriè conuenit. Nam quidem quod ad folia attinet, ea omnino habet Struthij minora: siquidem, vt Plinius ait, Struthium folio est Oleæ minori; sunt etenim eius folia oleaginis angustiora & minora.*

nora. Fructum etiam siue καρπὸν *copiosum habet, eumq́ perforatum; quando pro fructu totum illud capitulum, quo semen continetur accipitur, quod non rarò, vti & ipsius Antirrhini capitulum,* καρπὸς *appellatur. De radicibus dubitari non potest, quæ tales, cuiusmodi Phyteumati tribuuntur, sunt. Quibus de causis Antirrhinon istud syluestre verum Phyteuma esse apparet. Matthiolus tamen non Antirrhinum istud, quod olim pro legitimo exhibuit, sed Campanulam pro Phyteumate depingit: de qua superius cap. 10. vbi & improbatæ sententiæ* Matthioli, *& nostri iudicij rationem indicauimus.* καρπός.

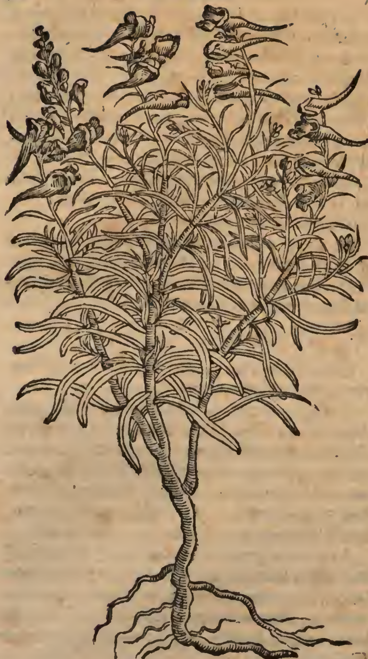
PORRO *Antirrhinum istud syluestre nullius quidem est vsus: si autem verum est Phyteuma, ad amores profuerit. Vt etenim auctor est Dioscorides, Phyteuma ad amatoria philtra commodum esse perhibetur.*

DE LINARIIS. CAP. XXVI.

ANTIRRHINI *species quoque quædam videntur, quas Linarias vulgo nominant.*

QVARVM *vna cauliculos habet bicubitales, complures, rotundos, tenues: folia multa, angusta, oblonga, lini folijs similia: flores luteos secundum caules iuxta summum, anteriore quidem parte Antirrhini floribus similes, posteriore verò in caudam siue corniculum quoddam desinentes, floris Regij similitudine; quos sequitur capitulum rotundum, in quo semen nigrum: radix longa, tenuis & alba.* 1

ALTERA *species huic caule, folijs & floribus similis est: caulibus tamen ferè longioribus; folijs verò angustioribus; floribus paruis, multoq́ quàm alterius minoribus, in cæruleo purpureis, nonnunquam etiam subcandidis aut subluteis; capitulis similiter exiguis, radicibus tenuibus & fibrosis.* 2

NASCITVR *prior Linaria paßim secus agrorum margines, & alijs locis; altera similibus, quibusdam in regionibus exit, sed inuentu rarior. Florent Iulio & Augusto.*

VTRAQVE *species, Linaria nostris dicitur, nonnullis Vrinalis. Germanis,* Lynkraut / flaschkraut / harnkraut / vnser frauwē flaschz / waldt flaschz / krotten flaschz. *Belgis* wilt vlas; *Gallis,* Lin sauuage. *Existimatur à multis esse Osyris: sed Osyris ab hac differens est stirps, ex qua videlicet* κορήματα*, hoc est, scopas hac ætate, in Italia componunt: vt & olim Galeni seculo; quam vulgo* Belvedere *nuncupant.*

EST *autem Linaria calida quidem & aliquantulum sicca temperie, & aperiendi potentia prædita; nam, vt & Rhizotomi nostri temporis existimant, vrinas decoctum eius prouocat. Addunt multi, Regio morbo laborātibus prodesse; quod ab Osyride huc translatum est.*

DE AMARANTO PVRPVREO.
CAP. XXVII.

CAVLE *Amarantus purpureus surgit cubitali, vel altiori, striato, iuxta radicem subinde rubente, læui, in alas quasdam diuiso; circa quem folia oblonga, lata, acuminata, mollia, glabra, colore virentia, aut in virore nonnihil rubentia: pro floribus exeunt spicæ, aspectu gratißimæ, cæterùm inodoræ, in purpura splendentes, coccum saturatum qui in holoserico villoso micat, referentes, ac quodammodo coloris gratia superantes; quæ in attritu similem ferè colore succum reddunt, & decerptæ diutinè pulchritudinem suam retinent, aliquot etiam annis non marcescentes; vnde & nomen inuenit: Semen maturatis spicis insidet paruum, nigrum, & multum splendens: Radices breues & fibrosæ.*

Mirum in eo, Plinius ait, gaudere decerpi, & lætius renasci. Alexandrino palma est, qui decerptus asseruatur. Mirumq́; postquàm defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas facit.

Ἀμάραντον *quoniam non marcescat, Plinius appellat: nostra ætas, Amarantum purpureum, ad differentiam Elichrysi, quod similiter* ἀμάραντον *dicitur, de quo inferius suo loco: Germanicè* Samatblumen / Dausentschoon/ Flozamoz: *Nostrate dialecto,* Flouweelbloemen. *Italicè* Fior velluto. *Gallicè* Passe velours, *Passiuelutum Ruellius reddit, quo nomine holosericum villosum coccineum Galli nuncupant, cum quo de coloris principatu certat.*

2 Est *verò & alia huius species, caule multo proceriore & crassiore, quatuor aut quinque cubitorum vel altiore: folijs similiter maioribus; cui spicæ sunt longiores, sed obsoleti admodum ruboris. Seritur vterq; Amarantus in hortis, sed prior frequentius. Alter enim Amarantus nullam vel omnino exiguam gratiam obtinet.*

Proveniunt *spicæ Augusto mense, durant in Autumnum. Insipidum vtrumq; olus est, & Bliti species, de quo in Olerum historia, vbi illi suæ reddentur vires.*

Recentiorum *plærique Amaranto purpureo, & præcipuè primo, adstringendi cum frigiditate & siccitate potentiam, sanguinisq́; omnem fluorem sistendi vires attribuunt; quas tamen ei inesse nulla qualitas ostendit, præter solum fortè colorem, quo spicæ rubent. Nam rubra omnia sanguinem vndequaq; fluentem cohibere ac supprimere, quorundam est opinio; eo quòd quædam sanguinem supprimentia, talia colore sint. Sed hæc opinio vti vana est, ita nullis probabilibus rationibus innititur. Ex coloribus etenim de viribus simplicium & medicamentorum, certi nihil colligere*

ligere licet: vt Galenus lib. de simpl. medica. faculta. primo & quarto dilucidè ostendit. Sunt siquidem plæraque rubra etiam calida & aperientia, vti Rubiæ rubicunda radix, quæ & sanguinem per vrinas & menses ducit. Qua de causa & perperam ratiocinantur, qui Amarantum purpureum, sanguinem supprimere, cœliacos & dysentericos adiuuare, ex solo colore iudicant.

DE ROSIS. CAP. XXVIII.

ROSARVM *stirps tametsi fruticosa & spinosa sit, consentaneum tamen & decẽs magis est, eam floribus iungere, quàm spinosis fruticibus sociare: principatum siquidem inter flores omnes Rosa facilè obtinet, eiusq; in coronis omnibus vsus propè nimius est; &, vt ex Anacreonte Teio, Poëta Græco vetustissimo, Henricus Stephanus perquàm eleganti carmine Latino reddidit:*

Rosa, honor decusq; florum.
Rosa cura amorq; Veris.
Rosa, cælitum est voluptas.
Roseis puer Cytheres
Caput implicat coronis,
Charitum choros frequentans.

SVNT *autem Rosæ genere quidem permultæ, aut stirpis ipsius magnitudine, asperitate, læuitateúe; aut floris foliorum multitudine, paucitateúe, vel colore odoreq; differentes. Nonnullæ siquidem proceræ & excelsæ, aliæ breues & humiles: folia quibusdam quina, alijs duodena, vicenáue aut plura. Theophrastus etiam* ἑκατοντάφυλλαν, *siue centifoliam quandam, circa Philippos exire refert: quam incolæ ex Pangæo transferentes serunt: & in Campania, Plinius. Colore item hæ quidem rubentes, illæ verò candidæ: odoratæ*

etiam

etiam quàm plurimæ, absque odore nonnullæ. Harum omnium quædam satiuæ & hortenses sunt; aliæ verò syluestres.

RAMI *aut potius virgæ omnibus duræ, lignosæ, mordacibus aculeis horrentes; & syluestribus quidem spinosiores: folia aspera, per ambitum serrata, ex quinq; aut septem ex vno neruo cohærentibus: flores è cauliculorum fastigijs exeunt, primùm herbaceo inclusi calyci, qui tumescens in virides alabastros fastigiatur, quibus paulatim dehiscentibus flos panditur, in calycis sui medio, stamina quædam capillacea, luteosq; complexus apices: semen in oblongis capitulis, quæ calycibus & floribus subsunt per maturitatem rubentibus, gignitur durum, lanugine inuolutum: radices duræ, lignosæ in diuersa tendunt.*

1 IN *satiuarum censu, vna proceritate caulium siue ramorum, reliquas superat: crassis enim & lignosis suis virgis ad 10. vel 12. pedes, aut etiam altius conscendit: flores candidi, odorati & multorum foliorum, quorum interiora minora; exteriora verò maiora & ampliora.*

2 PROXIMA *magnitudine, virgas habet breuiores, sed non minus asperas, Rosas odore suaues, sed dilutè & pallidè rubentes: Incarnatas Itali appellant.*

3 TERTIA *huic similis ramis & folijs est, sed subinde breuior, flore verò odoratissimo pulcherrimóque, saturato, & quodammodo puniceo rubore nitente; Rosarum omnium præstantissima, & ad medicamenta omnis ferè generis vtilissima.*

4 QVARTA *breuior est, virgis bicubitalibus aut altioribus, flore eleganter quidem rubente, sed minus quàm tertiæ, & quandoque simplici, quinq; tantummodo foliorum; aliâs plurium: aliquando etiam multiplici; odore grato & perquàm iucundo.*

QVINTA

5 QVINTA *Rosarum hortensis species, ramis & virgis syluestrem Caninam Rosam quodammodo refert. Rosas profert paruas plures simul cohærentes, vt plurimum simplices, aliquando sed rarò multiplices: odore admodum fragranti suauissimas, & moschum proximè referentes: vnde & Rosæ Moschettæ ab Hetruscis appellantur.*

6 SYLVESTRIVM *ea quidem quæ Canina Rosa vulgo dicitur, & Belgio familiarissima est, aculeatis virgis, & asperis folijs, satiuis similis est; singulis tamen minoribus: flos simplex quinque folia non excedens, albicans, aut ex albido colore purpurascens. Adnascitur huius virgis aliquando pilula quædam hirsuta, echino Castaneæ quasi similis, at mollis, quam Spongiolam Rosæ nuncupant.*

7 HVIC *similis est, & alia species, verumtamen aliquantulo minor, cuius virgæ subrubente cortice vestiuntur; flores pallidè rubent, non in totum absque odore: Cinamomina Rosa à quibusdam dicitur.*

8 INTER *syluestres etiam quædam lutei coloris Rosas fert.*

9 EST *& parua quædam humillima, virgis spinosissimis: folijs minimis, Rosis perquàm exiguis, candidis & suauiter odoratis.*

10 IAM *& syluestris quædam folijs reperitur odoratis: hæc proceritate syluestres omnes sæpè superat. Virgas habet duras, crassas & lignosas: folia splendentia & pulchrè virentia, odore gratissima: Rosas verò paruulas quinquefolias, frequentissimè albicantes, rarò purpurascentes, exigui aut nullius odoris: fructum oblongum, colore subrubentem, nucleo paruæ Oliuæ, & Rosarum aliarum capitulis similem, sed minorem quàm hortensium, in quibus lanosi flocci atque inter eos semen conditum, paruum, & durum. Reperiuntur verò & circa huius tenues virgas, rotundæ, molles & hir-*

& hirsuta spongiolæ, tales omnino, quales circa Caninæ Rosæ spinas nascuntur. Et totidem quidem Rosarum genera, nostra ætas adinuenit.

SVNT *verò & apud Plinium lib. 21. cap. 4. multa & plurima suis appellata cognominibus, sed non omnia in rubo, hoc est, spinoso frutice, nata: (nam & ex Maluis flores in Rosarum censu numerantur) quorum quædam cum nostris generibus conuenire, verisimile est; non tamen omnia. Genera eius, nostri, inquit, fecere celeberrimâ, Prænestinam & Campanam. Addidere alij Milesiam, cuius sit ardentissimus colos, non excedentis duodena folia: Proximam ei Trachiniam minus rubentem: mox Alabandicam viliorem, albicantibus folijs. Vilissimam verò plurimis; sed minutissimis, spineolam. Deinde paulo infra. Est & quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis Lychnis, non nisi in humidis locis proueniens, nec vnquam excedens quinque folia, Violæ magnitudine, odore nullo. Est & alia Græcula appellata, conuolutis foliorum paniculis, nec dehiscens nisi manu coacta, semperq́ nascenti similis, latissimis folijs. Alia funditur è caule maluaceo, folia oleracea habens, Mosceuton vocant. Atque inter has media magnitudine, Autumnalis, quam Coroneolam vocant. Omnes sine odore, præter Coroneolam, & in rubo natam.*

SERVNTVR *& plantantur Rosæ quidem mitiores & satiuæ apud Belgas, Germanos, Gallos, & alibi, in hortis. Syluestres multis locis sponte exeunt: & inter has quidem prima, passim circa scrobes, fossas, ad margines agro-* 6
rum & pratorum; locis humidis prouenit. Lutea in Africa 8
& Aegypto, quam plerique in hortis nunc habent, vti & Cinamominam. Minima spinosissima & asperrima, locis 9
gignitur maritimis, frequens in Morinorum finibus, iuxta Icium portum, in arenosis maris aggeribus. Sed odorata syl- 10

ueſtris Roſa hortenſis eſt,nec vſquam in Gallia aut Belgio, quod ſciamus,ſponte exit.

SERI *autem Roſa,vti Plinius ait,nec pinguibus vult, nec argilloſis, nec riguis, contenta raris, proprieq; ruderatum agrum amat : omnis, locis ſiccis quàm humidis odoratior. Refert & cæli temperies; quibuſdam enim annis,minus odorata prouenit.Theophraſtus odoris colorisq; præſtantiam locorum etiam ratione contingere affirmat: & odoratiſsimas Roſas, quæ apud Cyrenen naſcuntur; & proinde vnguentum iucundiſsimum illic fieri.*

NASCITVR *verò Roſa ex ſemine:ſed quoniam tardè perficitur,conciſo caule ſeritur.Omnis reciſione & vſtione proficit, floremq; melius profert; relicta namq; excreſcit & ſylueſcit. Sæpius eam transferre vtile eſt: ſic enim pulchriorem Roſam effundi affirmant:Theophraſtus& Plinius auctores.*

SERENDARVM *autem Roſarum modum, Palladius oſtendit. Si indigus plantarum, ait, volueris ex paucis virgulis habere copioſa roſaria, quaternorũ digitorum ſurculos gemmantes cum geniculis ſuis debebis excidere, & in modum propaginis ſternere, & ſtercore ac rigationibus adiuuare. vbi anni ætatem compleuerint, pedis ſpacio inter ſe transferre diſiunctos,atque ita ſolum,quod huic generi deputabis, implere.*

FLORENT *Roſæ; quædam citiùs, aliæ ſeriùs, omnes Maio aut initio Iunij menſis. Præcoces Cinamominæ, & aliæ quædam ſylueſtres: ſeriores ſatiuæ ſunt. Moſchettæ menſe Auguſto etiam ſecundo florent. Theophraſtus, ſi autumnus prolixior fuerit, Roſas etiam denuo erumpere poſſe teſtatur.*

ROSA *Græcis* ῥόδον *appellatur. Stirps verò ipſa Roſarum* ῥοδωνιά, *quæ apud Latinos idem cum flore nomen retinet.*

retinet. Dicitur autem ῥόδον, *vt Plutarchus ait*, ὅτι ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀδμῆς ἀφίησι, *quòd largũ odoris effluuiũ emittat.*

MEDIVM *floris Rosarum; lutea videlicet stamina & apices*, ἄνθος τῶν ῥόδων, *& flos Rosæ dicitur; officinis Anthera.*

FOLIORVM *ipsius floris partes candidæ, quibus calycibus inseruntur*, ὄνυχες, *& vngues appellantur.*

CALYX *vocatur, qui stamina & floris foliola complectitur ac continet.*

ALABASTRI *verò sunt calycis partes laciniosæ, conum floris priusquam panditur complectentes; quæ quinque sunt; duæ barbatulæ, duæ imberbes, & quinta partim barbata, partim minimè; cortices Rosarum à plerisquè appellantur.*

Κεφαλαὶ καὶ κεφάλια *dicuntur capitula, in quibus semen gignitur, quæ scilicet floribus & calycibus subsunt.*

VIRGAS *stirpis Rosarum, Strabus Gallus in hortulo suo, Viburna nominat, sic scribens:* Viburnum

Iam nisi me fessum via longior indupediret,
Scrupeus atque noui tereretur carminis ordo,
Debueram Viburna Rosæ pretiosa metallo
Pactoli, & niueis Arabum circundare gemmis.

Vergilius tamen & Aurelius Nemesianus, viburnum fruticem aliquem sui generis innuunt, paruum, humilem, lentum & obsequiosum. Ille quidem ecloga prima vrbem commendans Romam:

Verum hæc tantum alias inter caput extulit vrbes,
Quantum lenta solent inter Viburna Cupreßi.

Nemesianus verò ecloga secunda, his carminibus:

Nos quoque te propter Donace donabimur vrbi;
Si modò coniferas inter Viburna Cupressos,
Aut inter Pinos Corylum frondescere fas est.

1 IN *satiuarum Rosarum numero primam, vulgo Rosam albam; Belgæ,* witte Roosen: *Germani* weisz Rosen: *Galli,* blanche Rose *appellant. Potest hæc Plinij Spineola Rosa esse, si modò Campana Rosa non est.*

2 ALTERA, *quam incarnatam Rosam Italia nuncupat, Alabandicæ similis est: Germani,* Liebfarbige Rosen.

3 TERTIA, *Prouincialis Gallis dicitur: hanc, Milesiam esse, non temerè suspicari licet.*

4 QVARTAM, *Rosas Franchas Galliæ, Plinius Trachiniam fortè aut Prænestinam dixerit.*

5 QVINTA, *Moschata, ab odore, vt diximus, moschi dicta, Coroneola esse potest. Coroneola enim autumnalis est Plinio. Damascenam autem & hanc nonnulli appellant: Itali* Rosam moschettam: *Galli,* Roses musquées ou muscadelles: *Belgæ,* Musket Roosen.

6 SYLVESTRIS *Rosa, Germanis* wilder Rosen/ heckrosen: *Brabantis,* wilde Roosen: *Gallis,* Roses sauuages: *Plinio lib. 8. & 25.* κυνόροδος *&* κυνόροδα *est, id est, Rosa Canina: nonnullis etiam Canina sentis.*

QVÆ *verò circa ramulos & virgas huius Cynorhodi hirsutæ pilulæ reperiuntur, spongiolæ syluestris Rosæ aptissimè & proprijssimè dictæ sunt: Officinæ perperam Bedeguar appellarunt. Nam Bedeguar Arabibus Cardui species, quæ Græcis* ἄκανθα λευκή, *hoc est, spina alba.*

7 ALIÆ *syluestres Rosæ, Cynorhodi etiam species quædam*
8 *sunt; cum ea, quam* Caneel rooskens/ *id est, Ci-*
9 *namominam Rosam Belgæ appellarũt; tum & lutea Africana; nec non minima, nostris* Duynrooskens/ *hoc est, Dunensis Rosa dicta, ab arenosis sponte natis aggeribus mari oppositis, quos vulgo Dunen nominant.*

10 EST *verò & Cynorhodi siue Caninæ Rosæ, sed odoratæ species,*

species, quam nostri Eglantier/*aut* Aglantier; *Galli,* Englenterium, *Ruellio teste, nominant: qui & hanc syluestrem Rosam, Cynosbaton, siue Canirubum esse suspicatur. De quo Dioscorides his verbis:* κυνόσβατον, οἱ δὲ ὀξυάκανθαν καλοῦσι. θάμνος ἐστὶ βάτου πολλῷ μείζων, δενδρώδης, φύλλα φέρει πολλῷ πλατύτερα μυρσίνης. ἀκάνθας δὲ περὶ ταῖς ῥάβδοις ἰσχυράς· ἄνθος λευκὸν· καρπὸν ἐπιμήκη, πυρῆνι ἐλαίας ἐοικότα, ἐν τῷ πεπαίνεσθαι πυῤῥόν· τὰ δὲ ἐντὸς ἐριώδη: *Id est, Cynosbatus, siue Canirubus, quem aliqui Oxyacantham vocant, frutex est Rubo longè maior, arborescens, folia fert latiora myrto: spinas circa ramos robustas: florem candidum: fructum oblongum, nucleo Oliuæ similem, per maturitatem fuluum, interius lanuginosum.* Cynosbatos.

EXTAT *& Cynosbati apud Theophrastũ huiuscemodi descriptio:* τὸ δὲ κυνόσβατον, τὸν καρπὸν ὑπέρυθρον ἔχει, καὶ παραπλήσιον τῷ τῆς ῥόας, ἔστι δὲ δένδρου καὶ θάμνου μεταξὺ καὶ παρόμοιον ταῖς ῥόαις, τὸ δὲ φύλλον ἀγλῶδες. *(Exemplar vulgare* ἀγνῶδες *habet, sed Athenæus ex Theophrasto* ἀγλῶδες *rectiùs legit) hoc est; Cynosbaton fructum subrubentem habet, & malo Punico similem: est inter arborem & fruticem medium, veluti malus Punica: folium autem splendens.* Theophrasti locus restitutus.

CVM *harum descriptionum vtraque, non malè Canina Rosa odorata conuenire videtur. Nam frutex est Rubo maior, caudices siue virgas habẽs crassas lignosas, vti malus punica, vel alia lignosa & arborescens quædam stirps, aculeis & spinis duris munitas: folium eius non quidẽ integrum, sed vnum aliquod singulare, totius folij pars, Myrti folijs latius est, superioreq́ parte læue & splendens; fructus nucleo oliuæ similis, qui vbi maturus est, colore est rubente, lanosos floccos & semen intus habens. Quæ omnia huius syluestris & odoratæ Rosæ, cum Cynosbato similitudinem ostendunt.*

Plinij locus emendatus.

Est verò & alius Cynosbatus, quem Plinius lib. 24. cap. 14. describit, quem alij Cynospaston, (Cornarius ex veteri exemplari Cynapauxin legit) alij Neuropaston vocant; foliū habet vestigio hominis simile. Fert & vuam nigram, in cuius acino neruum habet; vnde Neuropastos dicitur. Sed huic Cynosbato, syluestris odorata (si modò legitima & non corrupta est descriptio) nequaquam similis est, veluti neque Cappari, nec Smilaci asperæ, quarum vtraque etiam Cynosbatos à nonnullis appellatur.

Sed ad Rosas reuertamur; quarum florum foliola, quia ex diuersis partibus constant, dissimiles etiam facultates obtinent. Insunt etenim eis terrestres quædam & adstringentes; aliæ humidæ & aqueæ: nonnullæ spirituosæ & aëreæ partes; quæ tamen in singulis non similiter se habent. In vno siquidem genere hæ: in alio illæ excellunt. Prædominantem autem omnes frigidam habent temperiem, proximam tamen temperiei mediæ, ex primo videlicet ordine refrigerantium.

Svperant humidæ, aëreæ & spirituosæ partes, in candidis, dilutè rubentibus, nec non in Damascenis siue Moschatis: quas viribus præstantiores Matthiolus tradit; vtpote cuius etiam folia viginti, aluum subducant sumpta. Ex tribus his liquor, ea de causa, elicitur gratissimi ac suauissimi odoris, qui ferè ex alijs Rosis inodorus est.

Vtilis autem Rosarum hæc stillatitia aqua, cum ad cordis roborationem & spirituum reparationem, tum etiam ad omnia quæ clementer refrigerari postulant. tragematis, placentis, condimentis & alijs, quæ voluptatis excitandæ gratia conficiuntur multis, eadem admixta, saporis gratiam conciliat: oculorum calidos dolores mitigat: somnum conciliat: quem & ipsæ virētes Rosæ, odore suo suaui prouocant.

Svccvs Rosarum præsertim dilutè rubentium, &

vt non-

vt nonnulli etiam aiunt, saturata purpura nitẽtium, aluum lenit & subducit.

IDEM *prastat earundem dilutum , & quod ex eo coquitur Drosatum siue Serapium; officina syrupum rosatum solutiuum nuncupant, quod ex infuso siue diluto apparari debet , in quo pluries Rosarum virentium folia multa macerata sunt. Ad leniendam autem siue subducendam aluum vtile, quando expurgatione alia potentiori, aut opus non est, aut vti non expedit. Nam prater ea qua in intestinis harent excrementa, aut in proximis & primis venis cruda, pituitosa & subinde biliosa, alia non educit; si non alijs quibusdam potentioribus medicamentis permisceatur. Humectat autem & refrigerat Serapium istud: ideo etiam febrium ardentium calores nimios sedat, & viscerum inflammationes mitigat; sitim extinguit: debili autem & humido ventriculo parum vtile, nam eum laxiorem debilioremq́ relinquit.*

IN *rubentibus Rosis, qua passim sunt vulgares, & alijs saturata purpura, quas Prouinciales appellant, plus est terrea substantia, & resiccantis adstringentisq́ facultatis, non tamen absq́ humido quodam permixto; quod quidem ipsis adhuc virentibus inest : in resiccatis verò deperditum est. Succus hac de causa, & dilutum earum, ad aluum subducendam quoque facit ; minus tamen quàm aliarum pradictarum.*

RESICCATÆ *autem ha Rosa, humiditate iam absumpta, adstringunt & resiccant : refrigerant quoque, sed minus quàm virentes: robur cordi conciliant, ac tremori, & palpitationi eius succurrunt : hepar, renes, & alia viscera debilia confirmant: ventriculum flaccidum, debilem & humidum, siccant & corroborant : fluorem muliebrem & superfluam menstruorum purgationem compescunt; sanguinis vnde-*

vndequaque eruptiones sistunt: sudores reprimunt: aluum nimio fluore laxam, constringunt: antidotis omnibus vtiliter admiscentur, & alijs quoque medicamentis, siue foris adhibendis, siue intra corpus assumendis, quibus adstringens ac corroborans aliquod vtiliter accedit.

QVOD *ex ipsis fit Rhodomeli, vulneribus, vlceribus, eruptionibus, ac in vniuersum omnibus, quæ abstergi & resiccari postulant, longè vtilissimum est.*

OLEVM *calores omnes sedat, & inflammationes prohibet, aut iam incipientes mitigat.*

FLORES *Rosarum, lutea videlicet stamina & apices, resiccant similiter & adstringunt, & potentius quidem, quàm ipsarum Rosarum foliola. Idem possunt calyces & alabastri: sed cum his omnibus odor desit, minus vtilia sunt, humanæq; naturæ minus amica.*

CAPITA *Rosarum, Plinio auctore, sanguinem etiam & ventrem sistunt: vngues, epiphoris salubres sunt.*

RADIX *syluestris Rosæ ad morsum Canis rabidi vnicum remedium, oraculo repertum: vti idem lib. 8. cap. 41. scribit.*

SPONGIOLÆ, *quæ in medijs eius spinis nascitur, cinere cum melle, Alopecias capitis expleri, idem ait, lib. 25. cap. 2.*

FVCHSIVS, *spongiolas & capitula syluestris Rosæ, contra calculum & vrinæ difficultates valere affirmat; si in puluerem trita exhibeantur. Prodesse autem possunt non vt diuretica, aut calculum atterentia; sed veluti alia quædam adstringentia, debiles renes confirmantia: quæ calculosis non raro vtiliora sunt, quàm multa, præsertim potenter, diuretica. Nam talium diureticorum frequētiori aut nimio vsu, & renes multum debilitari & sæpe supercalefieri contingit; & calculos non modò non comminui, atteri, aut expelli,*

pelli, sed copiosiores & duriores frequenter generari. Quod etenim in sanguine tenue, aqueum & serosum est, segregant: quod verò crassius, cogunt, ac indurari diuretica fortiora faciunt: & similiter etiam alia, frequentiori vsu.

DE CISTO, CAP. XXIX.

ROSARVM *species & Cistus nonnullis videtur. Eius duo veteres genera fecere; marem & feminam, præter tertium Ledum dictum.*

VTERQVE *frutex est lignosus, multis alis ramosus; sed tamen humilis, nec admodum procerus, & virgis tenuibus: folia eis sunt lata, aliquantulum rugosa & lanuginosa, propemodum subalbicantia, hortensis aut alterius Saluiæ folijs modo quodam similia: flores in summo virgularum, veluti paruæ syluestres Rosæ, fugaces tamen & citò pereuntes; colore mari quidem, in cæruleo pene subrubentes, aut purpurei: feminæ verò candidi: capitula inde rotundiuscula, in quibus semen paruum: radices lignosæ, fissæ, in diuersa tendentes.*

EXIT *subinde sub ipso frutice ad radices, Limodori* Hypocistis *quoddam genus, crassum, pingue, carnosum, succo plenum, sine folijs, ex multis veluti Hyosciami vtriculis, aut mali Punicæ cytinis totum constans: colore in vno genere πυῤῥῶ siue russo: in altero candido, in quodam etiam χλωρῶ, siue virenti, aut herbaceo: vt Dioscorides ait.*

NASCITVR *Cistus in Italia, Hispania, Narbonensi Gallia, ac in alijs multis calidioribus Europæ prouincijs, aridis & saxosis locis: & in vna quidem regione crebrioribus folijs, in alijs rarioribus, alibi candidioribus mollioribusque, in plerisque minus candidis, minusque pilosis. Mu-*

tationem enim aliquam, pro regionum diuersitate Cistus quoque recipit. Floret æstiuis mensibus.

Κίσθον ἢ κίσθον Græci appellant, nonnulli κίσσαρον, alij κίσθαρον. Latinis similiter Cistus, & Rosa syluatica dicitur, à quibusdam etiam Rosa Canina, vt Scribonius Largus refert. E radicibus exiens limodorum, ὑποκιστὶς vocatur; quoniam sub Cisto proueniat. A nonnullis ῥόδινθρον, aut ὀρόβινθρον. Ab alijs κύτινος, inter quos Paulus est Aegineta; qui etiam non illud, quod Cisto subnascitur, sed huius succum hypochistida appellat: vnde manasse potest hypoquistidos vox, qua officinæ succum hunc barbarè nominant.

FACVLTATE *porrò Cistus, vt Galenus ait, non instrennuè desiccat, secundi propemodum ordinis resiccantium: adeò verò frigidus est, vt tepidi caloris sit particeps. Folia & prima germina trita tantum desiccant, adstringuntq́ue, vt vlcera glutinare valeant. Flores magis sunt efficaces, adeò vt cum vino poti dysenterias, ventris imbecillitates, fluxusq́ue, ac humiditates sanent: cataplasmatis modo illita, putredinosa ipsorum vlcerum iuuant. Dioscorides, νομάς, id est, vlcera depascentia illitu cohibere, & cum cera ambustis, veteribusq́ue vlceribus mederi tradit.*

HYPOCISTIS *multo magis adstrictoria est, efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, vt sanguinis reiectiones, profluuia muliebria, cœliacos, dysentericosq́ue affectus. Quin si partem roborare consilium sit, quæ videlicet plusculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitatem illi non segniter addit. Sic sanè stomachicis, hepaticisq́ue epithematis admiscetur; & ex viperis Theriacæ inditur, nimirum quo corpora confirmet ac roboret: Galenus.*

DE

DE CISTO LEDO, ET LADANO.
CAP. XXX.

CISTVS *Ledon, frutex est paruus Cisto assimilis, sed folijs longioribus, nigrioribus, & glutinosis: flores parui exiguis rosis persimiles, colore candidi. Contrahunt folia pingue quoddam resinosum & odoratum, & tempore quidem, vt Dioscorides ait, vernali; sed, vt Petrus Bellonius,* αὐτόπτης, *in medijs æstatis & Caniculariam dierum ardentissimis feruoribus: quod non absque singulari cura & diligentia, nec minori industria, ab ipsis stirpibus nostra ætate colligitur: non ex caprarum aut hircorum barbis villisue depectitur, collectum colatur, & in massas formatum in medicinæ vsus reconditur. In Creta insula, eodem Bellonio teste, passim locis incultis Ledon exit: reperitur & in Cypro, Plinio auctore.*

Λήδον καὶ λάδον *ipse frutex dicitur, & Cisti species est. Pingue verò quod ex folijs colligitur* λάδανον καὶ λήδανον: *Latini Græcas voces seruant: officinæ corruptè Lapdanum enunciant. Maximè probatur Dioscoridi odoratum,* ὑπόχλωρον, *siue subuiride, facilè mollescens, pingue, non arenosum, nec citò fragile, sed resinosum.*

PRIMO *excessu completo calidum est, Galenus inquit, habens etiam adstrictionis paululum: ad hæc substantia tenui, ac proinde emolliens, pariterq; moderatè digerens, ac videlicet etiam concoquens. Itaque mirandum non est, si peculiariter ad vteri vitia conueniat, quandoquidem ad dicta paulum quiddam adstrictionis obtinet: quocirca etiam defluentes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorum praui humoris resederit, id omne absumit; tum meatus quibus infixi sunt, contrahit.*

VIM *habet, Dioscorides ait, adstringentem, calfacientem,*

tem, mollientem, aperientem: defluos capillos continet, cum vino, myrrha, & oleo myrtino admixtum: cicatrices pulchriores efficit cum vino illitum. Medetur aurium doloribus cum hydromelite aut rosaceo infusum: suffitu secundas eijcit: duritias vteri pessis immixtum curat. Medicamentis dolorem sopientibus, aduersus tussim facientibus, & malagmatu vtiliter admiscetur. Aluum sistit, cum vino vetere potum: & vrinam cit.

REPERITVR *porrò Ledo similis quædam, sed minor stirps, subinde, nisi pedamentis quibusdam fulciatur, quasi repens: cauliculi ei sunt numerosi tenues & graciles: folia oblonga, Ledi minora, carnosa, leniter hirsuta, quibus lentus inest succus: flores exigui, veluti paruulæ quædam Rosæ, sed minores: pares forma & magnitudine Argentinæ, siue Potentillæ dictæ, floribus; colore lutei aut candidi: radices tenues, lignosæ, ruffescentes. Nascitur asperis, siccis & apricis, tam campestribus quàm montanis locis. Aestiuis mensibus floret.* Flos Solis.

TRAGVS *Germanicè* Heyden ysop & feld ysop *appellat: plærique Latinè Gratiam Dei. Est tamen & alia herba Gratiola à recentioribus dicta. Valerius Cordus Helianthemum & Solis florem nominat.*

PLINIVS *Helianthen tradit, in Temiscyra regione, & Ciliciæ montibus prouenire maritimis, folio Myrti. Hac cum adipe Leonino decocta, addito croco & Palmeo vino perungi Magos, & Persarum Reges, vt fiat corpus aspectu iucundum: ideo eandem Heliocalliden nominari. Quæ si eadem cum isto Solis flore sit, an diuersa, nemo facilè in tanta Plinij breuitate explicauerit. Matthiolus, Helianthemum siue Solis florem, à quibusdam Panaces Chironium existimari refert, verùm cum eo similitudinis habet nihil.* Helianthe.

VVLNERA *autem, eodem auctore, glutinat: sanguinem*

nem manantem sistit: ad cruenta sputa, dysenteriam, mensium redundantiam vtilis: oris & pudendorum vlcera vinum decoctionis eius ablutione sanat. In summa, agglutinat, cohibet, & corroborat. Quæ satis ostendunt cum Cisto; & præsertim Ledo, non modò forma, sed & viribus ac facultatibus conuenire. Proinde Cisti & Ledi, syluestrem quandam speciem esse.

DE PÆONIA. CAP. XXXI.

1 PÆONIÆ *tres sunt: mascula vna, feminæ duæ.*

MASCVLÆ *Pæoniæ caules, & foliorum pediculi rubent: folia lata ex pluribus commissa, nucis iuglandis folijs ferè similia, nisi quod iuglandis ex septem aut nouem particularibus, simul ad vnum neruum aut* ῥάχιν, *cohærentibus constent; Pæoniæ verò, ex quinque solùm, & subinde ex tribus tantùm committantur: flores in summo caulium veluti magnæ Rosæ in purpura rubent; staminibus in medio purpureis, ex quibus lutei dependent apices: siliquæ foris lanuginosæ, quæ per maturitatem sponte dehiscunt; semen in his nigrum, rotundum, ochri ferè magnitudine; & grana quædam coccineo colore splendentia: radices subsunt longæ, crassæ, altè descendentes, subinde bifidæ, aut trifidæ, intus candidæ & odoratæ.*

2 PRIORIS *feminæ caules parum aut nihil rubent: folia incondita, hyposelini, quod à Theophrasto Smyrnion appellatur, ferè modo laciniata, & singularia angustiora quàm maris, superna parte virentiora, inferiore albicantiora: flores vt masculæ Pæoniæ, colore aliâs pulchrè, aliâs dilutè rubẽtes: semen, in siliquis Amygdalis similibus, etiam simile: radices verò differentes & aliæ: non vna etenim huic est radix, sed ab vno capite multæ descendunt glandulosæ radices,*

radices, veri Aſphodeli radicibus ſimiles, ſed multo craſſiores & lõgiores; à quibus ſæpe aliæ duæ aut tres procedunt, eiuſdem omnino formæ.

3 ALTERA *femina caules habet & folia ſimilia, folia tamen minus incondita, & in virore candidiora, auerſaq́; parte etiam albidiora: flores minores, dilutiùs rubentes: radices quoque glandulosas, ſed ſingulas multo longiores ac tenuiores. Hanc Plinius pro mare habuiſſe videtur: nam radices ei plures, & ſingulæ palmo longiores ac candidæ, quales mari ipſe tribuit. Femina, inquit, exiſtimatur, cuius radicibus ſeu balani longiores, circa octo aut ſex adhærent: mas plures habet, quoniam non vna radice nixus eſt, palmi altitudine, candidaq́;. Poſſet verò & hæc Pæoniæ feminæ ſpecies altera, Dioſcoridis quoque maſcula exiſtimari, ſi non folium mari nucis iuglandis, & radicem vnicam eſſe ſcripſiſſet. Nam mari ſuo talem ferè radicem tribuit, qualis eſt tertiæ Pæoniæ vna aliqua, ab ipſis radicibus, quæ pluribus ſingularibus conſtant, auulſa. Sed tamen ex eo quod Pæoniæ mari, folia βασιλικῇ καρύᾳ, id eſt nuci regiæ ſimilia eſſe prodiderit, & radicem vnam numero ſingulari, non ſeptem aut octo, vti feminam habere ait, oſtendit ſe non hanc tertiam, ſed primam, marem appellauiſſe: quæ nempe nucis Iuglandis* Plinij oſcitantia. *ſiue Regiæ, habet folia, & radice eſt vnica. Plinius etiam, feminæ folia Myrrham redolere ait; ſed ſuſpicio euidens eſt, ἀντὶ τοῦ σμυρνίου, σμύρναν eum accepiſſe; aut pro σμυρνίῳ, Myrrham parum rectè reddidiſſe.*

NASCITVR *Pæonia, vt Dioſcorides ſcriptum reliquit, in altis & præruptis montibus: Plinius verò, in opacis mõtibus, & alio loco in ſyluis, ait: in Cretæ & Siciliæ montibus Apuleius: Geſnerus in Generoſo dicto Heluetiæ monte reperiri, audiuerat: apud Belgas & alibi hac ætate in hortis habetur, & vulgatiſſima quidem, femina prior, altera*

deinde:

H

deinde: maſcula rariſsima eſt. Florent omnes menſe Maio, ſemen Iulio ad maturitatem peruenit.

GRAECIS παιόνια καὶ γλυκυσίδη: *& à nonnullis* πεντόβορον; *Latinis ſimiliter, Pæonia & dulciſida dicitur. Officinis Pionia; Germanis* Peonien blumen / Peonien roſen / Gichtwurtz / Kunigblum / Pfingſtroſen: *Belgis ferè,* Pioenen: *Flandris tamen,* Maſtbloemen. *Gallis,* Piuoine: *Hiſpanis,* Roſa del monte. *Habet verò & alia multa nomina, inter nothas voces reiecta, quæ partim etiam apud Apuleium reperiuntur, vt ſunt:* ὀροβέλιον, ὀροβάξ, αἱμάγωγον, παισαίδη, μηνογένειον, μήνιον, πανθικέρατος, ἰδαῖος δάκτυλος, ἀγλαοφωτὶς, θεοδόνιον, σελήνιον, σεληνόγονον, διχομήνιον, *Roſa fatuina, herba caſta. Menogenion autem, Menion, Selenion, Selenogonion, Dichomenion,* ἀπὸ τῆς μήνης, καὶ σελήνης, *nomina deriuantur; quarum vtraque vox Latinis Lunam ſignificat. Lunaris verò ſiue Lunaria Pæonia appellari poteſt: quòd Comitiali morbo laborantibus, quos Lunaticos plerique appellant; auxilietur. Idæi dactyli appellatio, feminæ conuenit, cuius glandulosæ radices dactylos idæos referunt. Sunt autem idæi dactyli, gemmæ quædam forma humani pollicis, in Creta inſula naſcentes. Aglaophotis, id eſt lucidè ſplendens, Pæonia dicitur, à granis cocci colore ſplendentibus.*

Aglaophotis.

AGLAOPHOTIDES *autem duæ, apud Aelianum lib. 14. deſcriptæ reperiuntur: vna marina, cap. 24. altera terreſtris, cap. 27.*

1 MARINA, *fuci ſpecies eſt, quæ in profundis naſcitur petris, magnitudine Myricæ, fructu Papaueris, qui æſtiuo Solſtitio dehiſcens, noctu igneum quendam, & veluti ſcintillantem ſplendorem emittit.*

2 TERRESTREM, *quæ alio nomine Cynoſpaſtus dicitur, per diem, ait, inter cæteras herbas deliteſcere, nec vllo*

vllo modo agnosci ; nocte verò stellæ instar lucentem, & igneo splendore coruscantem, facilè in conspectum venire.

ET *hæc quidem terrestris Aglaophotis siue Cynospastus, Pæonia est; cuius etiam grana cocci colore rubentia, Apuleius ait, noctu lucere tanquam lucernam, & plurimum noctu à pastoribus inueniri & colligi.*

APPELLATVR *verò & hæc Aglaophotis à Iosepho belli Iudaici scriptore, lib. 7. cap. 25. Baaras, à loco in quo reperitur. Quod, conferenti ea quæ de Aglaophotide terrestri, siue Cynospasto, Aelianus scribit, cum ijs quæ de Baara Iosephus, fit manifestum. Cynospastum etenim Aelianus ait, non absque periculo euelli, & eum, qui primum eius naturæ imperitus eam attigit, famã esse perijsse: itaq; signum ad eius radices noctu desigendum, canem verò ad alligandum famelicum: qui nidore obiectarum assatarum carnium motus, ad eas impetu facto, radicitus eam eruat. Ita etiam Iosephus, Baaram tradit circa vesperam, veluti iubare fulgere, accedentibus & euellere cupientibus facilem non esse; sed vel vrinam muliebrem, aut menstruum sanguinem super eum fundendum, aut circumfodiendam, & ad eam canem religandum, atque ita demum euelli posse.*

VANISSIMA *autem hæc sunt omnia: nullo etenim negocio & citra omnẽ periculum, quauis diei & noctis hora Pæoniæ radix colligi & euelli potest. Qua de causa & similiter vana sunt, quæ Theophrastus & Plinius, de Pæonia tradi ferunt: præcipi, videlicet, vt noctu colligatur. Nam si interdiu quis fructum legat, à Pico martio visus oculis periclitaturum: si verò radicem secet, periculum esse ne sedes procidat.*

MIRVM *autem videri non debet huiuscemodi nugas & vanissimas superstitiones, ac impijssimas ceremonias, subinde in antiquissimorum auctorum libris resperſas reperiri:*

riri: fuerunt enim multa, illorum ſeculis, magna vanitate, ad oſtentationem, vt Plinius verè teſtatur, ab Aegyptijs & alijs præſtigiatoribus efficta: quorum ſectator olim quidam Andreas fuit medicus, quem Galenus ait, præſtigiaturas ac mendacia in materiam medicam inuexiſſe: à cuius lectione, ea de cauſa, & aliorum ſimiliter mendacium, abſtinendum præcipit.

PORRO *Pæoniæ radix leuiter cum dulcedine, vt Galenus ait, adſtringit: acrimoniæ cuiuſdam ſubamaræ quoque particeps: temperamentum haud inſigniter calidum obtinet, pauxillo ſymmetro calidius: exiccatoria autem eſt & ſubtilium partium. Feminis à partu non purgatis, ſicca, Dioſcorides inquit, datur: menſes cit Amygdalæ quantitate pota: in mulſa, Galenus addit. Prodeſt auriginoſis, renes & veſicam dolentibus: obſtructum hepar & renes expurgat: ventris dolores ſedat, & fluxiones ſiſtit, in vino decocta & bibita. Pueris ex collo ſuſpenſam, aduerſus Comitialem morbum efficacem eſſe, à Galeno certo & euidenti exprimento compertum eſt. Eſtur etiam, inquit Plinius, contra malum mentis: ſed in medendo quatuor drachmæ ſatis ſunt. Præfertur ad hæc maſculæ Pæoniæ radix.*

RVBRA *grana, 10. aut 12. pota in vino auſtero, nigro, fluxum rubrum muliebrem ſiſtunt: ſtomachicis qui roſiones ſentiunt, eſa proſunt: à pueris comeſta, aut in potu ſumpta, calculi initia excutiunt.*

NIGRA *grana, ipſa videlicet ſemina, 15. numero in potu ſumpta, opitulantur ſuppreſſionibus nocturnis, quas ἐφιάλτας nominant, vterique ſtrangulationibus & doloribus. Vtraque auxiliantur à ſerpente percuſſis, Plinio auctore.*

DE LILIO CANDIDO. CAP. XXXII.

CANDIDO *siue albo Lilio, quod pulchritudine, nitore & vsu, reliquis præstat, folia sunt oblonga, lata, carnosa, læuia, in herbaceo & diluto virore splendentia: caules duobus cubitis altiores, multis folijs sensim attenuatis comosi, qui inter folia exeunt: flores ad summum caulis pulchri, candidi, odorati, magni, ab angustijs in latitudinem se laxantes, calathi forma, senis constantes foliolis, oblongis, extrinsecus striatis, staminibus è medio emicantibus, à quibus lutei dependent apices: radix bulbosa, nucleis constans, & ex multis simul vnitis composita, succo lento & glutinoso plena, quo & folia & caules redundant. Seruntur Lilia paßim in hortis. In Syria autem & Pisidia Pamphiliæ, vnguentis efficacißima nasci, Dioscorides inquit. Floret apud Germanos, Belgas, Gallos, Lilium, Iunio mense: Augusto folia exeunt, tota hyeme virentia: Vere, caulis erumpit.*

STIRPS *Liliorum à Græcis* κρινώνια *dicitur: flos verò* κρίνον *&* λείριον*: est tamen & Narcissus* λείριον*: à nonnullis* καλλείριον *&* κρινάνθεμον*: A Latinis Lilium & Rosa Iunonis.*

APPELLATVR *autem Rosa Iunonis, quod ex lacte eius in terram delapso, natum feratur. Fingunt siquidem Poëtæ Herculem, quem ex Alcmena Iupiter sustulerat, admotum fuisse dormientis Iunonis vberibus, & post suctum, lac copiosum effluxisse, & vna eius parte cælum perfusum alia terræ glebas: atque hinc Lilia nata: inde verò lacteum apparere in cælo circulum.. Germani Lilium istud, vulgo* weisz gilgen oder weisz lilgen *appellãt. Belgæ,* witte Lelien, *Galli,* Lys blanc.

LILII

LILII *autem flos temperaturam mistam, vt Galenus ait, obtinet; partim ex tenui, partim ex terrena essentia.*

RADIX *foliaq́ per se trita, desiccant & abstergunt, ac moderatè digerunt.*

FOLIA *herbæ, Dioscorides ait, imposita, auxiliantur à serpentibus ictis: eadem feruefacta, ambustis proficiunt: aceto condita, vulneribus curandis apta fiunt.*

SVCCVS *melle & aceto mixtus, in æneo vase coctus, medicamentum efficitur veteribus vlceribus, & recentibus vulneribus vtile.*

RADIX *tosta, & cum rosaceo trita, ambusta sanat; vterũ mollit, menses mouet: vlcera ad cicatricem perducit. Cum melle verò eadem trita, neruorum vulnerationes & luxationes sanat; vitiligines & lepras expurgat; furfures & manantia capitus vlcera abstergit; faciem purgat & erugat. Cum aceto autem & hyosciami folijs, ac farina triticea trita, testium inflammationes mitigat. Propter clauos pedum, in vino, Plinius ait, radices Lilij decoquuntur, triduoq́ non soluuntur: cum adipe aut oleo decoctæ, pilos adustis reddunt. E mulso pota, inutilem sanguinem cum aluo trahunt: Lieni, & ruptis, & vulsis prosunt.*

RECENTIORES, *Lilij radices coctas, cataplasmatis summa cũ vtilitate admiscẽt, abscessus maturantibus & ad suppurationẽ perducẽtibus. Eadem etiã, in oris collutionibus ad idem faciẽtibus, vtiliter decoquũtur. Nam omnes abscessus maturant, & suppurari faciũt, & dolorem simul sedant.*

SEMEN, *Dioscorides ait, potum, serpentium morsibus aduersatur. Cataplasma ex semine & folijs, erysipelatis imponitur.*

FIT *ex floribus oleum aut vnguentum, quod Lirinum aut Susinum appellatur, molliendis neruis aptum, priuatimq́ ad vteri durities vtile.*

DE LILIIS PVRPVREIS, HYACINTHO SCRIPTO, ET COMOSANDALO. CAP. XXXIII.

PVRPVREORVM *Liliorũ duo genera sunt: maius vnum; alterum minus. Maiori purpureo lilio, caules sunt proceri, longi, subinde altiores quàm lilij albi: folia tamen nigriora & angustiora, circa caulem multa, sed ante eius exortum nulla: flores summo caule copiosi, 10. 12. aut plures, ad vsque 18. & 20. ac vltrà, suprà inuicem incerto ordine digesti, lilij alterius forma & magnitudine, colore verò rubro ad croceum inclinante; multis, exiguis, nigris quasi punctulis, literarum quarundam veluti rudimentis respersi: radices, bulbi magni sunt, ex multis quoque nucleis, vt lilij candidi; sed maiores.*

IN *Italia, in aruis inter segetes circa messem; in montibus etiam ac conuallibus, Lilium istud, Matthiolo teste, emicat. Belgæ in hortis serunt. Floret paulo ante candidum lilium, post purpureum minus, vnà cum Rosis.*

MATTHIOLVS *Lilium syluestre in Italia appellari, & Hemerocallida esse ait. Sed* ἡμεροκαλλὶς, *vt auctor Dioscorides, in singulis apophysibus, tres aut quatuor flores profert, colorem habentes* ἰσχυρῶς ὠχρὰν, *id est valdè luteum.* Ἀπόφυσεις *autem siue* ἀποφύαι, *ramulares adnascentiæ, siue appendices dicuntur. Ochra color, melino similis & citrino, à malo Citrio nomen habenti: Lilium autem istud, ramulares adnascentias nullas habet; & flores in caule non modo tres aut quatuor, sed non rarò 18. aut 20. ac coloris non lutei, sed purpurei crocei. Quibus de causis non quidem Hemerocallis, sed Lilium illud esse apparet, quod capite de Lilio,* πόρφυρον, *siue purpureum, reperiri, ex relatu, Dioscorides scribit; quodq; rubens Plinius, & Græci, eo auctore,*

κρίνον vocant, florem verò Cynorhodon : & laudatiſſimum in Antiochia & Laodicea Syriæ, mox in Phaſelide, quartum locum in Italia naſcens. Niſi fortaſſis duæ Hemerocallides flores ſint: vna quidem apophyſes habens; alia non habens, & ea quidem purpurea : ita etenim & Lilium iſtud Hemerocallis fuerit, & præſertim πορφυρανθὲς: qua appellatione Hemerocallida etiam dictam, inter nothas voces reperitur. Sed veriſimile eſt Hemerocallida non eſſe; eſt enim & Hemerocallis quædam, flore purpureo, cui πορφυρανθὲς nomen propriè conuenit.

ALTERVM *& minus purpureum Lilium, caule eſt multo breuiori, cubitali videlicet tantum aut minori: folijs ſimiliter nigricantibus & anguſtioribus ac minoribus. Flores è ſummo caulis pariter erumpunt, ſinguli tamen ſuis pediculis, modò breuioribus, modò longioribus inſidentes; coloris quoque purpurei crocei, notulis ſimiliter quibuſdam nigris & perquàm exiguis ornati; Lilij etiam diuiſura, ſed paulo minores : pro radicibus & minores bulbi ſunt, infra ſupraq́ quos fibræ adhærent. Vnà cum alijs Lilijs apud Germanos, Belgas & alibi, colitur in hortis. Floret ſub finem Maij, reliqua Lilia antecedens.* 2

LILIVM *etiam eſt purpureum, & κρίνον πόρφυρον, quod ad differentiam præcedentis, minus cognominatur.*

OVIDIVS *lib. Metamor. 10. huius generis Lilium, Hyacinthum appellat, ab Hyacintho adoleſcente, ex cuius ſanguine hunc florem natum fingit, quando cum Apolline ludens perijſſet, cui Apollinem gemitus ſui notas & literas inſcripſiſſe ait, ſic ſcribens:*

Ecce cruor, qui fuſus humo ſignauerat herbas,
Deſinit eſſe cruor, Tyrioq́ nitentior oſtro
Flos oritur, formamq́ capit, quam lilia, ſi non
Purpureus color his, argenteus eſſet in illis.

Non

Non satis hoc Phœbo est, (is enim fuit auctor honoris)
Ipse suos gemitus folijs inscribit, & ai ai
Flos habet inscriptum, funestaq; litera ducta est.

HVIVS *Hyacinthi meminit etiam Theocritus in Epitaphio Bionis, eidyllio.* 19.

Νῦν ὑάκινθε λάλει τὰ σὰ γράμματα καὶ πλέον αἰ αἰ
Λάμβανε τοῖς πετάλοισι.

COGNOMINATVR *autem hic, à Poëtis Latinis nonnunquam ferrugineus, vt à Vergilio Georg.4.*

Et pinguem tadam, & ferrugineos Hyacinthos.

Similiter & à Columella, lib.x.

Syrpiculum ferrugineis cumulate Hyacinthis.

FERRVGINEVS *verò hyacinthus dicitur, quòd ad similitudinem ferruginis rubeat. Est etenim ferrugo corruptela ferri, veluti æris ærugo, quæ à colore subrubente rubigo appellatur. Vnde & ferrugineus color, instar ferruginis rubens. Sunt qui velint hyacinthum non ex eo ferrugineum cognominari, quòd ferruginis modo subrubeat, sed quia luctus notas folijs inscriptas habeat; ferrugineumq́ eum quasi lugubrem & funestum appellari aiunt. Tradunt siquidem ferrugineum esse fuscum & subobscurum colorem; Vergiliumq́ cùm ferrugineum nominat hyacinthum, ad fabulam eius alludere, quæ hyacinthum ex sanguine hyacinthi adolescentis natũ fingit: ferrugineam siquidem ab eo etiam dici, Charontis funestam & luctuosam cymbam. Sed his Vergilius ipse contradicit, Bucolicôn ecloga tertia, vbi hyacinthum suauiter, id est non intensè rubere scribit, his verbis:* Ferrugineus color.

Et me Phœbus amat, Phœbo sua semper apud me
Munera sunt Lauri, & suaue rubens Hyacinthus.

OVIDIVS *etiam loco superius adducto, eum purpureum esse manifestis verbis ostendit. Purpureus verò, omnis qui rubet color in floribus appellari consueuit.*

RECENTIORVM *plerique, hunc hyacinthum Poëticum appellant, ad differentiam nempe alterius, quem historicum Iodocus Vvillichius in commentarijs Georgicon Vergilij nominat. At nobis magis placet hunc scriptum hyacinthum*

cinthum dici: alterum verò, de quo inferius suo loco, non scriptum: in hoc etenim lugubres notæ inscriptæ reperiuntur: in illo verò nullæ sunt.

PAVSANIAS *Corinthiacon lib. secundo, scriptum hyacinthum, aut ei simillimum florem Comosandalon ab Hermionensibus appellari, memoriæ prodidit, ritus referens, qui ab ipsis in honorem Chthoniæ deæ, statis festis aguntur diebus. Pompæ agmen ducunt, inquit, sacrificuli, & qui annuos magistratus gerunt: sequuntur feminæ ac viri: ipsis etiam pueris solenne est, deam cum pompa deducere. Incedunt autem cum albis vestimentis, capitibus coronas ferentes. sunt eæ corollæ ex flore contextæ, quem* κομοσάνδαλον *incolæ appellant. Hyacinthum ego illum existimo: est enim ei tum magnitudine, tum colore persimilis; habet præterea easdem luctus indices literas. Hæc Pausanias.*

Comosandalus.

PORRO *purpureorum liliorum istorum, in medicina incognitus vsus est, & facultas incomperta: inter flores autem gratiam inuenêre.*

DE LILIO SYLVESTRI. CAP. XXXIIII.

SYLVESTRE *Lilium caules promit bicubitales aut altiores, rotundos: folia longa, lata, acuminata, non supra inuicem incerto ordine disposita, sed caulem quibusdam locis, stellæ modo radiata, circundantia: flores è suis pediculis deorsum dependent, Lilij diuisura, sed minores, colore purpureo obsoleto, purpureisq; aliquot maculis splendentes, & staminibus eiusdem coloris in medio; quorum foliola retrorsum reflexa in circulum aut orbem ferè recuruantur: radices bulbosæ veluti ex multis nucleis coniunctæ, aurei vel flaui coloris; ex quibus fibræ dependent. Nascitur lilium*

istud

istud complurimis Germaniæ locis, in sylvis & montibus, Fuchsio & Gesnero testibus. Belgæ cum alijs Lilijs in hortis habent. Floret sub finem Maij, aut Iunij initio, candida Lilia anteuertens.

GERMANI, Goldtwurtz/ *à flauo bulbi colore, &* Heydnisch blumen *appellant. Nostri* Lelickens van Caluarien. *Galli,* Lys sauuage, *hoc est, Lilium syluestre. Est tamen & aliud syluestre Lilium, alio nomine Hemerocallis, de qua sequenti capite. Matthiolus in Italia à Chymistis Martagon dici, ait.*

2 AD *hoc genus Lilij, referendum quoque videtur, quod Hemerocallidem alteram, Matthiolus nominat, & in Iapidiæ montibus reperiri refert. Pingitur istud ab eo, caule comoso, & folijs multis, incondito ordine circa ipsum digestis: flore foliola sua recuruante, Lilio syluestri simili: radicibus ex multis, veluti paruis bulbis conglomeratis.*

VSVM *autem vtrumq; hoc Lilij genus, in medicina nullum habet.*

DE LILIO NON BVLBOSO. CAP. XXXV.

NON *bulbosi Lilij duo reperiuntur genera, florum colore discreta. Vni, flos luteus: alteri, in rubro obsoletiori purpureus. In lutei genere flos vnius minor; alterius, paulo maior est: vterque tamen purpureo minor, qui maximus est & Lilio candido magnitudine ferè similis.*

SVNT *autem non bulboso Lilio, folia oblonga & angusta, Porri aut Asphodeli folijs similia: caulis cubito altior, rotundus, læuis, absque folijs, superius in apophyses, id est, ramulares eminentias, siue propagines, duas aut quatuor diuisus: in quarum singulis, flores tres aut quatuor, Lilium*

forma

I

forma & diuiſura referentes: colore in vno quidem genere Ochra, vt diximus, luteo; in alio rubro purpureo, cuius tamen medium floris, luteum eſt: poſt flores, craſſæ, triangulares gignuntur ſiliquæ; in quibus ſemen nigrum & ſplendens, Pæoniæ ſemini ſimile, ſed minus. radices ſubſunt non bulboſæ, ſed veluti Aſphodeli lutei, multæ, oblongæ, cohærentes; & vni quidem, cui videlicet flores maiores aut purpurei, craſſiores, nodoſioresq́; alteri verò minoris floris, tenuiores & longiores; è quarum annexu fibræ quædam craſſiores ſerpunt, quibus non ſecus ac Aſphodelus luteus, in plures plantas facilè multiplicatur. Peregrinum Belgio iſtud Lilium eſt, & aliunde inuectum. Floret vnà cum Lilio purpureo maiori, vel paulo ante, Lilia candida præcedens.

LILIVM *luteum nonnulli appellant; ſed rectiùs non bulboſum Lilium nuncupatur: alij Liliaginem, plerique Liliaſtrum: veteres autem Hemerocallida dixerunt. Reperiuntur autem apud ipſos Hemerocallides duæ; vna frutex, alia flos eſt.*

Hemerocallis frutex. HEMEROCALLIS *frutex ex genere eſt coronariorum & lignoſorum, quæ minutis, tenuibusq́; conſtant folijs: ſemine exit; radiceq́; eſt lignoſa: vt auctor Theophraſtus lib.6. de hiſtoria ſtirpium. Plinius lib.21. cap.10. hanc Hemerocallidem inter eas ſtirpes numerat, quæ ſolis folijs coronant.*

Hemerocallis flos. ALIA *Hemerocallis, flos eſt, qui nocte tabeſit, oriente verò Sole pullulat, Athenæo teſte: quale iſtud non bulboſum Lilium; præſertim quod purpureum & fugaciſsimum eſt, & vno tantum die viget; matutino ſiquidem tempore exortum, veſperi flacceſcit.*

DIOSCORIDES *Hemerocallida apophyſes ſiue ramulares adnaſcentias habere ſcribit, & in ſingulis flores tres aut quatuor, ochræ colore: caules non bulboſi Lilij, in*

propa-

propagines, siue ramulos distribuuntur; singuliq́ flores tres aut quatuor promunt, & eos quidem, ochræ colore in vno genere. Iam & Porphyrãthes, Hemerocallis nuncupata reperitur: hæc autem appellatio purpurei floris non bulboso Lilio conuenit. Quæ omnia non bulbosum Lilium, Hemerocallidem veram & legitimam esse, manifestè ostendunt. Tribuit Dioscorides Hemerocallidi, præterea radicem bulbosam: innuit istud, apud Dioscoridem Hemerocallidis descriptionem deprauatam: vel enim superfluorum scilicet, & veritati repugnantium adiectione, ampliatam, vel duorum Liliorum descriptiones, in vnam contractas; Hemerocallidis videlicet, & alicuius alterius Lilij. nisi fortaßis & bulbosum aliquod sit Lilium, apophyses faciens, & vnius tantum diei florem luteum habens; quale tamen nondum constat alicubi repertum esse. Dioscoridis descriptio suspecta.

HEMEROCALLIDIS *autem descriptio, his verbis apud Dioscoridem traditur.* ἡμεροκαλλὶς φύλλα ἔχει καὶ καυλὸν ὅμοια κρίνῳ. χλωρὰ δὲ ὥσπερ πράσα. ἄνθη δὲ ἐν αὐτῷ καθ' ἑκάστην ἀπόφυσιν γ ἢ δ· τὴν σχίσιν τῷ κρίνῳ ἐοικότα ὅταν ἄρξηται χάινειν. τὴν δὲ χρόαν ἰσχυρῶς ὠχρὰν. ῥίζαν ὁμοίαν βολβῷ εὐμεγέθει. *Id est, Hemerocallis folia habet & caulem Lilio similia, viridia vt Porrum: flores in ipso, iuxta singulas apophyses tres aut quatuor, diuisura Lilio similes, cùm primum hiare cæperint: colore valde ochra, radicem similem bulbo magno.*

DICITVR *verò Hemerocallis &* ἡμεροκατάλακτον, κρίνον ἄγριον, κρινάνθεμον, πορφυρανθὲς, βόλβος ὁ αἱματικὸς, ἀντικάνθαρον, *Lilium agreste & Lilium marinum. Et omnibus his nominibus Lilium non bulbosum nuncupari potest, excepta tantum bulbi hæmatici appellatione, quæ Lilio alicui bulboso magis conuenit.*

CÆTERVM *facultates Lilij non bulbosi incomperta sunt,*

ta sunt, cùm nullius, hac ætate, in medicina aut cibatu sit vsus.

DIOSCORIDES *autem Hemerocallidis radicem tritam ait, & potam; aut cum melle & lana in pesso appositam, aquam & sanguinem ducere: folia trita imposita, mammarum ex partu, & oculorum inflammationes mitigare: sed & radicem & folia, ambustis vtiliter imponi.*

DE LILIO CONVALLIVM.
CAP. XXXVI.

QVOD *Lilium conuallium recentior nuncupat ætas, folia duo aut tria promit, virentia, læuia, latiuscula, Lilij folijs similia, sed minora: caulem tenuem, palmarem; circa quem à medio sursum versus, flores parui, rotundi, hiantes, per oras denticulati ac reflexi, albidi & odorati, & fructus inde rotundi, rubentibus Asparagi baccis haud multum absimiles, verùm minores; semen in his durum & amaricans; radices tenues sunt, longæ, aliquantulum geniculatæ, serpentes.*

IN *syluis & locis vmbrosis sponte exit. Floret circa Calendas Maij mensis.*

GERMANI, **Meyenblümlin** & **Meyenrysz**/ *inde nominant: Belgæ,* **Meyenbloemkens:** *Galli etiam* Muguet*: est tamen & alia ab ipsis* Muguet *dicta, Lappaginis videlicet species, à Plinio Asperugo nuncupata. Gesnerus florem istum Callionymum appellari posse existimat, nostra ætas Lilium conuallium vocat.*

CALIDÆ *& siccæ qualitatis flores & fructus participes sunt. Feruntur flores aduersus apoplexiam, neruorum resolutiones, vertiginem, morbum comitialem, ac alios cum cerebri frigida humidáq; intemperie morbos, auxilia-*

res

res esse. Sunt etiam qui velint flores istos cor roborare, ac cardiacis quoquo modo assumptos prodesse: oculorum item caligines decocto aut succo eorum discuti.

EIVSDEM *cum lilio isto generis esse putatur, quod Vnifolium dicitur: folium huic vt plurimum in tenui pediculo singulare & vnicum est, latum, neruosum & acuminatum, magnitudine ferè foliorum hederæ; circa caulicu-* 2 Vnifolium

lum autem breuem tenuemq́ bina, eiusdem formæ sed minora, supra quæ flores candiduli Lilij conuallij similes, at minores, & nullius aut exigui odoris: baccæ sequuntur exiguæ, per maturitatem rubentes: radices tenues, obliquæ, serpentesq́ fibræ sunt.

EXIT *ijsdem & similibus, quibus Lilium conuallium locis: floretq́ eodem tempore aut paulo post.*

VVLGO **Einbladt** *nuncupant, id est Vnifolium siue* μονόφυλλον.

TRA-

Traditvr *à quibusdam resiccatarum radicularum puluis, aduersus pestilentem bubonem efficax esse, si statim initio ipsius mali, drachmæ pondo cum aceto, & vino, aut aqua permixtis detur.*

DE ASPHODELO. CAP. XXXVII.

Asphodeli *genus vnicum Dioscorides; Plinius verò duo fieri genera, & Dionysium feminam ac marem esse dixisse, refert. Posterior ætas duo triaúe Asphodeli genera obseruauit; & præter bulbosum quidem, cuius Galenus meminit.*

Primvm *genus, album quis dixerit: alterum verò, luteum.* 1

Folia *autem primus habet complura, oblonga, angusta, Porri folijs similia, acuminata, caulem rotundum, leuem, cubito longiorem; quem à medio sursum versus multi quinque foliolorum flores patentes exornant, colore candidi, aut ex valde diluto rubro modicè purpurascentes, staminibus in medio; post quos capitula sequuntur orbiculata: semen in his durum triangulum nigricantis obsoleti coloris. radices ab vno capite complures exeunt, oblongæ, inferiore sede crassiores, magnis glandibus quodammodo similes, succosæ, cum amaritudine leni, sapore adstringenti. In Galliæ Prouincia, Italia, Hispania, & alijs locis, sponte exit: apud Germanos & Belgas, non nisi satus prouenit. Floret hic Maio & Iunio, ac particulatim quidem, ab imis incipiens, aliquot postquam satus est annis.*

Hvic *similis floribus, folijs, & semine, alius quidem* 2
Asphodelus est minor, cui non glandulosæ, sed fibrosæ sunt radices. Floret protinus & primo anno, deinde intermoritur: Pseudo Asphodelus quidam non abs re esse videtur.

ASPHODELVS *autem Græcis quidem ἀσφόδελος, Latinis Albucum siue Albucus, & hastula regia dicitur. Caulis cum floribus ἀνθέρικος. Plinius caulem floriferum Anthericon; radicem verò, id est bulbos, Asphodelum nominari refert.*

MEMINIT *huius Asphodeli Hesiodus in Operibus & diebus, vbi stultos ait ignorare quàm magnum bonum sit in Malua & Asphodelo. Nam huius præcipuè Asphodeli radices edules sunt. Galenus tamen non de hoc Asphodelo, sed de bulboso eum scripsisse opinatur; cuius tamen bulbos non nisi compluribus elixationibus esculentos reddi, ipsemet testatur; quales, non est verisimile Hesiodum commendasse; qui cibum aliquem paratu facilem per Maluam & Asphodelum insinuasse videtur. Verba eius sunt:*

Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ. *Id est,*
Stulti neque sciunt, quanto plus dimidium sit toto,
Neque quàm magnum in Malua & Asphodelo bonum.

CÆTERVM *Asphodeli, vt Dioscorides tradit, radices potæ, vrinam & menses ciunt; sanant etiam lateris dolores, & tusses & rupta conuulsaque, drachmæ pondo potæ ex vino: facit ad vomitiones magis idoneos, tali magnitudine in cibo sumpta: datur vtiliter à serpente demorsis trium drachmarum pondo; sed imponere morsibus oportet, & folia, & radices & flores in vino cõtrita: sordida item & depascentia vlcera; mammarum etiam ac testium inflammationes, phymataque, & furunculos in fece vini radix decocta curat: sed recentibus inflammationibus cum polenta auxiliatur.*

SVCCVS *radicis addito vetere vino dulci, myrrha & croco, illinendis perquàm vtile oculis fit medicamentum, si simul decoquantur. Ad purulentas aures idem per se & cum*

thure, melle, vino & myrrha tritus, prodest. In contrariam aurem infusus, dentium dolores sopit.

VSTÆ *radicis cinis Alopecias impositus ad pilum reducit.*

OLEVM *in excauatis radicibus ad ignem decoctum, exulceratis pernionibus & ambustis illitu prodest : & in aures infusum earum doloribus auxiliatur. Vitiliginem albam, linteo antea in sole perfrictam, illita radix exterit.*

SEMEN *& flores præcipuè, aduersus Scolopendras & Scorpiones excellens sunt remedium, in vino pota.*

DE ASPHODELO LVTEO. CAP. XXXVIII.

PRÆTER *Asphodelum superiori capite descriptum, & alius est luteus cognomento; folia cui sunt oblonga, angusta, striata, in virore quasi cærulea, longiora & angustiora quàm primi: caulis rotundus, cubitalis: flores in eo, à medio sursum versus, plurimi; alterius satis similes, cæterùm colore lutei, staminibus in medio: capitula succedunt rotunda, in quibus semen: radices similiter complures, sed singulæ oblongæ & tenues, multo quàm primi & tenuiores & longiores, colore luteolæ, supra quas fibræ quædam laterales exeunt, per quas in plures alias stirps ipsa facilè multiplicatur. Peregrinus & hic Asphodelus Belgio est, nec alibi quàm in hortis reperitur. Floret similiter Maio aut Iunio mense; folia eius pleraque hyeme, si non admodum rigida fuerit, virent; Vere noua exeunt.*

RECENTIORES *Asphodelum luteum à florum colore luteo appellant; à Dionysio femina dictus esse videri potest, & Plinij alter.*

PORRO *quis huius Asphodeli vel in cibatu, vel in medicamentis vsus sit, exploratum nondum est.*

DE

DE ASPHODELO BVLBOSO GALENI. CAP. XXXIX.

BVLBOSVS *Asphodelus folia habet porracea, sed tamen angustiora & breuiora quàm primi Asphodeli; caulem rectum, rotundum, floribus similiter multis circum vestitum, rarioribus tamen, primi Asphodeli floribus haud multum dissimiles, ex sex paruis acuminatis foliolis, & aliquot in medio staminibus compositi: capitula quoque triangularia, sed oblongiora, in quibus semen: radix subest bulbosa magnitudine esculenti bulbi, aut maior. Apud Belgas non nisi hortensis est. Floret eodem, quo primus, tempore, aut serius paulo.*

ASPHODELI *speciem esse caulis Antherico similis ostendit; qua de causa & eum Asphodelum esse apparet, cuius Galenus lib. de alimentorum facultatibus secundo, meminit his verbis.*

RADIX *Asphodeli, & magnitudine, & figura, & amarore Scillæ radici quodammodo est similis: si tamen vt Lupini paretur, maximam partem sui amaroris deponit; inq; eo à Scilla discrepat. Nam Scillæ qualitas difficillimè eluitur. Hesiodus certè Asphodelum laudat cùm sic ait: Nec quanta in Malua & Albuco sint bona, norunt. Equidem noui quosdam rusticos, qui grassante fame, vix tandem compluribus elixationibus, macerationibus in aqua dulci, esculentam ipsam reddiderunt. Porrò hæc quoque radix, quemadmodum & Dracontij facultatem habet tenuandi atque aperiendi. Proinde quidam pro summo remedio ipsius Asparagum ictero laborantibus exhibēt. De eodem verò Asphodelo, & lib. de simplicium medicamentorum facultatibus idem scribit. Radices etenim Asphodeli viribus Aro, Arisaro, & Dracontio similes esse ait, quales certè huius, non primi*

primi illius sunt. Verba Galeni, hoc loco, de Asphodelo, hæc sunt: Et huius radix vtilis est, sicut Ari, Arisari, & Dracontij, nempe extergentis facultatis. Vsta autem cinis calidior, & exiccantior, subtiliorq́; ac digerere potentior efficitur, ac proinde & Alopecias sanat.

DE IRIDE. CAP. XL.

IRIDIS *species floris colore differentes, complures esse Dioscorides innuit. Flores siquidem, ait, varij aut candidi, aut lutei, aut nigri, aut purpurei, aut cyanei. Quam coloris diuersitatem, non in vno flore, vti Andreas Lacuna existimauit, sed in diuersis reperiri* αὐτόπτης *testis est Antonius Musa; qui à se conspectos in Illyrico, Iridis flores plerosque candidos, alios pallidos, nonnullos luteos, quosdam purpureos, plurimos cæruleos, in examine simplicium scribit.*

FOLIA *omnibus oblonga, ensis aut gladij similitudine: caules rotundi, laues, cubitales, nonnullis altiores; in quorum summo flores* παράλληλοι *siue alterno ordine positi, terni quaternię́, odorati. Constant flores senis potissimum foliolis, quorum tria deorsum repanda arcus modo reflectuntur, alia tria sursum & contra se mutuo curuantur. Color candidæ per totum quidē florem candidus est; luteæ, luteus; cæruleæ siue nigræ in saturata cærulea purpura nitet,* μελανίου *siue Violæ nigræ colorem referens; purpureæ verò in cæruleo purpureus, sed eius tamē quæ Belgio vulgaris est, non in omnibus foliolis neque ab omni parte similis; sursum etenim reflexa, pallidiora sunt & colore dilutiore, præsertim vnius, cuius hæc pallidissima & ad aquæ* κυάνεον *colorem accedunt; deorsum curuata inferiore parte pallent; superiore verò pulcherrimū purpureæ siue nigræ Violæ dilutū colorem proximè exprimunt; intermixtis interim lineis candidis,*

quæ

quæ ab ipso folij exortu ac veluti base, tum & ab ipsa flaua fimbria exorientia, gratam coloris mixturam & varietatem efficiunt. Oritur fimbria ab ipsa inferiorum foliolorum in singulis floribus parte, qua calyci inhærent, & inde sursum ad medium producitur, multis, tenuibus, breuibus, luteolis veluti pilis concreta, humani ferè supercilij, aut Erucæ hirsutæ similitudine. Præter sex autem hæc, quæ propriè folia, sunt & tria alia oblonga, angusta foliola, extrema summaq; parte bifida, quæ fimbriam illam quodammodo contegunt: sub his singula stamina. Radices Iridi subiacent longæ, solidæ, nodosæ, ac veluti geniculatæ, digitali aut ampliori crassitudine, subinde in plures propagines, ipsis ex lateribus adnascentes distributæ, & summa terra hærentes, intus candidæ: quibus adhuc recentibus & nondum resiccatis, nonnihil inest feruentioris saporis, qui tamen non statim, sed paulò post quàm mansæ sunt, deprehenditur: tunc etenim fauces & linguæ radicem impetens, igneæ qualitatis vestigium, ac πυρώτερον τὶ, quod non facilè eluitur, ipsis imprimit: siccæ verò gratiori sunt odore, & qualitate gustabili minus acri.

NASCITVR *Iris in Illyrico, Macedonia, Africa, & in complurimis Europæ prouincijs. In Belgio, purpurea familiarissima est, & non modò in hortis, sed & quibusdam palustribus locis sponte exit, præsertim cuius flores dilutiorem purpuram, & aquæ cyaneum colorem referunt: Candida, hortensis tantum est; Lutea in paucorum hortis colitur à paucis annis primùm in cognitionem deducta: Cæruleam odoratissimi floris in Hispania plerisque locis sponte exire accepimus.*

OPTIMA *Iris apud Illyricos prouenit, & melior quàm in Macedonia, non tamen parte maritima, sed mediterranea, magisq; ad Septentrionem sita; vt Theophrastus ait.*

ait. Plinius Illyricam reliquis quoque præfert, & quidem non in maritimis, sed in palustribus (exemplaria, ferè sylvestribus, minus rectè habent) Drylonis, & Naronænatam: quam etiam Nicander in Theriacis commendat, sic scribens: Plinij locus restitutus.

Ιριν θ' ἣν ἔθρεψε Δρίλων καὶ Νάρωνος ὄχθη. Id est,

Iridem quam aluit Drylon & Naronis ripa.

SVNT autem hi fluuij Ptolomæo in Dalmatia prouincià Illyrico vicina. Nicandri verò scholiastes, Drylonem fluuium esse ait Illyriorum & Narorum, qui Illyricos & Liburnos segregat; vbi Cadmus & Harmonia habitarunt, in serpentes transformati.

DIOSCORIDES inter Illyricas & Macedonicas præstantissimam esse ait, quæ radice est densa, minuta, frangi contumace, subruffo colore, multum odorata, gustu feruido, odore integro, non situm redolens, & sternutamenta dum tunditur mouens.

PROXIMA bonitate, Plinio auctore, Macedonica est, quæ apud Galenum lib. 7. κατὰ γένη in acopo quodam Asclepiadis recipitur, cùm tamen in alijs compositionibus Illyrica ferè admisceatur.

TERTIO loco Africana est, quam Galenus lib. primo de antidotis, multo inferiorem Illyrica testatur. Nam si, inquit, conferas eam quæ ex magna Libya Romam copiosissima adfertur, tantum ab Illyrica abest, quantum mortuum corpus à viuo.

QVÆ in frigidioribus reperiuntur regionibus, deteriores ac viribus infirmiores sunt. Theophrastus has omninò absque odore esse existimauit. In Trachia, inquit, cæterisq; frigidioribus locis, ac minus coctura idoneis, odore penitus caret: quod tamen non absolutè verum est. Nam & Belgica Iris resiccata, non omnino absque odore est, licet tamen

odore, quàm Italica inferior; quæ hac ætate in Germania & alibi, reliquis præfertur, & Florentina cognominatur.

IRIDIS *flores mense Maio prodeunt: folia ferè semper virent: radices diuturnæ, vix vlla hyemis iniuria offenduntur; nisi fortè candidæ, cuius nimio hyemis rigore, subinde radices intermoriuntur.*

IRIS *Græcis* ἶρις *appellatur: Athenæus & Theophrastus* ἱέρις *legunt, quasi consecratrix, quo nomine etiam Latinis dicitur: nonnullis radix Marica, vel potius radix Naronica, à* Narone *fluuio, circa quem optima & copiosissima, vt diximus, nascitur. Item* ὀυρανία, *cælestis, ab arcu cælesti, & ab eadem occasione* θαυμαστὸς, *admirabilis;* θαυμάντιαν *enim arcum cælestem Poëtæ aliquando vocant: Nominatur &* θελπίδη *aut* θαλπίδη, καθαίρων *purgans,* ὀπεςτρίτος. *Philinus Iridis flores* λύκους, *id est, Lupos vocari tradit, quòd deorsum arcus modo curuata, labiorum Lupi speciem quandam reddant. Germanis,* Gilgen/Schwertel/ *Nostris,* Lisch ouer Zee. *Gallis,* Flambe. *Italis,* Giglio *&* Iride, *Iris nominatur.*

1 IRIDIS *species flore candido olim in officinis gignendi casu Græco* ἴριος *nuncupabatur: Germani,* Violwurtz/ weiß Violwurtz: *Nostri,* wit Lisch: *Galli,* Flambe blanche *appellant. Hanc multi reliquis præferunt, & odoratiorem eius radicem affirmant.*

2 ALIA *Iridis species flore in cæruleo purpureo, Iridis nomenclaturam retinet: plerisq; tamen Lilialis, & in Apulia Spatula, vt Franciscanæ familiæ fratres Angelus Palea & Barptolomæus ab vrbe veterum scribunt:* Itali, Giglio azurro, *&* Giglio celeste. *Germani,* blauw Gilgen/ blauw Schwertel / himmel Schwertel: *Brabanti,* blauw Lisch ouer Zee. *Huius speciem, quæ flore est dilutiore, plerique syluestrem Iridem nominant; ad differentiam*

tiam candidæ, cum alterius hortensis. Sunt tamen & aliæ apud veteres syluestres Irides, Xyris videlicet, & Ephemeron non lethale. Aloisius Anguillara Iridem hanc à Palladio Hyacinthum vocari existimat: alius Hyacintho, Iridis ac Gladioli nomen tributũ dixerit. Verba Palladij sunt, lib.1. de Apum castris, titulo 37. Herbas nutriat, Origanũ, Thymum, Serpyllum, Satureiam, Melissophyllum, Violas agrestes, Asphodillum, Citraginem, Amaracum, Hyacinthum, qui Iris vel gladiolus dicitur, similitudine foliorum, &c.

PORRO *Iridis radices recentes, & adhuc succo plenæ, impensè calidæ sunt, ad quartum ferè caliditatis gradum peruenientes. Succus earum non modò bilem, sed potissimum aquosos humores potenter educit, & hydropicos insigniter purgat, cum lactis sero, aut alio liquore, qui caliditatem eius nonnihil contemperet, epotus.*

ARIDÆ *in secundo sunt ordine intenso calefacientium & resiccantium: crassos & lentos humores, qui ægrè ac difficulter educuntur, attenuant: respirationis difficultati, tussi veteri, & omnibus thoracis vitijs, quæ hinc oriuntur, multum in eclegmate prosunt. Auxiliantur etiam lienosis, conuulsis, à serpentibus demorsis, perfrictionibus, rigoribus, & his quibus genitura profluit, cum aceto, inquit Dioscorides, potæ: cum vino menses ducunt. Decoctum ad insessus muliebres vtile est, emollit etenim & locos aperit: ad coxendicũ verò dolores, infusum: fistulas ac sinus carne implet; instar collyrij cum melle subditæ, fœtus extrahunt: strumas & veteres duritias molliunt, coctæ & impositæ: aridæ vlcera replent: cum melle repurgant, & nudata ossa carne operiunt. Prosunt capitis doloribus cum aceto & rosaceo impositæ: lentes & ephelidas abstergunt, cum Veratro albo & duplo melle superpositæ. Admiscentur pessis & malagmatis: in vniuersum multi vsus.*

DE IRIDE MINORI, SIVE TENVIFOLIA. CAP. XLI.

PRÆTER *Irides superiore capite descriptas, reperiuntur & aliæ quædam Irides, de quibus deinceps agendum. harum vna minor, & tenuifolia non temerè appellatur.*

EST *hæc alijs similis, sed minor ac tenuior: folia habet breuiora, angustiora, nigrioraq́; aut cæsii quasi coloris, quæ confricata, grauiusculum reddunt odorem, Spatulæ fœtidæ propemodum persimilem, sed tamen minus graueolentem: caules similiter breuiores, sæpe vix cubitales; in quo flores bini, terniúe, alterni, colore cæruleo saturato, forma aliarum Iridum propemodum similes, nisi quòd ipsius foliola singula angustiora sint, & superiora contra se mutuo non adeo recuruentur, sed ferè erecta consistant: inferiora verò ac deorsum reflexa fimbriam non habeant, sed solam lineam luteam; quæ tamen parte calyci proxima, nonnihil hirsuta est: radices quoque obliquæ, nodosæ, & sibi inuicem implicitæ, & quandoque quàm aliarum densiores, longas, multasq́; fibras inferius demittentes, foris ruffæ, intus subcandidæ aut sublutea, gustu feruido, vti aliarum.*

NASCITVR *in Germania in apricis planisq́; pratis, frutetosis ac humentibus campis, teste Valerio Cordo, & non procul, vt Gesnerus ait, Tiguro. Apud Belgas non nisi in hortis prouenit. Floret eodem quo aliæ ferè tempore.*

IRIDEM *minorem & tenuifoliam, vt diximus, appellant. Videtur nonnullis Plinij Rhizotomos, quòd radice videlicet sit subruffa, breui, densaq́;. Sed Rhizotomos Illyricæ est species, & quidem præstantior, Plinio auctore; hæc verò contra, alijs odore & potentia inferior, nec in Illyride, sed in Germania reperitur. Proinde non Illyrica aut Rhizotomos.*

zotomos, sed sui generis Germanica & tenuifolia quadam Iris, quæ Spatulæ fœtidæ species haberi posset, si semen quod in siliquis gignitur, non vti aliarum Iridum planum, sed veluti Spatulæ fœtidæ rotundum esset. Plinij autem de Rhizotomo hæc sunt verba: Illyrica duorum generum est: Raphanitis à similitudine; & quæ melior Rhizotomos subruffa.

C ÆTERVM *potentia huius radix vehementer calida feruensq́; est; facultate & viribus alijs Iridibus non inferior: ad eadem, ad quæ illæ, ea propter, præsertim recentes, vtiles.*

DE CHAMÆIRIDE. CAP. XLII.

C HAMÆIRIS *inter Irides minima est, folia habet Gladiolo minora, angustiora, pinguiora: caulem palmi altitudine, folijs breuiorem: in quo flores non alterno ordine ac situ, vt in alijs, sed è summo cauliculi simul, singuli suis insidentes pediculis, erumpunt, odorati, & maturi pruni odore & aliquatenus colore, tenuifoliæ Iridis floribus minores, forma alioqui similes: foliola siquidem & huius floris angustiora sunt, & deorsum reflexa, fimbriam illam humani supercilij non habent. radices paruæ & obliquæ sunt, foris ruffæ, intus candidæ, duræ, gustuq́; feruentes. Peregrina hæc Iris non modò Belgio aut Germaniæ, sed & Italiæ, vt fertur, est: & non nisi in hortis reperitur.*

F LORET *Maio mense: folia hyeme pereunt, Vere erumpunt noua.*

I RIDEM *esse Illyricam Hermolaus existimauit Barbarus, cùm eam olim in horto Felicis Sophiæ Patauij conspiceret; sed ab Illyrica & legitima Iride eam differre, Antonius Musa in examine simplicium, satis ostendit. Nos*

Chamairidem nuncupauimus, antiqua destitutam appellatione; nisi fortè Iris sit Astragalites dicta, cui aliquatenus similis est. Nam veluti astragali siue tali, parua, nodosa; duraq; huius Iridis radiculæ sunt. Astragalatidis Iridis meminit Soranus apud Galenum κατὰ τόπους *lib. 7. &*

Aetius

Aëtius sermone 13. cap. 3. in emplastro venatorum.

FACVLTATE *autem & viribus, hæc quoque Iris acris & impensè calida est, alijsq; Iridibus similis.*

DE SPATVLA FOETIDA.
CAP. XLIII.

SPATVLA *fœtida, caule, folijsq; iridi similis; folia tamen nigriora, grauem fœdumq; odorem spirant, præsertim si confricentur atque digitis atterantur: flores quoque similes sed minores, purpurei sed sordidi & obsoleti coloris: Cordus tamen cuiusdam saturata purpura arridere refert: succedunt siliquæ magnæ triangulares, quæ in três dehiscentes finduntur: semen in his rotundum ochri siue Eruiliæ magnitudine, rubens, splendens, quod resiccatum contrahitur & nigrescit. Radices nouellis plantis rotundæ, & veluti bulbi aut cepæ alicuius caput, ex qua crassiores fibræ dependent: veteribus verò & multorum annorum plantis, multæ sibi inuicem implicitæ, magnum veluti cespitem constituentes; gustu feruidæ, vt & ipsum est semen. In Hetruria & alijs Italiæ locis sponte exit; apud Belgas vix alijs locis quàm in hortis reperitur. Florem edit Iulio & Augusto: semen Autumno maturatur.*

PASSIM *Spatulam fœtidam appellant, pleriq; etiam Iridem syluestrem: Germani,* Wandtleußkraut *à potentia qua cimices enecat. Galli,* Glayeul puant. *Belgæ,* Wantluyscruyt/stinckende lisch. *Ruellius Sparganiũ existimat, sed nos pro Sparganio aliam exhibuimus herbam; Sparganij apud Dioscoridem descriptioni melius respondentem: alijs Xyris esse videtur; quæ Fuchsij & Matthioli aliorumq; constans est opinio, olimq; nobis placuit, sed modò probari non potest. Si etenim diligenter Xyridis*

descriptio expendatur, parum cum ea Spatula fœtida conuenire deprehendetur. Nam folia Spatulæ fœtidæ non latiora, sed quàm vulgaris Iridis angustiora sunt: flos non è siliqua aliqua, multò minus triangulari, erumpit; sed nudus & nullo integumento prius quàm dehiscat contectus, idem aliquando purpureus, sed in medio nequaquam phœniceus: radices etiam non longæ & ruffæ, sed candidæ, & plurima parte breues. Quæ omnia Spatulam fœtidam à Xyride differre ostendunt. Xyridis siquidem folia latiora sunt quàm Iridis; flos è siliqua erumpit, colore in medio phœniceus, & radices subruffæ, longæ, geniculatæ.

FACVLTATE *porrò ac viribus Spatulæ fœtidæ radices & semina calida sunt, ad tertium caliditatis gradum ac siccitatis pertingentes. Foliorum succus cimices enecat, parietibus ac lecticis illitus.*

DE XYRIDE EX DIOSCORIDE. CAP. XLIIII.

XYRIS *Iridi similia habet folia, latiora verò & in summo acuminata; caulem è medio eorum cubitalem satisq́ crassum, in quo siliquæ triangulares, & ex ipsis flores purpurei medio eorum phœniceo: fructus in folliculis fabis, aut, vt Oribasii exemplar habet, Eruo similis, rotundus, rubeus, acris: Radix geniculata, longa, πυῤῥὰ siue ruffa.*

ξυρίς Græcè & Latinè dicitur, à nonnullis Xeris & Xyrida, Galeno teste. Item ἶρις ἀγρία siue syluestris Iris, καχὸς siue καχλός. Vulgo autem incognita stirps est.

TENVIVM *partium, inquit Galenus, attractoriæ, digerendi, ac nimirum etiam desiccandi, est facultatis cum radix, tum multò etiam amplius fructus; qui quidem & vrinam ciet, & lienes induratos sanare potest.*

DIOS-

DIOSCORIDES *ait radicem contra capitis vulnera & fracturas facere, aculeos educere, & telum omne citra dolorem extrahere, admixta floris aris tertia parte, & Centaurij radicis quinta, & melle: sanare & œdemata ac inflammationes cum aceto impositam: bibi ad conuulsa, rupta, coxendicum dolores, stillicidia vrinæ, & diarrhœas cum passo tritam: fructum per vrinam potenter mouere trioboli pondere ex vino bibitum: Lienem verò minuere cum aceto potum.*

XYRIDIS *radix, Plinio auctore, strumas vel panos vel inguina discutit. Præcipitur, addit, vt sinistra manu lecta, ad hos vsus seruetur, colligentesq́ dicant cuius hominis vitijq́ causa eximant.*

DE PSEVDO IRIDE, SIVE SYLVESTRI IRIDE LVTEA. CAP. XLV.

PSEVDO *Iris folia quoque Iridis gerit, sed longiora & angustiora, dorso aliquantulum vtrinque extante: caules glabros, Iridis haud dissimiles, subinde bicubitales; atque in ijs flores complures, vti aliarum Iridum; nisi quòd horum superiora foliola omnino paruula sint, & eorum quæ in veris Iridibus visuntur, quædam veluti tantum rudimenta, ac prima lineamenta: siliquæ crassæ succedunt triangulares, in quibus semina multa simul compressa, ordine digesta, plana, cartilaginea, lentibus maiora: radices obliquæ, longæ, geniculatæ, cirrosæ, in propagines diuisæ, colore pallidè rubentes, gustu adstringentes. Nascitur palustribus locis, humidis & riguis tractibus, Italiæ, Germaniæ, Galliæ, Belgioq́ familiaris. Floret Maio & Iunio.*

VVLGO, *Germani*, gel Schwertel & Drachen-

wurtz: *Nostri*, geel Lisch: *Galli*, Glayeul ou Flambe bastarde. *Officinæ perperam olim Acoron appellauêre: & maiori cum errore radicibus eius pro legitimo Acoro vsæ sunt. Nam non forma modò, quæ fortaßè in aliquo conuenire potest, sed viribus potißimum, ab Acoro plurimum dissidet. Plerique hac occasione Pseudo Acoron nominant: nos Iridem luteam syluestrem, aut potius pseudo Iridem nuncupare maluimus, vtpote Iridi quàm Acoro similiorem.*

FACVLTATEM *habet radix huius adstringentem, frigida & sicca secundo excessu; dysentericas & alias ventris fluxiones cohibet: menses sistit, & sanguinem vndequaque manantem supprimit, in potu, aut aliter sumpta. Sunt etiam qui solùm gestantem eam, ab omni sanguinis fluore tutum affirment.*

DE ACORO EX DIOSCORIDE, THEOPHRASTO, ET ALIIS. CAP. XLVI.

ACORO *cognatio & similitudo cum Iride est; folia, vt Dioscorides ait, habet Iridis, sed angustiora, radices haud dißimiles, sibi inuicem implicitas, non in rectum descendentes, verùm obliquas, & secundum terræ superficiem, geniculis interceptas; subalbidas, gustu acres, (& modicè amaræ, addit Galenus) odoris non iniucundi. Theophrastus Acoron inter eas stirpes refert, quæ cum seminibus flores edunt. Inuentu rarum Apuleius scribit, & non nisi cùm flosculum produxerit, agnosci posse. Plinij de Acoro historia, lib. 25. cap. 13. cum Dioscoride conueniret, nisi radices nigrás traderet, & minus venosas eas esse ac ruptu faciles superadderet. Matthiolus Acoron folio depingit Iridis, radice longa, obliqua, & in superficie geniculis distincta, quod pro legi-*

legitimo sibi ab Augerio à Bousbeeck Ferdinandi Imperatoris, apud Turcorum Imp. Oratoris missum memoriæ prodidit.

PROVENIT *Acorum in Colchide, Galatia, & Creta insula. Optimæ, inquit Plinius, Acori radices Ponticæ; deinde Galaticæ, mox Creticæ: sed primæ in Colchide, iuxta Phasim amnem, & vbicunque in aquosis: Matthiolus ad se missas, è Nicomediæ quodam magnæ vastitudinis lacu collectas, refert. Est autem Nicomedia ciuitas Galatiæ, Colchidi vicina. Colchis verò Ponto Euxino vicina prouincia.*

PRÆSTAT, *inquit Dioscorides, Acoron densum, candidum, non cariosum, plenum, odoratum. Plinius tamen Creticas candidiores Ponticis ait. Sunt autem ipso auctore, Creticæ Ponticis minus probatæ.*

Ακορος καὶ Ακορον, Græcis: Latinis Acorum dicitur. Nonnullis, teste Apuleio, Αφροδισίας, Venerea, radix nautica, singentiana, vnguentaria: Officinæ Europæ, magno cum errore, Calamum odoratum siue aromaticum appellarunt, pro Acoro pseudo Iridis radices, vt superiori capite ostendimus, perperam substituentes. Est verò & Acoros quibusdam Oxymirsines radix: ideoq́ quidam hanc Ακορον ἄγριον vocare malunt, vt Plinius ait.

ACORI *radix, auctore Galeno, in calfaciendo & resiccando tertij est ordinis. Decoctum eius, Dioscorides inquit, vrinas mouet: auxiliatur ad lateris, thoracis & hepatis dolores; item ad tormina, rupta & conuulsa: Lienem absumit: prodest stillicidio vrinæ affectis, & à serpentibus demorsis: succus radicis, quæ oculorum claritati officiunt, exterit. Miscetur etiam antidotis vtiliter hæc radix.*

DE GLADIOLO. CAP. XLVII.

GLADIOLO *folia sunt oblonga, angusta, striata, gladij modo mucronata, Iridis minora & angustiora: caulis læuis, teres, cubito longior; circa cuius summum flores sex aut septem distantes, in ordinem supra inuicem, ad vnam caulis partem digesti, ex sex foliolis commissi, colore purpureo rubente splendentes: succedunt inde folliculi in rotunditate oblongi: semina in his tenuia, paleacea; radix gemini bulbi vno super alterum insidente, quorum superior Veris initio minor ac vegetior: inferior maior, sed flaccidior, qui paulò pòst perit, in plures subinde multiplicatus. Exit Gladiolus in pratis, in aruis inter segetes agro fœcundo Italiæ pluribus locis. Cordus in frutetosis herbosisq; etiam nasci scribit. Et quibusdam locis maior ac procerior; alijs verò minor ac breuior reperitur. Floret Maio mense.*

GRÆCIS *ξίφιον, Latinis Gladiolus, & nonnullis ensis appellatur. Sunt qui φάσγανον, μαχαιρώνιον, μαχαιρόφυλλον, ἀνακλόριον, λιμνικὴν, ἄριον, Gladiolum segetalem, & linguam Ceruinam nominent. Plinius etiam Cypirum appellat, vt lib. 21. cap. 17. Bulborum generi, ait, quidam annumerant & Cypiri, hoc est, Gladioli radicem: dulcis ea est, & quæ decocta panem etiam gratiorem faciat, ponderosioremq; simul subacta. Item cap. 18. Cypirus est Gladiolus, vt diximus. Sunt autem ea, quæ cap. 17. reperiuntur, ex Theophrasto de phasgano ad verbum translata. Phasganon autem idem cum Xyphio est: vnde Plinium perperam Gladiolo Cypiri nomen dedisse, eumq; hoc modo cum Cypiro confudisse euidens est & manifestum.* Plinij error.

VALERIUS *Cordus, Gladiolum Victorialem feminam nuncupat: alij Victorialem rotundam, & Germanicè,* runde Seigwurtz / *ad differentiam cuiusdam generis*

Allij

Allij, longa radice, quod in altissimis Alpium iugis reperitur, & à Germanis Seigwurtz/ *Victoria radix, & Victorialis longa dicitur. Flores Gladioli* Monacuccie *ab Italis, vt testis Matthiolus, nominantur.*

CÆTERVM *radix Gladioli superior; attrahentem, digerentem, desiccantem etiam, vt Galenus ait, facultatem possidet. Dioscorides hanc cum vino, ait, & thure impositam spicula & aculeos extrahere, cum Lolij farina & hydromelite phigethla discutere, eamq́ ob causam eiuscemodi emplastris addi: menses etiam appositam ducere. Ferunt, eodem auctore, superiorem cum vino sumptam, Venerem excitare: inferiorem verò steriles facere: quin & superiorem pueris enterocelicis vtiliter ex aqua propinari. Plinius infantibus vrinam ciere, & vesicæ vitijs illiniri addit. Theophrastus Phasgani, id est, Gladioli, radicem decoctam dulcem esse tradit, & tritam farinæ admixtam panem dulcem & innoxium reddere.*

DE SISYNRICHIO. CAP. XLVIII.

SISYNRICHIO *folia sunt graminis bina aut terna, oblonga & angusta: caulis rotundus, dodrantalis, in quo flosculi tres aut quatuor, pulchri, colore cærulei, verùm fugaces, & paucis admodum horis vigentes, alternatim prodeuntes, forma quodammodo florum Iridis; ex nouem videlicet foliolis compositi: quorum tria deorsum reflexa, pro fimbria maculam habent plurima parte luteam; alia tria sursum versus aliquantulum eriguntur; tria verò reliqua respondentia ijs, quæ Iridis florum fimbriam contegunt, proportione huic flosculo maiora & tenuiora sunt, sursumq́ arrecta medium floris tenent, summa, extremáque parte diuisa:*

diuisa: capitula inde succedunt oblonga, in quibus semen rotundum, paruum vti Rapi. radix bulbosa gemina, vno bulbo alteri superposito, sicuti Gladioli, sapore dulcis ac edulis, quæ inuolucro quodam integitur reticulato : quod quidem maioribus spißius est; minoribus verò minùs crassum : duo etenim huius genera esse videntur magnitudine sola differentia. In Lusitania & alibi apud Hispanos nascitur. Floruit Mechliniæ Maio mense, in horto amplißimo & instructißimo D. Ioannis Brancionis viri generosißimi.

HISPANI Nozelhas, *quasi nuculas, siue paruas nuces appellant. Nobis Bulbi esculenti genus illud esse videtur, quod Græcè σισυρίγχιον ἢ σισυγρίγχιον, & Latinè à Plinio Sisynrichium appellatur. Scribit etenim Theophrastus lib. 7. Sisynrichij proprium esse, radicis quidem, quod infra est, augeri primum; Vere autem apparente hoc tabescere : quod verò supra est edule incrementum sumere. Quibus verbis geminam Sisynrichio radicem & edulem esse ostendit : vt hinc bulbum hunc, quem Hispani* Nozelhas *nominant, verum Sisynrichium esse colligendum videatur. Nam gemina, vt scripsimus, est; & in Hispanijs paßim editur.*

DE LIRIO. CAP. XLIX.

LIRII *vox polysemos est, pluribus floribus communis : Lirium enim lilium est; & Narcissus lirium est, de quibus suis locis. Præter hæc verò & alia duo propriè dicta sunt Liria: vnum maius, Vere exiens: alterum minus, Autumnale; de quibus hoc capite agendum.*

MAIVS *Lirium folia habet Porro aut Asphodelo similia : caulem cubitalem : florem in summo Iridis aut Sisynrichij flori forma satis similem, sed maiorem quàm Si-*

ſynrichÿ: colore aut totum luteum, aut cæruleum purpureum cum lineis luteis, quæ in inferioribus foliolis fimbriæ loco ſunt: Radicem bulboſam, oblongam, cepæ ſimilem. Pleriſque Hiſpaniæ Beticæ & Luſitaniæ locis ſponte gignitur. Floruit Antuerpiæ in horto Petri Coldenbergÿ fidiſsimi ac diligentiſsimi Pharmacopœi, menſe Iunio.

LVSITANOS Lirio *nuncupare accepimus. Et certè* λείριον *illud eſſe omnino videtur, quod à Theophraſto lib. 6. Vere poſt Lilium exire traditur; & aliud à Lilio & Narciſſo eſt.*

EST *autem fortaſſe & idem hic bulbus, Apulei Hierobulbus, cuius meminit cap. 21. Nam cùm Iris apud veteres hieris nuncupetur, hic verò bulbus Iridis ſit flore; non impropriè Hierobulbus, quaſi dicas Iris bulboſa nuncupari poterit: niſi quis velit* ἱερόβολβον, *veluti magnum & grandem bulbum dictum. Magna ſiquidem & grandia,* ἱερὰ *& ſacra, ab antiquis cognominata fuiſſe, haud in ambiguo eſt. Nonnullis placet Hierobulbum Colchicum eſſe, quorum ſententiam modò libentiùs referimus, quàm refellimus: ſed ad Lirium reuertamur.* Hierobulbus Apulei.

ALTERVM *Lirium folia promit anguſta & ſplendentia, Leucoÿ bulboſi hexaphylli folÿs perquàm ſimilia, inter quæ caulis exit triuncialis aut quadrantalis, in quo flores vt Colchici Germanici, colore melini ſiue lutei, dies 10. aut 12. perdurantes, ſed qui ſub veſperam, vt Calendulæ & aliorum quorundam recludantur. radix ſubeſt bulboſa. Reperitur & in pleriſque Hiſpaniæ locis. Autumno vnà cum Colchico florem facit.* 2

LVSITANIS, Cibollina Alborañа *dicitur, nomine diminutiuo, ad differentiam Scillæ, quæ ab ipſis* Cibolla alborañа *nuncupatur.* λείριον ἕτερον, *id eſt, Lirium alterum Theophraſti eſſe videtur, quod lib. 6. vnà cum Croco flo-*

co florem facere incipere: atque statim primis imbribus florere, scriptum reliquit.

D E *viribus horum Liriorum nihil compertum habemus, aut ab alijs traditum accepimus.*

DE CROCO. CAP. L.

I N T E R *flores & Croci flos est: sunt huic folia oblonga perquàm angusta: flores pulchri, colore cærulei, Colchici floribus similes, sed magis saturata purpura nitentes; & in singulis stamina oblonga terna quaternaúe, colore flammeo subrubentia, odore cùm inaruerint forti, & caput implentе; quæ cæteris partibus præferuntur, colliguntur, & croci nomine vel sola veniunt: radix subest bulbosa, carnosa, copiosa, & viuax.*

S E R I T V R *Crocus in pluribus regnis & prouincijs, vbi in agris segetis modo latè viret: vt in Cilicia Cyrenis, in Sicilia, Italia, Pannonia, Germania, Gallia, Britannia. Gaudet, inquit Theophrastus, calcari pedibus: ideoq; iuxta semitas & fontes pulcherrimus exit. Seritur depositis radicum bulbis.*

O P T I M V S, *inquit Dioscorides, Coryceus: secundum locum tenet, qui iuxta Corycum versus Lyciam, & in Lyciæ Olympo: deinde ex Aegibus Aetholiæ: Cyrenaicus & Centirupinus omnium in Sicilia viribus minus pollent. Qui ab Aquila Vestinorum vrbe adfertur, primum sibi locum in Italia vendicare, Matthiolus ait: sed Aquilino tamen præstantior, qui circa Viennam Pannoniæ, siue, vt vulgo, Austriæ, nascitur. In Gallia nusquam vegetior quàm in Agenensi agro, & Narbonensi, Ruellio teste. Probatur etiam, in Britanniæ insulæ meridionali parte, quam Angliam vocant, natus: ex altera verò & Septentrionali, quam Picti & Scoti tenent, reprobus est.*

O P T I M V S *autem vbicunque natus, qui pinguissimus, recens, fragranti odore, colore rutilo. Pessimus squalidus & situm redolens.*

C R O C V S *Autumno florere incipit, statim, vt Theophrastus ait, primis imbribus, Vergiliarum occasu. Florem edit ante folia, quæ mox subsequuntur, & hyeme tota virent, æstate nullibi conspicua.*

G R Æ C I S *similiter* κρόκος, *Latinis etiam Crocum dicitur: Mauritanis* Zaffaran; *atque inde in Italia,* Zaffarano: *Germanis,* Saffran/ *Gallis,* Safran.

C Æ T E R V M *Crocus paululum quid adstringens obtinet, sed superat in eo calefaciens qualitas, vt tota eius essentia secundi sit ordinis excalfacientium, primi exsiccantium: proinde & concoquendi vim quandam obtinet, adiuuante in hoc paucula illi adstrictione, vt Galenus ait. Sodam, id est, Cephalalgiam, inquit Auicenna, facit, & capiti nocet: id quod non exiguo, sed nimio suo vsu efficere potest. Vigilias siquidem copiosus inducit, quæ modum excedentes capiti & sensibus obsunt. Moderatus autem Croci vsus cerebro prodest, sensus vegetiores reddit, somnum & torporem excutit, lætitiam gignit. Corroborat quoque Crocus cor, thoracis crudos humores ad concoctionem perducit, pulmones aperit, & ab obstructione expedit; & ad hæc tam efficax remedium, vt subinde phthisicis in summo vitæ discrimine, & propemodum animam agentibus, spiritum reducat, & vitam ad aliquot dies proroget, scriptuli dimidij, aut ad summum integri pondo, cum passo aut vino Pramnio, vel alio dulci exhibitus: quo modo etiam datus, grauissimas subitò irruentes, citra febrim dyspnœas, statim & momento temporis tollere, non semel à nobis compertum est. Crapulam etiam arcere, hoc modo sumptum, Dioscorides refert. Laudatur ad hepatis & fellis obstructiones, nec*

non ad Regium morbum; atque hinc bonum colorem Crocum efficere, Dioscorides scribit. Additur eodem auctore ad omnes, quæ interaneorum causa temperantur potiones: sed nostra ætate ad eas potissimum, quæ menses, fœtus & secundas educunt. Vrinam cit: Venerem excitat: ad vuluæ & sedis cataplasmata additur, nec non ad emplastra & cerata, veteres tumores & dolores discutientia: inflammationes herisipelatodes mitigat: compositionibus auricularibus vtiliter admiscetur. Oculos ab ecchimatis & exanthematis cum lacte, aut fœniculi, Rosarumúe stillatitio liquore præseruat illitus, & humorum in eos influxiones reprimit.

DE HYACINTHO NON SCRIPTO. CAP. LI.

HVIC *Hyacintho folia sunt oblonga, angusta, læuia & splendentia, Porri folijs angustiora & minora: caulis folijs viduus, glaber, teres, cuius coma florum pondere & mole, cùm primum dehiscere incipiunt, grauata, deorsum recuruatur: flores oblongi, teretes, concaui, in latius se pandunt, per oras reflexi, colore vt plurimum cærulei, subinde albicantes, aut candidi siue niuei, aliquando etiam Violæ nigræ dilutam purpuram referentes: semen in siliquis triangularibus paruum, rotundum: radix bulbosa, candida, perennis, lento succo, vti & tota herba, plena.*

REPERITVR *Hyacinthus iste in pluribus regionibus, & in nonnullis maior ac præcocior: in alijs minor & magis serotinus. Is etenim quem Italia & Belgium, orientalem nominat, folia habet pinguiora & latiora, caules crassiores, flores patentiores maioresq́, ac citiùs prodeuntes. Germanicus & Belgicus singulis minor, flores tamen plures gignit, sed serius exit. Reperitur in Germania, vt*

Cordus ait, in apricis quibusdam tumulis: in Belgio verò etiam in aruis, & iuxta agrorum margines, fruticibus aut arboribus consitos: & præcipuè quidem prope Mechliniam vrbem, vbi copiosius nascitur.

FLORET *Aprili & Maio mense, orientalis etiam Martio.*

Ὑάκινθον *Græci, Latini similiter Hyacinthum, vt Dioscorides auctor, Vaccinium quoque appellant. Vaccinium autem etiam Viola dicitur nigra, vt superius scripsimus. Cognominatur autem hic Hyacinthus non scriptus, ad differentiam nempe alterius superius descripti, qui luctus notas inscriptas habet.*

DIOSCORIDES *hunc Hyacinthum citra adiectionem nominat: nam alterum Hyacinthum Lilij purpurei nomine complexus videtur. Meminit huius Columella lib. 10. diuersitatem coloris, quæ in floribus, vno versiculo complexus:*

Nec non vel niueos vel cæruleos Hyacinthos.

Belgæ Hyacinthum istum Græcam appellationem retinentes Hyacinthen *appellant. Ruellius, Gallis,* Vaciet *dici, auctor est. Sunt verò & aliæ multæ huiuscemodi Hyacinthorum species, vt recentiores iudicant, de quibus capite sequenti.*

HVIVS *porrò Hyacinthi radix ordinis est primi in desiccando: secundi verò completi, aut tertij incipientis in refrigerando.*

SEMEN *leuiter extergit & adstringit ordine quidem tertio quadantenus exsiccans, cæterùm in medio consistens caliditatis & frigiditatis, auctore Galeno.*

RADIX, *inquit Dioscorides, cum vino albo pueris imposita, diu impuberes seruare creditur: aluum sistit: pota vrinam ducit, & à Phalangio commorsis opitulatur.*

SEMEN

SEMEN *contra serpentes auxiliatur: cum vino potum Regium morbum expurgat.*

DE ALIIS RECENTIORVM SPVRIIS HYACINTHIS. CAP. LII.

DVOS *Hyacinthos superioribus capitibus descripsimus; vnum Lilij effigie scriptum: alterum paruum non scriptum. Præter verò hos & alij multi, recentiorũ iudicio sunt Hyacinthi. Nam omnes ferè anonymos flores è bulbis exeuntes, aut Hyacinthos aut Narcissos iudicant; maiores siquidem Narcissos, minores verò Hyacinthos.*

INTER *Hyacinthos itaque neotericos, primus folia* 1
habet angusta quasi rotunda, bene virentia, per terram plurima parte strata: cauliculos inter ea rotundos, glabros, palmo longiores, in quorum summo flosculi parui, rotundi, caui, biantes, colore cæruleo, aliâs diluto, aliâs saturato: post quos siliquæ membranosæ triangulares, in quibus semen paruum nigrum: radix subest bulbosa. Peregrinus nobis hic bulbus est, neque vspiam in Belgio sua sponte exit: in hortis satus facilè comprehendit, & in plures bulbos citò multiplicatur. Folia ante Hyemem exeunt: cauliculi primo Vere: flores Martio.

HYACINTHVM *Fuchsius appellat, & alteram eius speciem facit. Nobis bulbus quidam esculentus esse videtur. Sunt autem esculenti bulbi complura genera, vt Plinius & Theophrastus tradunt.*

ET *genera quidem, inquit Plinius, Græci hæc fecêre: Bulbinen, Setanion, Pythion, Acrocorion (nonnulli Acroscorodon legunt) Aegilopa, Sisynrichion. Quæ & Theophrastus, sed tamen non omnia lib. 7. cap. 13. refert. Sunt autem quorum ipse meminit,* λευκόϊον, ϗ βολβίνη, ϗ ὁ πιτιών

ϰ̀ ϰύϊξ, ϰ̀ τρόπον τίνα τὸ σισυρίγχιον. Leucoion inferius describetur. Bulbinen, Plinius ait, Græcos appellare herbam Bulbine.
porraceis folijs, rubicundo bulbo. Setanium, cepæ quoddam genus est, vt Theophrastus & Plinius testantur. De Sisyrichio iam antè scripsimus. Pytion, Cyix, Acroscorodon, Aegilops, cuiusmodi bulbi sint, nondum certò reperire licuit: suspicandũ videtur Κύïκα & Acroscorodon idem esse. Apud Theophrastum enim ϰύϊξ πυτιῶνα: apud Plinium eundem Acroscorodon ordine succedit. Ex horum autem bulborum numero aliquem esse, hoc Hyacinthi vulgo dicti genus verisimile videtur; sed quis tamen sit, propter nimiam veterum breuitatem explicari nequit. Si coniectura vti licet, bulbus iste Acroscorodon est: si non, Acroscorodon allij genus syluestre est. Nam folia, allij quandam similitudinem habent: nomen autem Acroscorodou similitudinem aliquam cum Allio indicat.

HVIC *autem similis est & alter quidam spurius Hya-* 2
cinthus, folijs similiter per terram stratis, sed latioribus & porri folijs similioribus, caule crassiore, floribus candicantibus, maioribus quàm alterius. Reperitur in hortis. Floret eodem quo prior tempore. Matthiolus hunc pro bulbo vomitorio depingere videtur, nullis interim notis eum describens; nullis testimonijs aut rationibus sententiam suam adstruẽs; sed nudam qualemcunque imaginem cum nominis inscriptione exhibens. Nos bulbum vomitorium ab isto planè diuersum infra descripsimus: & hunc ex esculentorum numero esse censemus.

QVI *tertius est inter neotericos Hyacinthos, folia ha-* 3
bet longa, pinguia, aliquantulum lata; caules longos, subinde dodrante altiores: flores à medio sursum versus, vndequaque circa caulem multos, paruos, cauos, primum purpurei; vbi verò flaccescunt, obsoleti coloris, (reperiuntur & candidi)

didi) cacumine comoso: radicem, vti aliorum, bulbosam, subruffam, ac subpurpurei coloris. Reperitur, Fuchsio teste, in Germaniæ nemoribus: vt autem Matthiolus, inter segetes & in syluis. Aprili aut Maio floret.

HYACINTHI *speciem, & quidem primam, Fuchsius, Tragus & Matthiolus faciunt: nonnulli Hyacinthum syluestrem nuncupant. Germani alicubi* Brenling *appellãt, alibi* Honds knoblauch *id est, Allium Caninum. Non est tamen Allij aliqua species, sed bulbi esculenti genus quoddam, veluti Bulbina; cui certè simillimus est. Bulbo enim Bulbina rubet, & Porri folia Plinio auctore habet. Videtur autem hæc ex Africa bulbus esse, quem Afrum cognominant. Huic siquidem Dioscoridis* πυῤῥόν, *id est, ruffum bulbum esse ait. Sunt autem qui velint hunc tertium spurium Hyacinthum Scillæ aut Pancratij speciem esse: quorum iudicium ea propter à nobis non probatur, quòd Scillæ & Pancratij bulbi grandes sint, huius autem paruus, & illorum comparatione exiguus.*

SVCCEDIT *huic quartus ex spurijs Hyacinthus à* 4
Matthiolo depictus, folijs oblongis ac latis: caule longiusculo, ab imo ferè vsque ad summum flosculis circumuestito: radice bulbosa: quantum quidem ex eius icone colligere licet. Neque enim qualis & huiusmodi ab ipso nuncupatus sit, asscripsit, sed solam imaginem exhibuit: quasi illa satis ad cognitionem eius esse posset.

NVNCVPAT *autem eum Orientalem alterum; & ab Orientali ac legitimo Hyacintho, cuius antecedente capite meminimus, secundum facit.*

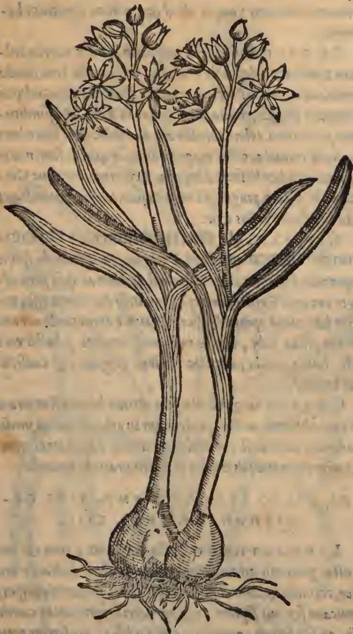
QVINTVS *appellatus Hyacinthus, qui serotinus est,* 5
folijs est angustis, paruulis, & minoribus, quàm primi: cauliculis breuibus, tres aut quatuor digitos altis; flosculis in summo raris, cæruleis; staminibus in medio exiguis: semine

in siliquis triangularibus exiguo: radice parua & bulbosa. Nascitur Galliæ quibusdam prouincijs, vt iuxta Parisiorum Lutetiam. Floret exitu æstatis Augusto aut Septembri.

AVTVMNALEM *Hyacinthum ea de causa & se-*

10:i-

rotinum nominant: neque aliud eius nomen cognitum habemus.

6 PRÆTER *hos & aliũ quendam pro Hyacintho bulbum Leonhartus describit Fuchsius, folijs modò binis, modò ternis, latiusculis, Porri minoribus: floribus circa cauliculi summum sparsis, multum & radiantis stellæ ferè similitudine patentibus, colore cæruleis aut candidis: quos succedunt capitula rotunda, ochri magnitudine, in quibus semen milio simile: radice bulbosa, rotunda. Reperitur plerisque Germaniæ locis, læto, pingui, sed inculto solo. Martio, quandoque etiam Februario flos exit.*

GERMANI blo Mertzenblumen/& blo Hornungs blumen *appellant. Fuchsius pro Hyacinthi specie depinxit. Plerique Hyacinthum stellatum ab ipsa floris effigie vocant. Existimauimus aliquando Satyrium esse, verùm hæc modò opinio displicet. Satyrio enim caulis est cubitalis; folia Lilij, bulbus mali magnitudine: bulbo verò isti, folia paruula, angusta, bulbus exiguus, & cauliculus breuis.*

CÆTERVM *quod ad vsum attinet horum spuriorum Hyacinthorum, nostris quidem aut in cibatu, aut in medicamentis nullus est; proinde & vires ac facultates eorundem inexplorata: soli flosculi in hortis gratiam inuenêre.*

DE BVLBO LEVCANTHEMO, SIVE ORNITHOGALO. CAP. LIII.

LEVCANTHEMO *bulbo folia multa sunt & angusta, graminis minora: caulis inter hæc exit dodrante minor, rotundus, glaber, absque folijs: flores in summo dispersi emicant sex aut septem, foris herbacei viroris, intus candidi, ex sex foliolis commißi, exiguis lilijs, præsertim prius quàm adaperiuntur similes; qui Sole quidem splendente patent,*

M

tent, noctu verò & cùm aër nubilus etiam interdiu reclusi permanent: capitula succedunt triangularia, Cachryos semini similia, in quibus semen exiguum: radix bulbosa, lento succo plena, sapore vt plurimum insipida & aquea, cum obscura tamen quadam acredine. Reperitur in agris frumentarijs, apud Brabantos locis compluribus. Maio mense flores edit.

Ornithogalon Matthioli.

IN *Belgio,* Velt ayeuyn *appellatur, à Græcis* ὀρνιθόγαλον, *quod à Plinio Ornithogale dicitur. Matthiolus alium omnino bulbum pro Ornithogalo depingit, caule videlicet foliosum, à nostro hoc Ornithogalo, quod Dioscoridis legitimum est, ea de causa differentem.*

Ornithogalon Ruellij.

DESCRIBIT *porrò & aliud Ornithogalon Ruellius lib. 2. cap. 77. quod à rusticis in Suessionum agris eruitur: radice, inquit, bulbaceam speciem præ se ferente; è cuius medio cauliculus exit, tribus aut quatuor adnatis in cacumine: folijs, in capillamenta quædam extenuatis: floribus exiguis, foris herbaceis, intus lacteo candore candicantibus, qui simul coaceruati, veluti paniculæ quadam compactili callo squamatim cohærentes, in pilulam extuberant, nucamentum pineæ nucis repræsentantem: radix in orbem ferè collecta est, cortice pullo, candidissima intus carne, pulpaue perquàm odorata. Vere vel æstate cum fronde viret: hyeme vel autumno cùm exarantur agri, radicitus velluntur: diu seruari potest: & vbi annonæ premit inopia, plebis rusticæ famem & ieiunia Castanearum more satiat; nec aliud humo genitum promptius in cibos cedit, cùm frugum penuria gliscit. Mirè suibus expetitur: rura ex agris sponte natum gratiorem cibum non norunt: lautiores etiam mensas ditiorum non reformidat. Pueris non incognitæ radices, qui propter astantes cùm aratro terra proscinditur, aut in latiores porcas sulcatur, erutos vomere, colligunt, multo Castaneis*

suauio-

suauiores: quibus & crudis, & in cineribus incoctis vescuntur. Suessionensis ager, Churlos vocare consueuit: Hactenus Ruellius. Churli.

A T *nobis huiuscemodi radix, non Ornithogalon, sed Bulbocastanon quoddam esse videtur. Radix enim est bulbi forma, sapore Castaneæ; quale Bulbocastanon esse, nomen ipsum satis indicat.*

D E S C R I P S I M V S *tamen nos in histor ijs stirpium vulgari lingua editis, aliud & huic dissimile Bolbocastanon; folijs videlicet Apij tenuioribus ac minoribus, ad Anethi accedentibus: caule tenui, dodrantali: floribus in vmbellis candidis: semine paruo, odorato: radice rotunda, & quando inaruit rugosa, foris nigra, intus candida, sapore inter Pastinacam & Castaneam medio; quod in Zelandiæ, Hollandiæ, ac etiam Britanniæ agris frumentarijs reperitur, & Alexandri Trallian* Βολβοκαςάνῳ *siue* ἀγριοκαςάνῳ *simillimum est. Sed ad Ornithogalon excurrens reuertatur sermo.* Bolbocastanon.

D I O S C O R I D E S *Ornithogali fructum, ait, vnà cum pane coqui, vt Melanthium: radicem verò bulbosam, & crudam, & coctam edi.*

DE BVLBO SYLVESTRI.
CAP. LIIII.

B V L B O *superiori capite descripto, non multum absimilis videtur, quem Leonhartus Fuchsius, & Hieronymus Tragus, syluestrem agnominant: sunt tamen huic folia pauciora, & vnicum aut duo tantum, angusta & porracea: caulis breuis, tener, rotundus, dodrantalis, aliquot in summo adnatis, in quibus flosculi stellatim radiati, bulbi Leucanthemi minores, colore ex herbaceo in luteum elanguescentes;*

tes; staminibus in medio capillaceis; capitula semen ferentia triangularia; radix bulbosa, lenti succi, nullius odoris, sapore aliquantulum, sed perobscurè Cepam referens. In Germania locis vmbrosis ad margines pratorum exire fertur. Martio ac Aprili floret, fructumq́ perficit.

GERMANI Feldzwibel / ackerzwibel *appellant; quasi dicas Cepam agrariam. Ex syluestrium & sponte nascentium bulborum est numero. Quo nomine à veteribus nuncupatum fuerit non constat.*

FACVLTATES *autem huius incognitæ sunt. Hieronymus tamen Tragus, ex bulbo sub cineribus cocto, cum melle cataplasma, vlceribus depascentibus vtiliter imponi refert.*

DE NARCISSO. CAP. LV.

NARCISSI *genera, Dioscoride auctore, duo sunt. Vtriusque flos albus est: sed vnius medio purpureus; alterius luteus.*

1 MEDIO *purpureus, folia habet virentia oblonga, Porri folijs similia: caulem angulosum, absque folijs, dodrante aut pede altiorem, & in summo florem è membrana erumpentem, vt plurimum vnicum, subinde geminum, mediocriter amplum, odoratum, ex sex candidis foliolis congestum, in quorum medio breuis calyx est circinatæ rotunditatis, purpurei per oras coloris, intra quem stamina breuia, cum apicibus subluteolis: capitula inde angulosa: semen in his nigrum: radix bulbosa Cepæ similis, quæ nucleos ex se demittens in multos facilè bulbos multiplicatur. Reperiuntur autem huius generis tres, forma, colore, aut odore nequaquam; sed florendi tempore differentes; magnitudine etiam nonnihil, sed parum, dissidentes. Maiores medij; præcoces & serius prodeuntes minores sunt.*

ALTER

2 ALTER *Narcissus medio luteus, folia habet longiora, latiora, & aliquantulum minus virentia: caules proceriores, crassiores, & in singulis flores tres aut quatuor, prioribus similes, sed medio luteo; semen & radicem bulbosam similia.*

3 HVIVS *generis & alius quidam tertius Narcissus est, folijs non modò quàm primus, verùm etiam quàm Asphodelus, latioribus longioribusq́; floribus in singulis caulibus quatuor aut pluribus, candidis, minoribus, medio eorum luteo, calyce eminentiore, multo tamen quàm Narcissi lutei syluestris breuiore: radix similis est & bulbosa.*

4 IAM *& quartus quidam est Narcissus antedictis forma similis, sed per totum florem & medio quoque candidus.*

5 SVNT *& Narcissi multiplicibus floribus, cum primi, tum alterius generis, folijs & bulbis alijs haud dissimiles. Ita varia semper natura, & ad stirpium herbarumq́; genera multiplicanda fœcunda; tum ad ea permutanda prona; præsertim si cultus mangonio adiuuetur, vel in alium locum stirpes transferantur. Hæc etenim plurimum posse ad stirpium mutationem, & alibi scripsimus.*

EXEVNT *qui medio purpurei sunt plerisque Galliæ locis, & apud Heduos ac Sequanos, in pratis. Dioscorides in montibus potissimum nasci tradit. Theocritus in pratis Narcissum gigni testis est, Eidyllio 20. vbi Europam cum suis prata ingressam, bene spirantem Narcissum carpsisse, canit his versibus:*

Αἱ δ᾽ ἐπεὶ οὖν λειμῶνας ἐσήλυθον ἀνθεμόεντας,
Ἄλλη ἐπ᾽ ἀλλήλαισι τότ᾽ ἄνθεσι θυμὸν ἔτερπον,
Τῶν ἡ μὲν νάρκισσον ἐΰπνοον, ἡ δὲ ὑάκινθον: Id est,
Florida sed postquàm venêre in prata puellæ,
His illa: hæc alijs se floribus oblectabant;
Narcissa illa quidem bene olente, atq; illa Hyacintho.

M FLO-

FLORENT *in Belgij hortis, prioris generis praecoces Narcissi, initio Aprilis: medij sub finem, seriores Maio mense: medio lutei eodem ferè quo primi generis medij, tempore.*

GRÆCI *huiuscemodi flores* Ναρκίσσους, *Latini similiter Narcissos nuncupant. Belgæ,* Narcissen *&* Spaensche Jenetten. *Germani,* Narcissen roszlin. *Dictum autem Narcissum Plutarchus in Symposiis, quasi neruos hebetantem, & torpidas facientem grauitates, refert. Quapropter & Sophocles magnorum subterraneorum deorum coronamentum eum vocat, quòd scilicet defuncti & morte torpidi, torpido flore merito coronarentur. Appellatur autem Narcissus etiam* λείριον, *& Apuleio teste,* ἄνυδρος, βολϐὸς ἐμετικὸς, αὐτογενές. *Lirium autem Theophrastus eum appellat, cui latius est herbæ folium, & flos melinus longior, qualis vtique tertius est; quem & ait sponte germinare: qua de causa* αὐτογενές, *id est, à seipso genitus, vel per se nascens, dici potest. Sunt verò & alia Liria sui generis, de quibus supra scripsimus: & Lilium quoque Lirium est. Iulius Pollux, Homerum Lirij appellatione, complecti omne florum genus, auctor est.* Ανυδρος *autem Narcissus propriè montanus est, eo quòd ab aquis remotus proueniat.* Βολϐοῦ ἐμετικοῦ *nomen ab effectu habet: Dioscoride siquidem auctore Narcissus etiam vomitum concitat. Est tamen & alius bulbus vomitorius propriè dictus, de quo capite subsequente.*

DE *priore horum Narcissorum videtur scripsisse Theophrastus lib. 7. vbi Narcissum ter florere, vti Scillam refert; & tria quoque arandi tempora, vti illam demonstrare. nam Scillæ quidem caulem florum ternos exortus ostendere ait: Narcissum autem caulem non habere alterum, iuxta eum qui floris est. fieri autem non potest, vt ex eodem caule*

ter floreat. proinde tres differentes bulbos esse consequitur, qui tribus temporibus floreant, vti Narcissum medio purpureum facere iam scripsimus. Hunc etenim ter florentem existimare possunt, qui omnes tres vno eodemq; loco reperiunt, & differentes bulbos esse non animaduertunt. Idem verò & hic Narcissus medio purpureus ille est, quem Plinius lib. 21. cap. 19. purpurei floris esse scribit. Narcissi duo genera, inquit, medici in vsum recipiunt: vnum purpureo flore, alterum herbaceum. Nam purpurei floris Narcissum nuncupat, cui medium purpureum, vt eiusdem lib. cap. 5. seipsum explicans ostendit. Huius alterum, ait, genus flore candido, calyce purpureo. Calycem autem dicit, quod in medio flore, circuli instar, & stamina ac apices continet. De hoc etiam Narcisso Vergilius in Bucolicis ecloga quinta:

Pro molli Viola, pro purpureo Narcisso,
Carduus & spinis surgit Paliurus acutis.

SECVNDI *verò & potissimum tertij Narcissi, Ouidius tertio Metamorphoseon lib. meminit: vbi Narcissi formosi adolescentis mutationem in florem sui nominis describit, hoc carmine:*

Nusquam corpus erat, croceum pro corpore florem
Inueniunt, folijs medium cingentibus albis.

DE *tertio etiam scripsit Theophrastus lib. 6. De alio siquidem hoc loco, quàm lib. 7. agit. Libro siquidem 7. folium ei tribuit angustum, quale vtique primus habet: sexto verò latius quàm Asphodeli, vti tertij est: quod diuersis locis, de differentibus Narcissis eum scripsisse, conuincit. Scribit autem Theophrastus lib. 6. Narcissi florem esse luteum, siue melini coloris, quod de medio floris calyce accipiendum esse, Ouidij testimonio iam ostendimus. Exemplaria penè omnia* μέλαινα τῇ χροιᾷ *habent, quod Hermolao & Marcello occasionem dedit, vt Narcissi florem nigrum esse exi-*

Theophrasti locus emendatus

stimauerint. Sed pro μέλανα reponendum est μήλινα. Est autem Melinus color, idem qui ochra, siue luteus.

PVTATVR *autẽ & hic Narcissus serotinus à Theophrasto haberi, & Autumno demum florere, propterea quòd in ijs quæ extant exemplaribus, huius descriptionem mox subsequantur hæc verba:* μετὰ γὰρ ἀρκτοῦρον ἡ ἄνθησις, καὶ περὶ ἰσημερίαν, *id est, post Arcturum productio floris est, & circa æquinoctium. Verùm ad Narcissi historiam hæc non faciunt: inter Narcissi siquidem descriptionem & verba ista, defectus ac hiatus est. Nec spectant etiam ad Croci, vti Conradus Gesnerus in appendice scribit, quam Germaniæ suis hortis subiecit: sed ad Lirij alterius historiam pertinent, quod eodem libro, paulo inferius Theophrastus vnà cum Croco* τοῖς πρώτοις ὕδασι, *hoc est, primis imbribus, siue Autumno, florere ait; vt diligenter vtrumque locum expendentibus manifestum statim fiet.*

AC *totidem quidem, quos propriè Narcissos dici opinamur, obseruare nobis contigit. Sunt tamen & alij quidam lutei appellati Narcissi, de quibus in mox sequentibus capitibus.*

MVLTORVM *etiam Matthiolus icones exhibet; quos tamen excepto primo, nòn Narcissos, sed omnino alterius generis flores esse iudicamus. Nam quos secundo, tertio, & octauo locis depingit, Scillarum aut bulborum littoralium species videntur; quales, & alibi & in Narbonensi Gallia, plerisque locis sponte exeunt. Quartus similis illi bulbo, quem Marcellus Vergilius cap. de Narcisso in commentarijs suis his verbis describit:*

Narcissus Marcelli Vergilij.

NOS *in Apenninis montibus his nostris, frequentem vidimus florem Augusto & Septembri mensibus florentem, figura Lilij, dodrantali altitudine, folijs qualia in Narcisso describuntur, singulari caule, ijsdemq; alijs omnibus, ex-*

cepto

cepto colore, qui nec candidus, nec purpureus, vt Plinius docet, sit, sed inter candidum & luteum colorem, nullius aut exigui odoris; vidimus & in mitioribus collibus enatum, sed non tam speciosum & magis albicantem. Quintum Gesnerus & passim omnes Tulipam vocant. Sextus & septimus Leucoia sunt bulbosa, flores à Narcissis multum differentes, de quibus infra.

CÆTERVM *Narcissi radix, vt Galenus ait, vsque adeò exiccandi facultate pollet, vt & maxima vulnera glutinet, vel ad incisiones vsque, quæ circa tendones accidunt: habet verò quiddam abstersorium & attractorium. Eadem, auctore Dioscoride, siue estur, siue bibitur, vomitus mouet: prodest ambustis ab igne cum melle trita: præcisos quoque neruos agglutinat imposita: luxatis item malleolis diuturnisq; articulorum doloribus trita cum melle, & imposita subuenit: expurgat ephelin & alphum cum vrticæ semine & aceto, at cum eruo & melle vlcerum sordes expurgat, & abscessus qui ægrè maturantur rumpit: educit & aculeos infixos cum Lolij farina & melle.*

DE NARCISSO LVTEO IVNCIFOLIO, SIVE BVLBO VOMITORIO. CAP. LVI.

HVIC *Narcisso folia sunt oblonga, angusta, crassa interim propemodum rotunda, admodum læuia & flexibilia, iuncis cum læuore, tum colore, & quodammodo flexibilitate, nec non rotunditate similia; inter quæ medius exit caulis; in summo cuius, flosculi tres aut quatuor, vel plures, odorati, Narcissis forma similes, verùm minores & colore per totum florem lutei; radix bulbosa, candida, tenui nigra mem-*

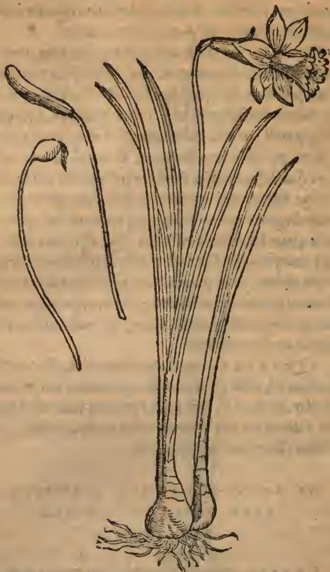
membrana integitur. Nascitur plerisque Hispaniæ locis sua sponte. In Belgio Aprili mense florem promit.

HISPANI *à similitudine, quam folia cum iuncis habent,* Ionquillias *nuncupant: nos Narcissum Iuncifolium dicere possemus. Dioscoridis est* Βολβὸς ἐμετικὸς, *siue bulbus vomitorius. Id quod ex ipsa bulbi vomitorij descriptione colligi potest; quæ sic habet:* Βολβὸς ὁ καλούμενος ἐμετικὸς ἔχει τὰ φύλλα ἱμαντωδέστερα, καὶ πολλῷ μακρότερα τοῦ ἐδωδίμου ῥίζαν ἐοικυῖαν βολβῷ, περὶ ὃν φλοιὸς μέλας. *Id est, Bulbus nuncupatus vomitorius folia habet flexibiliora & multo longiora quàm esculentus; radicem bulbo similem, circa quam membrana est nigra. Quæ descriptio huic Narcisso Iuncifolio simillima est: folia ei siquidem sunt multo quàm alicuius bulbi* ἱμαντωδέστερα *siue flexibiliora, vtpote iuncei propemodum lentoris; & perquàm longa, longioraq́ multo quàm esculenti bulbi; & radix in tenui nigra membranula reconditur.*

QVIBVS *autem facultatibus Narcissus Iuncifolius præditus sit, nullo recentiorum experimento aut testimonio constat. Dioscorides verò bulbi vomitorij radicem si edatur, aut si decoctum eius bibatur, vesicæ malis auxiliari, & vomitum facere, memoriæ prodidit.*

DE NARCISSO LVTEO SYLVESTRI, SIVE PSEVDONARCISSO. CAP. LVII.

LVTEVS *Narcissus syluestris, folia Porri aut Narcissi similia promit, sed breuiora ac minora: caules dodrantales, atque in singulis flores singulos Narcissi similes, sed medio eorum calyce longiore, oblongioris calathi similitudine, colore per totum luteo, absque odore: capitula rotunda, oblonga, in*

ga, in quibus ſemen: radix bulboſa, vt aliorum Narciſſorum. Reperitur non paucis Belgij locis, circa margines agrorum & veruactorum, humido præſertim ſolo, & in ſyluis locisq; arboribus conſitis: & ſimilibus quoque cum in Germa-

Germania, tum in Hispania: transfertur etiam in hortos. Floret Februario mense: Germani ea de causa Geel Hornungs blumen/ *id est, nostrate dialecto,* geel Sporkelbloemen / *nuncupant. Februarius enim Germanis* Hornungs mont/ *Belgis,* Sporckelle.

APPELLANT *verò & hunc Narcissum Belgæ,* geel Tydeloosen: *Latinè autem vulgo Narcissus luteus & Pseudo-Narcissus dicitur.*

CÆTERVM *quod ad vires attinet, recentiorum quorundam experimento exploratum est, Narcissi huius lutei syluestris radicum decoctum per aluum lentos & pituitosos humores, nec non serosos expurgare; & his prodesse, qui crudorum copia grauantur humorum; semine anisi & zingiberis nonnihil additis, quæ vt minus noceat, minusq́ molestum sit ventriculo, adijciuntur.*

DE LEVCOIO BVLBOSO.
CAP. LVIII.

LEVCOII *bulbosi tria nobis obseruare genera contigit: vnum trifolium, alterum hexaphyllon, tertium polyanthemon cognominari potest.*

PRIMVM *folia ex singulis bulbis bina promit, oblonga, angusta, in virore albicantia, folijs Pseudo-Narcissi lutei colore proxima, inter quæ medius exit cauliculus palmaris, in cuius summo flos è vaginula oblonga erumpit, à tenui pediculo deorsum dependens, foliolis tribus constans maioribus candidis, intra quæ alia tria breuiora ac minora, pallidè virentia, & aliquantulum striata; in medio floris stamina cum apicibus luteis: radix bulbosa est, foris obscuri & eius cuius Castaneæ nucleus coloris, quæ facile in plures bulbos multiplicatur. Peregrinus Belgio flos, sed Italiæ &*

alijs

alijs regionibus familiaris. Exit præmature Februario mense, reliquos omnes ferè flores antecedens.

L E V C O I O N *videtur bulbosum Theophrasti, cuius meminit lib.7. vbi bulbos recenset; & quod lib.6. primum sese ostendere ait, & emicare vbi cælum clementius est, statim etiam nondum hyeme exacta; vbi verò immitius postea. Nos ad differentiam sequentium, non inconcinnè Trifolium bulbosum Triphyllon, & Violam bulbosam trifoliam, nuncupari posse existimauimus, à tribus nempe floris foliolis.*

2 P R O X I M O *generi folia similiter sunt angusta, Porri & Pseudo-Narcissi similia, sed breuiora, virentiora, læuiora & magis resplendentia, versus terram aliquatenus reflexa: cauliculi tenues, palmares, flores in singulis singuli, rarissimè gemini, deorsum quoque penduli, colore candidi, ex sex foliolis aliquantulum striatis commissi, staminibus in medio cum luteolis apicibus: semen in rotundis capitulis paruum, rotundum, læue, & colore flauum: radix candida & bulbosa in plures facilè propagatur. Plerisque Germaniæ superioris locis in vmbrosis & humidis syluis reperitur: apud Belgas hortorum areas exornat. Floret eodem quo superius tempore, aut non multo post.*

G E R M A N I, weisz Hornungs blumen: *Nostri* witte Tydeloosen *appellant.*

L E V C O I I *bulbosi genus esse manifestum est; quod exaphyllum, non abs re, à sex floris foliolis cognominatur. Matthiolus cum istud, tum superius Narcissi speciem facit, vt cap. de Narcisso scriptum est.*

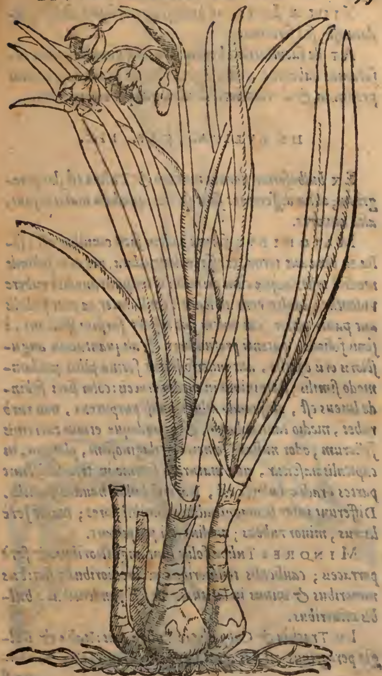
3 T E R T I V M *Leucoion bulbosum caule & folijs secundo simile est, maius tamen ac procerius: florem in singulis cauliculis non vnicum, sed quinq; aut sex & particulatim quidem florentes, profert, alterius floribus forma &*

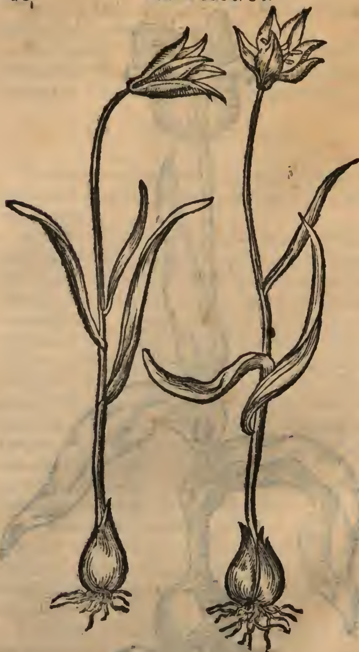
N magni-

magnitudine per omnia similes. Est & hoc nobis hortense tantum. Non primo Vere, cum aliis duobus, sed multo pòst; Aprili videlicet demum mense, vnà cum Narcißis floret.

VIOLÆ

nensi nasci feruntur. Aprili mense Tulipæ florem Belgium videt.

TVRCICO *& peregrino nomine Tulipam recentiores nuncupant, à Dalmatico pileo Tulipa dicto, cuius formam referre patens flos videtur. Quo nomine à veteribus hic flos dictus fuerit, non constat. Suspicari quis posset, τυτιῶνα esse, si edulis bulbus esset, & cogendo lacte efficax. Nam τυτιὼν quidem à Theophrasto inter edules bulbos refertur; & herba est, qua lac cogitur, vt ait Hesychius. Conradus Gesnerus Tulipam Satyrium esse existimauit, & quidem Erythronium, quod videlicet flore vna species rubeat; aut omnino Satyrij aliquam speciem. Cum quibus an conueniat, & quantum, ex subscriptis Satyrionum descriptionibus relinquimus diligentius considerandum.* τυτιών.

DE *viribus autem & facultatibus Tulipæ nihil compertum habemus, aut à quoquam scriptum reperimus.*

DE SATYRIIS EX DIOSCORIDE ET ALIIS. CAP. LX.

PRÆTER *Orchies dictos, quos etiam Satyria Plinius & Apuleius appellant, duo Satyrij genera Dioscorides esse tradit: vnum τρίφυλλον siue trifolium, alterum cognomento ἐρυθρόνιον.*

TRIFOLIVM *folia fert tria deorsum reflexa, Lapatho aut Lilio similia, verùm minora & rubentia: caulem ψιλὸν, id est, tenuem siue nudum, cubitum longum; florem Lilij specie, album: radicem bulbosam, vti malum, πυῤῥὰν siue fuluam, intus vt ouum candidam, gustu dulcem, & ori gratam. Idem Satyrium Plinius lib. 26. cap. 10. etiam, sed paulo aliter describit: Folia ei siquidem non Lapathi aut alterius Lilij, sed rubri Lilij esse ait, quæ multo angustiora*

 & mi-

stimauerint. Sed pro μέλανα *reponendum est* μήλινα. *Est autem Melinus color, idem qui ochræ, siue luteus.*

Theophrasti locus emendatus

PVTATVR *autẽ & hic Narcissus serotinus à Theophrasto haberi, & Autumno demum florere, propterea quòd in ijs quæ extant exemplaribus, huius descriptionem mox subsequantur hæc verba:* μετὰ γὰρ ἀρκτοῦρον ἡ ἄνθησις, καὶ περὶ ἰσημερίαν, *id est, post Arcturum productio floris est, & circa æquinoctium. Verùm ad Narcissi historiam hæc non faciunt: inter Narcissi siquidem descriptionem & verba ista, defectus ac hiatus est. Nec spectant etiam ad Croci, vti Conradus Gesnerus in appendice scribit, quam Germaniæ suis hortis subiecit: sed ad Lirij alterius historiam pertinent, quod eodem libro, paulo inferius Theophrastus vnà cum Croco* τοῖς πρώτοις ὕδασι, *hoc est, primis imbribus, siue Autumno, florere ait; vt diligenter vtrumque locum expendentibus manifestum statim fiet.*

AC *totidem quidem, quos propriè Narcissos dici opinamur, obseruare nobis contigit. Sunt tamen & alij quidam lutei appellati Narcissi, de quibus in mox sequentibus capitibus.*

MVLTORVM *etiam Matthiolus icones exhibet; quos tamen excepto primo, nòn Narcissos, sed omnino alterius generis flores esse iudicamus. Nam quos secundo, tertio, & octauo locis depingit, Scillarum aut bulborum littoralium species videntur; quales, & alibi & in Narbonensi Gallia, plerisque locis sponte exeunt. Quartus similis illi bulbo, quem Marcellus Vergilius cap. de Narcisso in commentarijs suis his verbis describit:*

Narcissus Marcelli Vergilij.

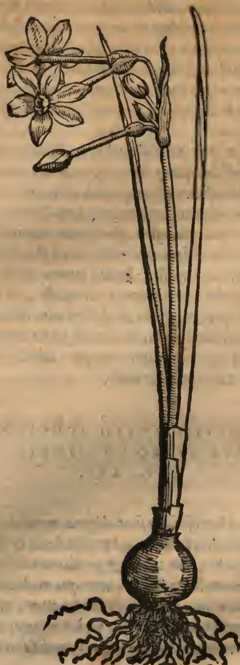
NOS *in Apenninis montibus his nostris, frequentem vidimus florem Augusto & Septembri mensibus florentem, figura Lilij, dodrantali altitudine, folijs qualia in Narcisso describuntur, singulari caule, ijsdemq; alijs omnibus, ex-*

cepto colore, qui nec candidus, nec purpureus, vt Plinius docet, sit, sed inter candidum & luteum colorem, nullius aut exigui odoris; vidimus & in mitioribus collibus enatum, sed non tam speciosum & magis albicantem. Quintum Gesnerus & passim omnes Tulipam vocant. Sextus & septimus Leucoia sunt bulbosa, flores à Narcissis multum differentes, de quibus infra.

CÆTERVM *Narcissi radix, vt Galenus ait, vsque adeò exiccandi facultate pollet, vt & maxima vulnera glutinet, vel ad incisiones vsque, quæ circa tendones accidunt: habet verò quiddam absterforium & attractorium. Eadem, auctore Dioscoride, siue estur, siue bibitur, vomitus mouet: prodest ambustis ab igne cum melle trita: præcisos quoque neruos agglutinat imposita: luxatis item malleolis diuturnisq́ articulorum doloribus trita cum melle, & imposita subuenit: expurgat ephelin & alphum cum vrticæ semine & aceto, at cum eruo & melle vlcerum sordes expurgat, & abscessus qui ægrè maturantur rumpit: educit & aculeos infixos cum Lolij farina & melle.*

DE NARCISSO LVTEO IVNCIFOLIO, SIVE BVLBO VOMITORIO. CAP. LVI.

HVIC *Narcisso folia sunt oblonga, angusta, crassa interim propemodum rotunda, admodum læuia & flexibilia, iuncis cum læuore, tum colore, & quodammodo flexibilitate, nec non rotunditate similia; inter quæ medius exit caulis; in summo cuius, flosculi tres aut quatuor, vel plures, odorati, Narcissis forma similes, verùm minores & colore per totum florem lutei; radix bulbosa, candida, tenui nigra mem-*

membrana integitur. Naſcitur pleriſque Hiſpaniæ locis ſua ſponte. In Belgio Aprili menſe florem promit.

HISPANI *à ſimilitudine, quam folia cum iuncis habent,* Ionquillias *nuncupant: nos Narciſſum Iuncifolium dicere poſſemus. Dioſcoridis eſt* Βολβὸς ἐμετικὸς, *ſiue bulbus vomitorius. Id quod ex ipſa bulbi vomitorij deſcriptione colligi poteſt; quæ ſic habet:* Βολβὸς ὁ καλούμενος ἐμετικὸς ἔχει τὰ φύλλα ἱμαντωδέστερα, καὶ πολλῷ μακρότερα τοῦ ἐδωδίμου ῥίζαν ἐοικυῖαν βολβῷ, περὶ ὃν φλοιὸς μέλας. *Id eſt, Bulbus nuncupatus vomitorius folia habet flexibiliora & multo longiora quàm eſculentus; radicem bulbo ſimilem, circa quam membrana eſt nigra. Quæ deſcriptio huic Narciſſo Iuncifolio ſimillima eſt: folia ei ſiquidem ſunt multo quàm alicuius bulbi* ἱμαντωδέστερα *ſiue flexibiliora, vtpote iuncei propemodum lentoris; & perquàm longa, longioraq́ multo quàm eſculenti bulbi; & radix in tenui nigra membranula reconditur.*

QVIBVS *autem facultatibus Narciſſus Iuncifolius præditus ſit, nullo recentiorum experimento aut teſtimonio conſtat. Dioſcorides verò bulbi vomitorij radicem ſi edatur, aut ſi decoctum eius bibatur, veſicæ malis auxiliari, & vomitum facere, memoriæ prodidit.*

DE NARCISSO LVTEO SYLVESTRI, SIVE PSEVDONARCISSO. CAP. LVII.

LVTEVS *Narciſſus ſylueſtris, folia Porri aut Narciſſi ſimilia promit, ſed breuiora ac minora: caules dodrantales, atque in ſingulis flores ſingulos Narciſſi ſimiles, ſed medio eorum calyce longiore, oblongioris calathi ſimilitudine, colore per totum luteo, abſque odore: capitula rotunda, oblonga, in*

ga, in quibus semen: radix bulbosa, vt aliorum Narcisso-rum. Reperitur non paucis Belgij locis, circa margines agrorum & veruactorum, humido præsertim solo, & in syluis locisq; arboribus consitis: & similibus quoque cum in Germa-

Germania, tum in Hispania: transfertur etiam in hortos. Floret Februario mense: Germani ea de causa Geel Hornungs blumen/ id est, nostrate dialecto, geel Sporckelbloemen / nuncupant. Februarius enim Germanis Hornungs mont/ Belgis, Sporckelle.

APPELLANT verò & hunc Narcissum Belgæ, geel Tydeloosen: Latinè autem vulgo Narcissus luteus & Pseudo-Narcissus dicitur.

CÆTERVM quod ad vires attinet, recentiorum quorundam experimento exploratum est, Narcissi huius lutei syluestris radicum decoctum per aluum lentos & pituitosos humores, nec non serosos expurgare; & his prodesse, qui crudorum copia grauantur humorum; semine anisi & zingiberis nonnihil additis, quæ vt minus noceat, minusq; molestum sit ventriculo, adijciuntur.

DE LEVCOIO BVLBOSO.
CAP. LVIII.

LEVCOII bulbosi tria nobis obseruare genera contigit: vnum trifolium, alterum hexaphyllon, tertium polyanthemon cognominari potest.

PRIMVM folia ex singulis bulbis bina promit, oblon- 1
ga, angusta, in virore albicantia, folijs Pseudo-Narcissi lutei colore proxima, inter quæ medius exit cauliculus palmaris, in cuius summo flos è vaginula oblonga erumpit, à tenui pediculo deorsum dependens, foliolis tribus constans maioribus candidis, intra quæ alia tria breuiora ac minora, pallidè virentia, & aliquantulum striata; in medio floris stamina cum apicibus luteis: radix bulbosa est, foris obscuri & eius cuius Castaneæ nucleus coloris, quæ facile in plures bulbos multiplicatur. Peregrinus Belgio flos, sed Italiæ & alijs

alijs regionibus familiaris. Exit præmaturè Februario mense, reliquos omnes ferè flores antecedens.

LEVCOION *videtur bulbosum Theophrasti, cuius meminit lib. 7. vbi bulbos recenset; & quod lib. 6. primum sese ostendere ait, & emicare vbi cælum clementius est, statim etiam nondum hyeme exacta; vbi verò immitius postea. Nos ad differentiam sequentium, non inconcinnè Trifolium bulbosum Triphyllon, & Violam bulbosam trifoliam, nuncupari posse existimauimus, à tribus nempe floris foliolis.*

PROXIMO *generi folia similiter sunt angusta, Porri & Pseudo-Narcissi similia, sed breuiora, virentiora, læuiora & magis resplendentia, versus terram aliquatenus reflexa: cauliculi tenues, palmares, flores in singulis singuli, rarissimè gemini, deorsum quoque penduli, colore candidi, ex sex foliolis aliquantulum striatis commissi, staminibus in medio cum luteolis apicibus: semen in rotundis capitulis paruum, rotundum, læue, & colore flauum: radix candida & bulbosa in plures facilè propagatur. Plerisque Germaniæ superioris locis in vmbrosis & humidis syluis reperitur: apud Belgas hortorum areas exornat. Floret eodem quo superius tempore, aut non multo post.* 2

GERMANI, weisz Hornungs blumen: *Nostri* witte Tydeloosen *appellant.*

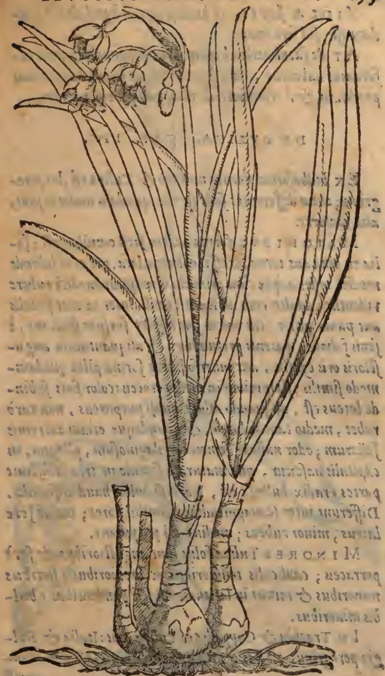
LEVCOII *bulbosi genus esse manifestum est; quod exaphyllum, non abs re, à sex floris foliolis cognominatur. Matthiolus cum istud, tum superius Narcissi speciem facit, vt cap. de Narcisso scriptum est.*

TERTIVM *Leucoion bulbosum caule & folijs secundo simile est, maius tamen ac procerius: florem in singulis cauliculis non vnicum, sed quinq; aut sex & particulatim quidem florentes, profert, alterius floribus forma &* 3

magnitudine per omnia similes. Est & hoc nobis hortense tantum. Non primo Vere, cum alijs duobus, sed multo pòst; Aprili videlicet demum mense, vnà cum Narcissis floret.

VIOLÆ

VIOLÆ *siue Leucoij bulbosi species haud dubiò quædam est; sed serotina.*

AT *de facultatibus horum Leucoiorum nihil quod adferamus habemus, cùm à veteribus de ijs nihil reperiatur proditum, & à recentioribus nihil quoque obseruatum.*

DE TVLIPA. CAP. LIX.

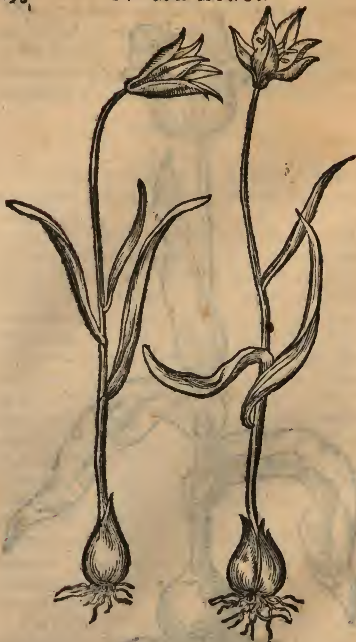
EX *bulbosorum florum numero & Tulipa est flos peregrinus; cuius differentes sunt species: quædam maiores sunt, aliæ minores.*

1 MAIORIBVS *forma eadem satis omnibus est; folia eis bina aut terna, crassa, oblonga, lata, per oras subinde modicè reflexa, quæ cùm primum erumpunt, modicè rubere videntur, adulta verò albicant: caulis inter ea exit pedalis aut paulò altior, cui vnicus flos insidet sursum spectans, è senis foliolis, patenti profundiori & aliquantulum angustioris oris cyatho, aut inuerso huius formæ pileo quodammodo similis; staminibus in medio croceis: color flori subinde luteus est, aliquando dilutè quasi purpureus, non rarò rubet, medio tamen luteo, & quandoque etiam extremis foliorum; odor nullus; semen cartilaginosum, planum, in capitulis nascitur, quæ maturato semine in tres dehiscunt partes. radix bulbosa est, Narcissi bulbus haud dissimilis. Differunt inter se magnitudine nonnihil flores; maior ferè luteus, minor rubeus; medius qui purpureus.*

2 MINORES *Tulipæ folijs sunt angustioribus, & ferè porraceis; cauliculis tenuioribus ac breuioribus: floribus minoribus & minus in latitudinem sese pandentibus: bulbis minoribus.*

IN *Trachia & Cappadocia Tulipa exit: Italiæ & Belgio peregrinus est flos. Minores alicubi in Gallia Narbonensi*

nensi nasci feruntur. Aprili mense Tulipa florem Belgium videt.

TVRCICO *& peregrino nomine Tulipam recentiores nuncupant, à Dalmatico pileo Tulipa dicto, cuius formam referre patens flos videtur. Quo nomine à veteribus hic flos dictus fuerit, non constat. Suspicari quis posset, πυτιῶνα esse, si edulis bulbus esset, & cogendo lacte efficax. Nam πυτιὼν quidem à Theophrasto inter edules bulbos refertur; & herba est, qua lac cogitur, vt ait Hesychius. Conradus Gesnerus Tulipam Satyrium esse existimauit, & quidem Erythronium, quod videlicet flore vna species rubeat; aut omnino Satyrij aliquam speciem. Cum quibus an conueniat, & quantum, ex subscriptis Satyrionum descriptionibus relinquimus diligentius considerandum.* πυτιών.

D E *viribus autem & facultatibus Tulipæ nihil compertum habemus, aut à quoquam scriptum reperimus.*

DE SATYRIIS EX DIOSCORIDE ET ALIIS. CAP. LX.

PRÆTER *Orchies dictos, quos etiam Satyria Plinius & Apuleius appellant, duo Satyrij genera Dioscorides esse tradit: vnum τρίφυλλον siue trifolium, alterum cognomento ἐρυθρόνιον.*

1 TRIFOLIVM *folia fert tria deorsum reflexa, Lapatho aut Lilio similia, verùm minora & rubentia: caulem ψιλὸν, id est, tenuem siue nudum, cubitum longum; florem Lilij specie, album: radicem bulbosam, vti malum, πυῤῥὰν siue fuluam, intus vt ouum candidam, gustu dulcem, & ori gratam. Idem Satyrium Plinius lib. 26. cap. 10. etiam, sed paulo aliter describit: Folia ei siquidem non Lapathi aut alterius Lilij, sed rubri Lilij esse ait, quæ multo angustiora*

 & mi-

& minora sunt quàm candidi Lilij: & radices ei geminas, contrà planè quàm Dioscorides, facit. Verba Plinij sunt: Graci Satyrion folijs Lilij rubri minoribus, & tribus non amplius è terra exeuntibus tradunt: caule laui cubitali, nudo; radice gemina, cuius inferior pars & maior mares gignat; inferior ac minor feminas. Pertinent autem quod de gemina radice additur, ad Orchion, non verò Satyrij historiam. Radicem autē huius Satyrij Dioscorides ait oportere ex vino austero coctam ad opisthotonon bibi: & ei qui velit cum muliere concumbere hac vtendum fore; fertur enim ipsam ad Venerem potentiam excitare.

Plinij locus animaduertitur.

2 ERYTHRONIVM *Satyrium siue Erythraicum, semen habet lini semini simile, sed maius, robustum, splendens & leue, quod & ipsum narratur Venerem excitare, vti Scincus: est radicis cortex subtenuis & fuluus, interna verò pars candida, gustu ori grata & dulcis. Nascitur in soli expositis & montanis locis. Fertur ad Venerem incitare radix, etiam si manu teneatur: cum vino verò sumpta multo magis. Eadem ferè de Erythronio Plinius; nisi quod semen ei non lini, sed viticis maius ac leuius tribuat, & vires ei plures ex aliorum tamen relatu adscribat: arietibus scilicet quoque & hircis segnioribus in potu dari; & à Sarmatis, equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu: quod vitium prosedamum vocant.*

SED *postea quàm tam magnas Erythronio Satyrio, ad venereas libidines incitandas, vires & Dioscorides & Plinius tradi scribant, suspicandum non temere videtur, Satyrium istud, herbam esse eam, quam Indum quendam attulisse Theophrastus lib. 9. ait; ad rem Veneream efficacissimam; potissimum cùm nec huius, nec alterius Satyrij, Theophrastus vspiam meminerit. Si etenim Erythronio tam efficax vis est, vt etiam in manu sumptum libidinem excitare*

queat;

queat; non multum ab Indi illius herba (si non eadem est) facultate differens esse oportet. Ad rem siquidem Veneream mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat: nec enim solum edentibus, sed etiam tangentibus tantum, genitalibus vim dixere adeò vehementem fieri, vt quotiens vellent coire valerent; vti refert Theophrastus. Verùm hanc ea de causa cum Erythronio eandem esse affirmari certò non potest, cùm non raro dissimiles eiusdem aut similis facultatis stirpes reperiantur. Coniecturam nostram indicauimus, iudicium exactius studiosis permittimus.

DE ORCHIIS. CAP. LXI.

ORCHIΩN *multæ & differentes reperiuntur species, quas veteres paucioribus quidem, nos quinque generibus comprehendendas putauimus. Primum genus Cynosorchin, siue canis testiculum: proximum testiculum Morionis: Tragorchin tertium: quartum Orchin Serapian: quintum testiculum odoratum, siue testiculum pumilionem cum Cordo appellauimus.*

CYNOSORCHIOS *complures reperiuntur species.* Cynosorchis. 1

PRIMA *folia habet lata, pinguia, lilij folijs propemodum similia; caulem pedalem aut altiorem, angulosum; & in eo flores copiosos, spicatim digestos, colore rubentis dilutæ purpuræ, cucullo aut galeæ patenti similes, ex quibus parte inferiore laciniosum quiddam, canis aut alterius animalis quadrupedis exuuio simile dependet, dilutè & ipsum purpurascens, punctulis magis purpureis respersum: pro radicibus, præter fibras suprà adhærentes, gemini sunt bulbi veluti testiculi, forma aliquantulum oblongi; quorum vnus plenior ac vegetior, alter rugosior.*

ALTERA *species folijs similiter læuibus oblongis &* 2

latis est, sed quàm antecedentis minoribus & angustioribus, quinque aut sex, nonnullis caulem amplectentibus, qui dodrantalis est: spica densa, breui, in qua flores multi; colore ex candore purpurascentes, multis purpureis punctis & interiore parte obscurioribus copiosis exiguis lineis ornati; forma galeam aut hiantem cucullum quoque referentes, dependente ex singulis veluti animalculi quadrupedis, aut homunculi extensis brachijs & diuaricatis cruribus absque capite corpusculo, eodem ferè modo quo ex Saturni ore depingi solent dependentes pueruli: radices subsunt duæ globosæ, nuclei nucis myristicæ magnitudine; adhærentibus ad annexum fibris aliquot crassis.

TERTIA *Cynosorchios species, folia edit angusta, striata, plantaginis angustifoliæ folijs modo quodam similia: caulem dodrantalem: flores in breui densáq; spica copiosos; colore foris punico & obscuriorem purpuram referente, intus verò albicante; eiusdem cum superioris formæ, sed tamen minores; dependente quoque ex ipsis rudi ac informi exiguo quadrupedis veluti animantis rudimento: radices subsunt aliorum Orchion similes.* 3

HVIC *& alius floribus per omnia similis quidam Cynosorchis est, folijs tamen latioribus, & secundum referentibus, quem Cynosorchios speciem quartam non ineptè quis fecerit.* 4

IAM *& quinta quædam species reperitur, folijs vti secundus canis testiculus: caule pedali, spica longa, floribus colore herbaceo subuirentibus, ex quibus quod laciniæ simile dependet, oblongum est, & quasi quadrangulum. Ex horum numero primus vel secundus, vel vterque, Cynosorchis est à Dioscoride descriptus. Vterque enim horum folia habet læuia, Scillæ molliorìs siue Epimenidiæ folijs similia, quadamq; horum erecta caulem amplectentia: alia verò versus terram incli-* 5

inclinata: caulem non rarò altiorem dodrante: flores purpurascentes: bulbos radicum oblongis oliuis similes; præsertim qui primus est. Talem etenim Dioscorides Cynosorchin esse scribit. Ὄρχις, *ait,* οἱ δὲ κυνὸς ὄρχιν καλοῦσι, φύλλα ἔχει κατὰ γῆς ἐστρωμένα, περὶ τὸν καυλὸν καὶ τὸν πυθμένα, σκίλλῃ μαλακῇ ὅμοια, στενώτερα δὲ καὶ λεῖα μακρότερα· καυλὸν σπιθαμῆς τὸ μῆκος, ἐφ᾽ οὗ ἄνθη πορφυροειδῆ· ῥίζαν βολβοειδῆ, ἐπιμήκη, διπλῆν στενὴν ὡς ἐλαίας, τὴν μὲν ἄνω, τὴν δὲ κατωτέρω: καὶ τὴν μὲν πλήρη, τὴν δὲ μαλακὴν καὶ ῥυσσήν: *hoc est; Orchis quem Cynos orchin appellant, folia habet & per terrā strata, & circum caulem ac spicam, Scillæ mollis similia, angustiora, mollia & minora: caulem dodrantis altitudine: in quo flores purpurascentes: radicem bulbosam, oblongam, geminam, angustam vt oliua; vnam superiorem, alteram inferiorem, & vnam quidem plenam, alteram mollem & rugosam.*

Cynosorchis Dioscoridis.

Dioscoridis locus restitutus.

I N *qua descriptione deprauatè in Græcis exemplaribus legitur* ἐλάιᾳ μαλακῇ, *pro* σκίλλῃ μαλακῇ; *nulla siquidem appellata est mollis olea, & oleæ folia multo & minora & angustiora sunt, quàm Orchios. Inter Scillas autem quædam est mollior & minus aspera. Nam species quidem Scillæ, auctore Plinio, lib. 19. cap. 5. tres sunt: Vna mascula folijs candidioribus, altera femina nigrioribus, vtraque asperioribus, & tertia Epimenidia dicta, folijs minus asperis & angustioribus. Hanc Dioscorides mollem Scillam appellat, eiusq; folijs Cynosorchios mollia ac læuia folia, similia & angustiora esse ait.*

Scilla.

C O N F I R M A T *hanc lectionem Theophrastus de historia stirpium lib. 9. vbi de Orchi scribens ait:* ἔχει δὲ φύλλον σκυλλῶδες, λειότερον δὲ καὶ ἔλαττον, *hoc est, folium habet Scyllæ simile, sed læuius ac minus. Et similiter Plinius lib. 26. cap. 10. Quidam folio, ait, Scillæ esse dicunt, læuiori ac mi-*

ac minori. Est tamen in vtroque auctore huius Orchios descriptio deprauata. Pro σκυλλῶδες siquidem, vt Marcellus legit, in nonnullis Theophrasti exemplaribus, quæ Gazæ malæ conuersionis occasionem dedere, perperam legitur σιλφῶδες. Sequitur deinde: τὸν δὲ καυλὸν ὁμοιότατον ἀπίῳ, ἤτοι ἀτύρῳ, ἤτοι ἀκάνθῃ, quod penitus corruptum videtur. Apud Plinium legitur, caule spinoso, & similiter deprauatè: Orchios siquidem caulis spinas non habet. Cornarius tamen hac Plinij lectione fretus, Theophrasti locum hoc modo putauit restituendum: τὸν δὲ καυλὸν ἀκανθώδη, ὄρχιν δὲ ὁμοιότατον ἀπίῳ. Quomodo autem hæc Theophrasti & Plinij corrupta loca restitui debeant, ac emendari, diligentius expendendum relinquimus. Theophrasti & Plinij loca corrupta.

TESTICVLVS *Morionis duplex est: mas videlicet & femina. Mari folia sunt quinque aut sex, longa, lata, læuia, lilij folijs similia quidem, sed minora, superius maculis aliquot subnigricantibus signata; quorum vnum & subinde alterum caulem quoque circumplectitur: caulis dodrantalis: flores in spica purpurei, circa vmbilicum albidiores, odorati, & aspectu grati, posterius corniculum habent propendens, simile ferè corniculo Regij floris; anterius verò cucullum auriculatum & cristatum Morionis referunt. Nam cuculli quidam & patentis galeæ modo flosculus hiat; & angusta foliola quæ à lateribus surgunt auriculas; quod verò è medio attollitur, cristam refert: radices gemini sunt globuli, nucleo nucis myristicæ similes, supra quos fibræ exeunt.* Testiculus Morionis mas.

FEMINA *folia habet similiter læuia, sed angustiora & aliquantulum venosa siue striata, Plantaginis angustifoliæ quodammodo similia: flores hiantes quoque, & veluti patentes cuculli, à tergo dependente singulis corniculo, sed foliolis, quæ crista aut auricularum modo adnascuntur non* Testiculus Morionis femina.

erectis, sed ipsi floris cucullo ita incumbẽtibus, vt non facilè obseruentur: gemini & his testiculis similes globuli; exeunt & supra annexum aliquot fibræ.

1 E T *vni quidem huius generis flores sunt purpurei Violæ ferè nigræ colore, in medio candidiores, punctis aliquot variegati; pluresq́; densiori in spica; caulisq́; quàm reliquorum longior.*

2 A L T E R I *flores dilutè rubent; cauliculus breuior est, & folia aliquantulum minora.*

3 T E R T I I, *flores purpuram referunt exquisitè rubentem, & vermiculum colorem: densa huic breuisq́; spica; flores minores: folia nonnihil striata, pleraque erecta & caulem circum amplectentia. Hunc testiculum sunt qui velint Satyrion esse Erythronion, sed parum isti attenderunt, Orchies à Satyrijs differre.*

4 S V N T *verò & huius generis minores testiculi, quibus cauliculus breuis est: folia paruula quina aut sena, vno aut altero circum cauliculum erecto; flores in spica breui, rari; colore nunc in cæruleo purpureo diluti, nunc candidi, quandoque rubentes, sed coloris obsoleti & odoris ingrati.*

Tragorchis. T R A G O R C H I S *folia similiter læuia, lata & longa fert, liliaceis proxima, maiora quàm aliorum Orchion: caulem cubitalem sæpe folijs nonnullis inferius implicitum: flores secundum caulem in longa veluti spica multos, fœtidos & hircum olentes, quorum forma patenti quoque galeæ similis est, ex quibus tamen non exuuio simile, sed longa aliquantulum retorta veluti lacertæ cum medio corpusculo cauda propendet, coloris eius cuius est caulis, purpureis aliquot punctulis circa annexum insignita: semen in valuulis oblongis & striatis gignitur perexiguum: testiculi subsunt grandes; fibræ aliquot supra adhærent. Testiculum leporis plerique appellant: nos ab odore, quo hircum dum in flore*

in flore eſt, refert, τραγόρχιν & Hirci teſticulum dicere maluimus.

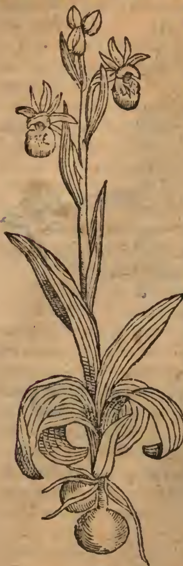
Teſticulus Serapias. TESTICVLI *Serapiadis à nobis cognominati, tria obſeruauimus genera; flos vnius papilionem, alterius fucum, tertij muſcam refert.*

1 PRIMVM *itaque genus folia profert duo aut tria, læuia, latiuſcula, at lilij folijs multo minora: caulem dodrantalem aut altiorem; flores in eo raros, candidos, papilionibus expanſis alis quodammodo ſimiles; è foliolis ſcilicet tribus, vno ſuperiore, duobus lateralibus alas referentibus; & longiori, tenui, veluti papilionis corpore, cauda propendente, melleum & dulcem liquorem continente, commiſſi; qui contorto aliquantulum pediculo, cauli adhærent: globuli ſubſunt gemini candidi & rotundi, & ſupra eorum annexum fibræ aliquot pro radicibus.*

2 ALTERVM *& ſecundum genus quinis ſeniſúe conſtat folijs, venoſis, aliquantulum latis, Plantaginis anguſtifoliæ quadantenus ſimilibus, ſed minoribus, quibuſdam terram verſus reflexis, alijs circum caulem; qui palmaris aut dodrantalis eſt: floribus in ſummo quinque aut ſex ex aliquot foliolis compoſitis, quorum inferius forma, & colore ſubnigro ſordido fucum proximè referre videtur: teſticuli ſubſunt vt alijs gemini. Reperiuntur huius ſpecies duæ: vnius flos ſuperiora foliola maiora, candidiora, & aliquantulum purpuraſcentia habet: alterius omnino minora & ſubuirentia. Huius caulis breuior: illius altior.*

3 TERTIVS *teſticulus Serapias folijs eſt minoribus, & paucioribus, cauleq́; breuiori ac tenuiori quàm ſecundus, cui alioqui ſatis ſimilis apparet: flores huic tres aut quatuor, ex tribus exiguis ſuperioribus foliolis, & quarto inferiore oblongiore, colore in purpura triſti ſubnigro, nonnibil variegato. forma muſcæ cuiuſdam corpori ſimilem: teſticuli*

Testiculus Serapias Dioscoridis.

sticuli veluti geminæ paruæ pilulæ sunt.

TRIA *autem hæc genera Serapiades nūcupauimus, propterea quòd eorum flores insecta quædam referūt fœcunda & lasciua, tanquam à Serapide nomen habentia Alexandrinorum olim Deo, cuius excellens Cánopi templū erat, vbi lasciuis & cantibus & saltationibus colebatur: vt videre est apud Strabonem lib. 17. Fuchsius etiam ante nos, genus illud, quod flore fucum refert, Serapiada feminā fecit. Dioscorides item Orchin Serapiada describens, vnum istorum satis manifestè exprimit. Verba eius sunt:* Ὄρχις ἕτερος, ὅν σεραπιάδα ἕτεροι καλοῦσιν, φύλλα ἔχει ἐοικότα πρασίῳ ἐπιμήκη πλατύτερα καὶ λιπαρὰ, ἐπικαμπῆ ἐν ταῖς μασχάλαις· καυλία σπιθαμιαῖα· ἄνθη δὲ ὑποπόρφυρα· ῥίζα δὲ ὕπεστιν ὀρχιδίοις ὅμοια, *id est, Orchis alter, quē Serapiada alij nominant, folia habet Marrubio similia, oblonga, sed latiora & pinguia, per extrema recuruata; cauliculum dodrantalem; flores subpurpureos: radix subest paruis testiculis similis.*

lis. Cum qua descriptione si secundus noster Serapias, præsertim qui maior est, conferatur; conuenire omnino reperietur. Foliũ etenim ei Marrubij folio longius latiusq; & læue, quod reflectitur: cauliculus dodrantalis: florum superiora foliola, dilutè in candore rubentem purpuram referunt: testiculi exigui sunt. Meminit huius eiusdem & Plinius, sed folia ei non Marrubij sed Porri tribuit, quod & Dioscoridis interpretibus occasionem præbuit, vt pro ἐοικότα πρασίῳ, reddiderint, porro similia. Inter pauca, inquit Plinius, mirabilis est Orchis herba, siue Serapias, folijs Porri, caule palmeo, flore purpureo, gemina radice testiculis simili. Paulus Aegineta, Serapiada etiam Triorchin nuncupari scribit, veluti tres testes habentem. Vnde Fuchsius Serapiadi tres affinxit bulbos. Plinius tamen huic non nisi geminos bulbos tribuit: neq; nobis plures quàm duos esse, vel huic, vel illi quem Fuchsius depingit, vel alijs Orchijs, obseruare contigit.

QVINTVS *testiculus odoratus siue pumilio nuncupatus, omnium folijs minimus est; ei siquidem foliola omnino paruula sunt, eaq; venosa & Plantaginis aliquatenus similia, sed minutis ac paruulis eius folijs minora, virẽtia; caulis tenuis est palmi altitudine, circa quem flosculi paruuli candidi, suauiter odorati, ordine digesti, ac spiræ modo caulem* Testiculus odoratus.

lem ambientes: bulbi subsunt gemini, parui, oblongi.

E X E V N T *Orchies locis vt plurimum palustribus ac humentibus, in sylvis ac pratis: quidam pingui & argilloso solo, veluti Tragorchis dictus, qui solo pinguissimo gignitur: alij etiā maciori nascuntur. Odoratus, editis, incultis & aridis locis plurima parte reperitur.*

M A I O *& Iunio mensibus omnes florent, excepto odorato pumilione, qui Augusto demum aut Septembri flores promit.*

O M N E S *à Græcis* Ὄρχεις, *& à Latinis testiculi nuncupātur. Germani* Knabenkraut *&* Standelkraut: *Belgæ,* Standelcruyt: *Galli,* du Satyrion *appellant, officinarum nomen retinentes. Officinæ siquidem Orchies Satyria nominant, & eorum bulbos, pro Satyriorum medicamentis ac compositionibus admiscent. Præbuisse his occasionem videtur Apuleius, qui nullam inter Orchies & Satyria differentiam facit, sed vtrumq; Satyrium, cum vtroq; Orchi, canis videlicet dicto, & Serapiade cognominato confundit. Græcis, inquit, dicitur Satyrion, alijs Cynosorchis, alijs Entaticos, Panion, Serapion; alijs Orchis. Galli,* Vram: *Itali,* Priapiscon: *alij Orminalem: alij testiculum leporinum nominant.*

V I S *autem Cynosorchios radicibus calida est & humida:*

mida: cæterùm maior quidem multam videtur habere humiditatem excrementitiam, ac flatuoſam, & ea propter epota Venerem excitat. Altera verò minor, econtra, vt ſit eius temperamentum ad calidius & ſiccius vergens: itaque hæc radix, tantum abeſt vt ad coitum ſtimulet, vt etiam planè contrà cohibeat ac reprimat: auctor Galenus. Et de radice, inquit, Dioſcorides, narratur; maiorem ſi viri edant, mares generare; minorem ſi feminæ, feminas. Addunt in Theſſalia mulieres teneram cum lacte caprino bibendam dare, vt Venerem excitent: aridam verò ad inhibendum.

SERAPIADEM, *Galenus ait, ſicciorem facultatem obtinere, nec perinde ad Venerem accommodam eſſe.*

NOSTRA *ætas omnium Orchium bulbis, ad Venerem excitandam vtitur: & pharmacopœi compoſitionibus eo facientibus indifferenter quoſuis admiſcent: præſtantiores tamen ſunt Tragorchios bulbi. Aſſumendi autem non ſunt ambo bulbi, ſed durior, plenior, ac ſucci plus habens: flaccidior ac rugoſior minus aut non idoneus eſt.*

EST *autem plenior, non ſemper qui maior, ſed non raro minor: ſi videlicet bulbi colligantur priuſquàm ſtirps defloruerit, aut cùm primùm caulis erumpit. Nec etenim ſucculentior, alterum magnitudine ſuperat, prius quàm ſemen maturari cœperit. Nam cùm alternis annis vnus bulbus intumeſcat, alter verò reſideat ac pereat, fieri non poteſt vt durior ac ſucco plenior ſemper maior ſit. Quando ſiquidem folia erumpunt, tunc demum vel non multo antè plenior creſcere incipit, quo paulatim incrementum ſumente alter flacceſcit, rugaſq; contrahit, donec maturato ſemine vnà cum folijs & cauliculis ſubinde totus ſubſideat ac pereat; eo qui interea creuit vegeto ac ſucci pleno.*

DE SATYRIO BASILICO. CAP. LXII.

QVOD *recentior ætas Satyrium basilicon nominat, non vnius est generis. Est etenim maius vnum; alterum minus: quoddam folio non maculato; aliud maculato.*

1 MAIVS *Satyrium basilicon, quod plerique marem appellant, folia habet oblonga, lata & læuia, lilij folijs minora, nullis aut omnino vix apparentibus maculis respersa: caules pedales vel altiores, non absque adnatis folijs: flores in summo spicatos, colore dilutè purpureos, exiguis punctis saturatæ purpuræ respersos, forma testiculi Morionis maris; nisi quòd ipsis crista desit: sub quibus singula acuminata nascuntur foliola: radices geminæ veluti palmæ sunt, singulæ in quatuor digitos distributæ; quarum vna flaccidior & quasi fungosa: altera vegeta ac solida, paucis ab annexu exeuntibus fibris.*

2 ALTERVM *maius genus, quod feminam vocant, priori tamen minus, folia eiusdem formæ promit, sed minora & multis nigris maculis conspersa: flores cucullis similes, cristatos & biantes, vti testiculi Morionis maris; colore nunc candidos, alias in purpura vel rubentes, vel dilutè ad cæruleum inclinantes, semper magis purpureis punctulis ornatos ac variegatos: radices alterius similes.*

3 MINVS *genus, folijs est angustis, &, vt Matthiolus inquit, croci, caule dodrantali iunceo, læuiq; in cuius cacumine flos emicat purpureus, Amaranti æmulus, qui recens odorem quàm suauissimum reddit: radicibus aliorum similibus, sed quæ magnitudine ipsis cedant.*

NASCVNTVR *Satyria hæc, locis vt plurimum humentibus, palustribus, in pratis & in syluis. Florent Maio ac Iunio.*

NOSTRA

NOSTRA *ætas Satyria nuncupat Basilica siue regia: item & Palmas Christi. Est tamen & alia huius appellationis herba, Ricinus videlicet; hunc etenim & Palmam Christi vulgo plerique nuncupant. Germani Satyrion Basilicon,* Creüzblum *nominant : Belgæ,* Handekens cruyt: *Galli,* Satyrion royal.

SVNT *qui velint* Buzeiden *siue* Buzidan *Arabum esse. Sed Auicenna* Buzeiden *ait esse medicinam ligneam Indam. Et Serapio* Buzeiden *ait radices esse duras, albas, similes Behen albo, & medicinam esse Indiæ. Satyrij autem huius basilici radices nihil minus quàm ligneæ sunt, & non ex India petuntur, sed in omnibus Europæ prouincijs passim reperiuntur: tantum à* Buzeiden *absunt.*

MATTHIOLVS *Satyrium basilicum Digitos citrinos Auicennæ esse vult, & Monachos qui in compositiones Mesues commentaria edidere, dubitantes & penes lectorem iudicium relinquentes, ea de causa reprehendit. Nobis tamen magis placet Monachorum hæsitatio, quàm Matthioli assertio. Neque enim Satyrij huius radices duræ sunt, sed recentes quidem vegetæ ac succulentæ; & arefactæ omnino flaccidæ: nulla etiam omnino citrina aut puluerulenta est. Digiti autē citrini, auctore Auicenna, duri sunt, & quidam citrini cum puluerulentia. Verba eius sunt: Asabasafra siue digiti citrini quid est? Eius figura est sicut vola manus, commista ex citrinitate & albedine, & est dura, in qua est parū dulcedinis; & ex ea est citrina cum puluerulētia absq; albedine. Iam & Rhasis libro continentis vltimo, digitos hos croceos, vt exēplaria habēt, appellat; & esse gummi seu venam tinctorum ait. At basilici Satyrij radices nihil minus quàm croceæ sunt, & ad tingendum nequaquam vtiles habentur. Quæ omnia Satyrium basilicū vulgo nuncupatū, à Digitis citrinis Auicennæ & Rhasis differre, manifestè ostendūt.* Digiti citrini.

At

AT *Satyrij basilici radices, Orchion sapore & gustu referunt, proinde & facultatibus similes existimantur.* Nicolaus *autem* Nicolus *cap. de curatione quartanæ, vim habere ait, & per superiorem, & per inferiorem ventrem purgandi; & aduersus quartanas febres inueteratas post purgationes, radicis partem pollicis lõgitudine tusam, cum vino ante accessionem vtiliter exhiberi; hocq́; remedio ter sumpto, Biliotum quendam post* 44. *aut* 45. *accessionem, à quartana fuisse liberatum.*

DE PSEVDOORCHI, SIVE BIFOLIO. CAP. LXIII.

AD *Orchies recentior ætas etiam refert, quod Bifolium nominant, Orchion nothum & adulterinum quoddam genus. Folia habet non plura quàm duo, eaq́; ad caulem sibi mutuò opposita, lata, neruosa, Plantaginis latifoliæ folijs similia, sed minora: caulem dodrantalem; flores secundum ipsum ordine digestos, testiculi Serapiæ tertij quodammodo similes; sed subuirides aut in viridi albicantes & angustiores, culicum formam proximè referentes: radices fibrosas in diuersa tendentes. Exit locis humidis ac palustribus. Floret vnà cum Orchijs Maio ac Iunio.*

NOSTRA *ætas Bifolium appellat: Germani,* Zueyblat; *Nostri,* Tweeblat. *Putatur esse à Plinio appellata*
Ophris. *Ophris, quam ait herbam esse denticulato oleri similem, folijs duobus. Sed veram esse Ophrim asseri non potest, quàm diu quale sit illud olus denticulatum, cui Ophris similis, ignoratur. Alijs videtur esse Alisma, sed & quàm parum cum Alismate conueniat, ex his quæ superius cap.* 22. *scripta sunt, cuiuis promptum est colligere, vbi quale sit Alisma ostensum*

ostensum est. Nobis noua aliqua stirps esse videtur, veteribus prœterita.

VTILEM *autem hanc herbam recentiores ferunt, ad rupta & vulnera glutinanda.*

DE TRAGOPOGONE ET SCORZONERA. CAP. LXIIII.

TRAGOPOGON *folia habet oblonga, angusta, acuminata, croci folijs latiora & maiora. caulem rotundum, in plures diuisum; in summo calyces magnos, à quibus flores exeunt magni, multiplices, multorumq́ foliorum, Dentis Leonis nuncupatæ vulgo herbæ, floribus & magnitudine similes; colore vel lutei, vel in purpureo punicantes, qui oriente Sole panduntur, meridie verò recluduntur; & pereuntes in canescentes pappos abeunt; quibus semen subest, longum, subnigrum, acuminatum: radix candida est & longa. Tota herba vnà cum radice succum habet lacteum, qui vulnerata effluit. Nascitur sua sponte compluribus vtriusque Germaniæ locis incultis & humidis, & præcipuè quæ lutei est floris. Exit & in hortis procerior, amplior, floribusq́ maioribus ac speciosioribus, præsertim purpurea. Floret Iunio & Iulio.*

GRÆCIS τραγοπώγων, & κομὴ *nuncupatur. Latinis, Hirci barba, Coma. Germanis,* Bocks bart. *Belgis,* Bocxbaert / Josephs bloemen. *Gallis*, Barbe de bouc. *Italis, Matthiolo teste,* Sassefrica.

HERBA, *vt Dioscorides ait, esui apta est, nostra ætate radix hybernis mensibus à plerisque, vnà cum acetarijs permista editur.*

Scorzonera. HVIVS *generis est quam Hispania Scurzoneram aut Scorzoneram appellat, folijs oblongis, subcandidis, carnosis, acumi-*

acuminatis, latioribus & per ambitus subinde parum sinuatis: caule rotundo, pedali vel altiori; flore luteo multiplici omnino simili, qui etiam in pappos resoluitur: semine oblongo, subcandido, & minore: Radice longa, singulari, candida, quæ cortice obtegitur tenui & nigricante.

NASCITVR Scurzonera *in Hispaniæ plerisq; montibus, locis humentibus obscuris & vliginosis: reperitur & in Germaniæ Thuringia ac Bohemia in sylvis ac montibus locis similibus. Apud Hispanos flos Maio mense prodit: in Germania verò seriùs, Iunio videlicet & Iulio.*

HISPANI Scorzoneram *appellant, quod Latinè Viperinam siue Viperariam aut Serpentariā sonat; sic dicta, quòd contra venena viperarum ac serpentum efficax habeatur. Nam Hispani Viperam* Scurzo *appellant. Apud Germanos & alias nationes nomen non inuenit.*

FERVNT *autem hanc pestis contagia arcere, & omnibus venenis resistere venenatorum, & præcipuè viperarum morsibus mederi, epoto vel radicis, vel herbæ succo: prodesse item cardiacis, & syncope molestatis, nec non comitiali morbo obnoxijs & vertiginosis: radicem commanducatam hilaritatem facere, tristitiamq; omnem discutere: lacteum radicis succum oculis inditum, visum exacuere.*

DE CHAMÆMELO VVLGARI. CAP. LXV.

CHAMÆMELI *flos tametsi coronarius non sit, propter frequentem tamen quem in medicina vsum habet, inter flores locum vendicauit.*

SVNT *autem Chamæmelorū complura genera. Vnum legitimum medicinæ aptissimum, vulgaris vsus, quod ea de causa vulgare Chamæmelum nuncupatur: alia deinde syl-*

ueſtria nullius aut exigui vſus: tertium hortenſe odoratum. De eo autem quod familiariſsimum eſt, primum agemus.

SVNT *huic cauliculi tenues in alas multas diuiſi, cubitales: folia tenuia, diſſecta, numeroſa: flores in ſummo, medio lutei, forinſecus verò candidi; ambientibus videlicet luteum ipſius floris, multis exiguis candidis foliolis, quorum ſingula anguſta ſunt & forma oblonga: radices tenues & fibroſæ. Exit paßim in aruis vnà cum ſegete; & vniuerſæ Europæ familiaris eſt. Colliguntur flores Iunio potiſsimum menſe.*

CAMOMILLAM *officinæ nuncupant: vulgo* **Camille** *&* **Camomille bloemen.** *Germani,* **Chamill.** *Galli,* Camomille. *Veterum eſt* χαμαίμηλον *ſiue Chamæmelum, & Anthemidis genus, quod ab ipſis candidis, floris medium circundantibus orbem, foliolis,* λευκάνθεμον *dicitur. Sunt etenim Anthemidis, Dioſcoride auctore, genera tria, & quidem floribus in medio luteis omnia, per ambitum autem & circumferentiam, vnum candidis, alterum luteis, tertium purpureis. Quod luteis per ambitum foliolis conſtat,* χρυσάνθεμον *nominatur: tertium autem purpureis,* ἠράνθεμον, *quod ſcilicet vere floreat.*

CHAMÆMELVM *verò dicitur, quoniam flores* μήλου, *ſiue mali odorem habeant, quem in vulgaris vſus Chamæmelo euidens & manifeſtum eſt ſentire; ita vt vel hinc vulgaris vſus Chamæmelum, verum & legitimum eſſe conijcere liceat; quod & ipſæ etiam facultates euidẽtius oſtendunt. Tales ſiquidem vulgaris Chamæmeli facultates omnino ſunt, quales Chamæmelo Galenus tribuit.*

CHAMÆMELVM, *Galenus ait, calfacit & deſiccat in primo ordine, & tenuium eſt partium; digerendi, laxandi, & rarefaciendi vim habet. Item & alio loco: tenuitate Roſæ perſimile eſt, calore ad olei vires magis accedens homini*

mni familiares & temperatas. Quapropter laßitudini, si quid aliud, cum primis confert, doloresq́ sedat & mitigat: præterea tensa remittit & laxat: quæq́ mediocriter dura sunt, emollit; quæq́ constipata, rarefacit. Omnes autem has facultates nostro vulgari Chamæmelo inesse, ipsa quotidiana commōstrat experientia. Nam moderatè quidem ipsum excalefacit, parum resiccat, valde tenuium est partium, digerendi, relaxandiq́ singulari, ac mirifica potentia præditum est, multi breuiter ad omnia vsus, quæ clementer calefieri, resolui, discuti ac leniri desiderant. Calculi & colicos dolores lenit: vrinam moderatè prouocat: tormina & rosiones ventris sedat: laterum dolores mulcet: duros tumores emollit, & crudos humores discutit. Idem præstat oleum ex floribus compositum, quod aduersus laßitudines omnes remedio est, & omnibus vtiliter admiscetur, quæ sopiendi alicuius doloris causa adhibentur.

DE SYLVESTRIBVS CHAMÆMELIS, SIVE COTVLIS. CAP. LXVI.

SYLVESTRIVM *Chamæmelorum, Cotulas quas paßim nominant, tria sunt genera: vnum fœtidum, duo alia non fœtentia: quorum vni flos per circumferentiam candidus, alteri verò totus luteus.*

CHAMÆMELVM *syluestre fœtidum, siue Cotula fœtida, caules promit rotundos, virentes, fragiles & succulentos, in alas multas diuisos, craßiores & sæpenumero altiores quàm Chamæmeli: folia similiter ampliora, in virore nigricantia: flores forma & colore similes. Fœtet herba tota, grauemq́ odorem spirat: vnde illi fœtida cognomen datum.*

datum. Nascitur in aruis, iuxta semitas, & agrorum margines. Floret eodem quo Chamæmelum tempore.

OFFICINÆ *& Herbarij passim Cotulam fœtidam nuncupant ; plerique Camomillam fœtidam . Germani*, Krottendill/Hunszdill/Hunszblum. *Belgæ*, Paddebloemen/stinckende Camille. *Galli*, Espargoutte: *à nonnullis* κυνάνθεμις, *ab alijs* κυνοβοτάνη. *Leonhartus Fuchsius Parthenium esse voluit . Sed Parthenium verum & legitimum est vulgo dicta Matricaria , quæ odore longè est grauiore, & sapore admodum amaro ; folijs tenuibus & Coriandri similibus. Cotula autem fœtida minus grauiter olet, & folijs Coriandrum non æmulatur.*

2 ALTERA *Cotula alba non fœtida , quæ à plerisque etiam Oculus bouis dicitur , cauliculos edit complures , tenuiores , duriores , flexibilioresq́; quàm Cotula fœtida ; & circa eos folia tenuia, Chamæmeli folijs paulo longiora & candidiora: flores in medio luteos, per circumferẽtiam candidos , Chamæmeli & Cotulæ fœtidæ floribus similes , sed maiores, exigui aut nullius odoris : radices duras & lignosas non absque adnatis fibris , quæ aliquot annis permanentes vere regerminant . In aruis & agris frumentarijs vnà cum Chamæmelo reperitur. Aestiuis mensibus floret.*

NOSTRA *ætas Cotulam non fœtidam appellat , & Cotulam albam, plerique Oculum bouis & Buphthalmum. Germani*, Rudil/Kundsaug/Knaug: *Belgæ*, Coedille/Coeooghe. *Et verum quidem esse Buphthalmum Leonharti Fuchsii sententia fuit . At nobis verum & legitimum solum esse videtur, quod infra sub Buphthalmi nomine describitur. Nam Buphthalmo quidem, vt Dioscorides auctor est, folia sunt* μαραθροειδῆ ; *id est, fœniculi foliorum similitudinem habentia, & flos melinus. Huic verò folia non sunt fœniculi similia, neq; flos totus luteus siue melinus, sed plu-*

rima

na parte, per circumferentiam videlicet candidus; qui etiam vel solus Matthiolum *mouit, vt Cotulam hanc albam, siue vulgare Buphthalmum, verum & legitimum esse Buphthalmum negauerit. Proinde non Buphthalmum, quod hoc nomine à plerisq; appellatur, sed Cotulæ & Chamæmeli syluestris species quædam est. Plinius lib. 26. cap. 7. Melandrij herbæ meminit, in segete ac pratis nascentis, flore albo & odorato: an Melandrium autem istud Cotula non fœtida sit, diligentius inquirendum; propter etenim Plinij breuitatem, nemo facile qualis herba Melandrium sit, affirmauerit.* Melandriũ

TERTIA *Cotula lutea cauliculis exit non paucis; folijs Cotulæ albæ maioribus, crassioribus, candidioribusq;: flores & medio & orbiculato ambitu, melini siue lutei sunt: radix dura, lignosa, diuturna. Nascitur in Germania & Gallia, ijsdem ac similibus quibus Cotula alba locis: apud Belgas, hortensis est. Iunio ac Iulio florem promit.* 3

GERMANI Streichblumen *&* Steinblumen *appellant. Belgæ,* Strijckbloemen. *Fuchsius Anthemidis speciem, & Chamæmelum Chrysanthemum facit: folio tamen parum, odore nullatenus Anthemidem siue Chamæmelum Leucanthemum refert. Matthiolus pro legitimo Buphthalmo depinxisse videtur: desideratur tamen in eo folium Marathroeides, quod Buphthalmo esse Dioscorides testatur. Nos his de causis inter Cotulas & syluestria Chamæmela potius reponendum duximus, quàm alterutrum temerè asserere.*

VSVM *autem hæ Cotulæ in medicamentis aut cibatu nullum habent, proinde earum facultates incompertæ. Videntur tamen omnes calidæ aliquantulum & siccæ, Chamæmelo vulgaris vsus viribus quodammodo similes, sed longè tamen inferiores, imbecillioresq;. Quæ fœtida dicitur,*

ad vteri morbos commendatur; sed ab ijs præsertim, qui Parthenium esse existimant, & Parthenij vires ad hanc transtulerunt. Est tamen non omnino Cotula hæc inutilis; quando fœtida omnia ex vtero strangulationibus prosunt.

DE CHAMÆMELO ODORATO. CAP. LXVII.

ODORATVM *Chamæmelum duorum est generum: vnum Leucanthemum, alterum Chrysanthemum cognominari potest.*

1 LEVCANTHEMO *odorato Chamæmelo, caules exeunt multi, non erecti, sed procumbentes & quasi per terram repentes: folia tenuia dissecta, vti Chamæmeli vulgaris, sed maiora virentioraq́ꝫ: flos quoque similis, medio videlicet luteus, & per circumferentiam candidis foliolis cinctus: radix fibrosa, durabilis naturæ. Referunt folia & flores pergratum ac iucundum cum grauitate quadam odorem, aromatum odoribus persimilem, qui etiam in arida diutinè permanet.*

EST *& huius generis quoddam, foliola medium floris ambientia densissimè multiplicans, luteo in angustum orbem coacto; quod odore & forma præcedenti per omnia simile est.*

2 CHRYSANTHEMVM *odoratum Chamæmelum, cauliculos similiter profert tenues inualidos, & in terra prostratos: folia quoque tenuia, vti prioris, sed candidiora & paululum minora: pro flore, qui alijs omnibus Chamæmeli ac Cotularum generibus medius, luteus est orbiculus, nudus & nullis circumambientibus foliolis cinctus; radix similis. Et huius herba odorata quoque est, odore & facultate priori similis.*

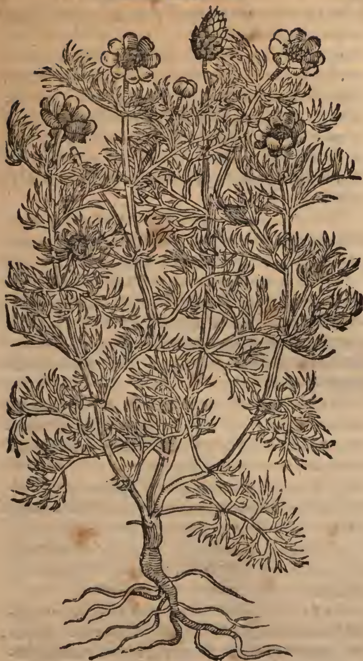
VTRVMQVE *in Belgio hortense est: floret Iulio & Augusto mensibus.*

CHAMAEMELVM *odoratum propriè appellatur: Tragus Chamæmelum nobile nominat : Vulgus nostrum,* Roomsche Camille, *id est, Chamæmelum Romanum. Quod flore candet, Leucanthemum; alterum Chrysanthemum dici potest. Sed tamen ea esse quæ à Dioscoride, Galeno, aut alijs veteribus in vsu recepta fuêre, non omnino videtur asserendum: verisimilius est ab ipsis fuisse prætérita aut incognita.*

NAM *facultas eorum multo intensior, quàm Chamæmelo à Galeno tribuitur. Caliditate siquidem & siccitate qualitatem illam viuenti familiarem ac temperatam, quæ Chamæmelo à Galeno tribuitur, quamq́; ipsum habere quotidiana ostendit experientia, multum excedunt: vtpote secundo ordine calida & sicca. Cùm autem & ipsa substantiæ tenuitatem habeant coniunctam, digerendi ac rarefaciendi potentiam habent ampliorem: molliendi verò, doloresq́; sedandi, aut mitigandi, remissiorem. Proinde vbi magis quàm vulgaris vsus Chamæmelum potest, incalfacere aut rarefacere opus est, vtiliter adhiberi possunt: vti in balneis, quæ sudoris euocandi & rarefaciendæ cutis causa parantur, in quibus horum Chamæmelorum vsus haud est negligendus. Nam & cutim nimis adstrictam rariorem faciunt, sudorem euocant, bonúmque corpori odorem conciliant.*

DE ERANTHEMO VVLGARI.
CAP. LXVIII.

FLOS *quem Eranthemum nuncupauimus, cauliculos profert à radice complures, in alas subinde diuisos, striatos, virentes; folia tenuia Chamæmeli, aut potius Cotulæ fœtidæ simi-*

dæ similia : flores non magnos , forma Ranunculi florum, pulchros minij colore rubentes ; quos capitulum sequitur oblongum,ex multis collectum seminibus, rotundis, acuminatis , colore in virore subnigricantibus : radices fibrosas. Odorem herba herbaceum habet , aliquantulum grauem, sed minus quàm Cotulæ fœtidæ, Chamæmeli verò odori nequaquam similem . Nascitur compluribus Europæ prouincijs , in aruis vnà cum Zea , Tritico , aut alijs frumentis: Belgæ in hortis serunt. Aestiuis mensibus floret, Maio,Iunio & Iulio.

NOSTRI *sua lingua ,* Bruynettekens *appellant: Germanorum nonnulli ,* Feldroßlin *: multi hac ætate* ἐράνθεμον. *Esse tamen tertium Anthemidis genus,quod propriè Eranthemum dicitur , nemo facilè affirmauerit . Nam Eranthemo , si fides Dioscoridi , flos est forma Chamæmeli, in medio aureus vel luteus , orbiculato vero ambitu purpureus. Istud autem florem quidem habet purpureum,sed medium eius non est luteum: quod ipsum non esse Anthemidis speciem ostendit.*

HIERONYMVS *Tragus Astera Atticum,cuius flos medio luteus , & per circumferentiam cæruleus est , Eranthemum facit: Fuchsius verò Consolidam regalem,siue florem Regium, de quo superius egimus.*

IN *Astere Attico autem,quem Vergilius Amellum florem nominat,desideratur herbæ folium Chamæmelo simile, & floris color: in flore Regio verò & color, & forma floris. Vtriusque huius flos cæruleus est : Eranthemi autem , roseo colore rubet,vt testis est Plinius,lib. 26 .cap. 8 .qua de causa & neutrum horum Eranthemum esse potest.*

MATTHIOLVS *Eranthemum istud præsens, Adonidis florem nuncupat , sed Adonidis flos Anemone esse creditur . Adonidis siquidem florem vento excuti Ouidius scribit,*

bit, Metamorph. lib. 10. in fine. Venti autem flos Anemone est. Nam Anemone ἀπὸ τοῦ ἀνέμου, id est, à vento nomen habet, vt Plinius auctor est, lib. 21. cap. 23. Flos, inquit, nunquam se aperit, nisi vento spirante: vnde & nomen accepit. Cum Anemone autem Eranthemum quod descripsimus non conuenire manifestum est.

CAETERVM *Eranthemi istius nullus in medicina vsus; quantum autem gustabilis qualitas eius ostendit, alicuius caliditatis particeps est, sed tamen non magna.*

DE BVPHTHALMO. CAP. LXIX.

STIRPI *cui Buphthalmi nomen dedimus, cauliculi è radicibus exeunt tenues, tres, quatuor, aut plures, pedales vel altiores, circa quos folia, virentia tenuiter dissecta similitudine foliorum fœniculi, sed multo quàm illius minora: flores in summo cauliculorum magni, Calendulæ satis similes, colore luteo magis diluto, staminibus in medio luteis, post quos capitulum succedit, veluti suprà descripti Eranthemi, ex multis seminibus simul congestis commissum: radices tenues sunt & fibrosæ, veratri nigri radicibus similes. Nascitur sua sponte plerisque Germaniæ & Bohemiæ prouinciјs, locis incultis; apud Belgas hortensis est. Maio aut Iunio floret.*

DE *huius autem stirpis nomenclatura, recentiorum variant sententiæ. Sunt qui velint Veratri nigri speciem esse; nonnulli Consiliginem; quidam Sesamoides: Elleborastrum alius.*

VERATRI *autem nigri, duo apud veteres reperiuntur genera: vnum folio Laurino, fructu Sesamaceo: alterum folio Platani, semine Cnici.* Veratrum nigrum.

PRIORIS *meminit Theophrastus lib. 9. & ad hoc genus referenda sunt, quæ passim Veratra nigra appellantur,*

tur, quorumq́; folia ex pluribus oblongis collecta sunt: præsertim quod caulem non facit, floresq́; ex ipsis promit radicibus breuibus insidentes pediculis, initio candidos, tandem herbacei coloris. Huius etenim folia ex pluribus constant, quorum singularia dura, glabra & forma quodammodo Laurinis similia: semen in folliculis oblongis gignitur, quinque aut sex simul coniunctis Sesami modo: radices multæ instar fibrarum, & nigræ sunt, quæ eximiam purgandi vim obtinent. Sunt tamen & huius generis, reliqua etiam Veratra nigra, quæ caules proferunt, ac flores habent herbacei coloris; folia siquidem eorum singularia, etiam oblonga & aliquatenus prioris similia: fructus similes: radices ad purgandum efficaces, nigræ & vti alterius.

POSTERIVS *Veratrum nigrum Dioscorides describit lib. 4. folia istud habet Platani, nigra; caulem filicis; flores in vmbella: semen candicans, oblongum: radices tenues nigras & fibrosas. Cum neutro autem horum Buphthalmum istud, à nobis hoc loco descriptum, conuenire, notissimum est.* 2

CONSILIGINIS *herbæ qualis forma sit, apud veteres non reperitur. Plinius ait, sua ætate in Marsis inuentam, & pulmonum vitio, suum & omnis pecoris remedium præsens esse, vel traiecta tantum auricula: lib. 26. cap. 7. Columella lib. 6. cap. 5. In Marsis montibus plurimam nasci, etiam ait, omniq́; pecori maximè esse salutarem, & qua ratione ac modo auriculæ inseri debeat, docet. Feruntur & Buphthalmi nostri radices pecorum morbos quosdam curare, si per auriculam perforatam inserantur: sed ea de causa Consiliginem esse consequi non debet. Diuersas siquidem stirpes similis vel eiusdem facultatis reperiri non est alienum. Nam & nigri Veratri radices idem posse testatur Plinius lib. 25. cap. 5. Pecorum, inquit, & iumentorum pituitas* Consiligo.

tuitas sanat, surculo per aurem traiecto, & postera die eadem hora exempto. Quod & experimentis nostræ ætatis rusticorum compertissimum est: qui Veratri nigri vulgaris radicibus, pecorum suorũ morbis medentur. Præstant simile & Veratri albi radices, vti Absyrtus, & post eum Hierocles scribit: qui tamen Veratri albi radiculas non in aurem, sed sub pectoris cutim infigunt. Quo modo etiam Vegetius Renatus, Consiligine vtitur, Veterinariæ suæ lib. 1. cap. 12. de cura morbi subcutanei: tametsi lib. 3. cap. 2. de Malleo, ipsas etiam auriculæ inserendas scribat. Quæ satis ostendunt, diuersas stirpes similes subinde habere facultates; & ea de causa nequaquam consequi, Buphthalmum nostrum esse Consiliginem, quod perinde ac Consiligo pecorum morbis medeatur. Quod si ex facultatibus coniectura facienda est, Consiligo erit Veratrum album. Nam Vegetius eo omnino modo Consiligine vtitur, quo Veratro albo Absyrtus & Hierocles. Auget hanc suspitionem, quòd Vegetius hanc curandi rationem à Græcis accepisse putetur. Qua de causa, etiam plerisque nihil aliud, quàm Veratrum album, Consiligo videtur. Quod si ita est, multum à Consiligine præsens Buphthalmum differens erit: Veratro siquidem albo nequaquam assimile est.

IDEM *verò, Sesamoides, siue primum, siue alterum, non esse, notius est quàm refelli debeat.*

HELLEBORASTRVM *verò & hoc ipsum impropriè nuncupatur: propriè etenim helleborastrum dici potest, quod hellebori siue Veratri speciem ac similitudinem habet: istud autem Buphthalmum Veratri nullam speciem habet.*

QVIBVS *omnibus de causis nullam harum appellationum huic stirpi cõuenire visum est, sed solum Buphthalmi nomen, cum cuius descriptione, quæ apud Dioscoridem extat, quia exquisitissimè hæc stirps conuenit, proprium ac legiti-*

legitimum Buphthalmum esse existimamus. Buphthalmum siquidem cauliculos, vt Dioscorides ait, emittit molles & tenues, folia μαραθροειδῆ, id est, speciem ac similitudinem foliorum fœniculi referentia; florem melinum, Anthemide maiorem. qualis omnino præsens stirps est, quæ tenuitate & multiplici sectione foliorum, speciem illam foliorum fœniculi tam exquisitè exprimit, vt nulla alia, parui folij, melius possit: ita vt citra omnem dubitationem hæc stirps legitimum Buphthalmum esse videatur.

NOMINATVR *autem Buphthalmũ etiam Cachla, aut potius Caltha. Caltha autem est Calendula, quam flore Buphthalmum nostrum proximè referre diximus. Sunt verò & qui velint Buphthalmum idem cum Chrysanthemo esse, Dioscoridemq́ue separatis locis, sub diuersis nominibus eandem herbam tradidisse. Sed hi si paulo diligentius Dioscoridis verba expendissent, aliter sentirent. Licet etenim in multis vtriusque descriptiones conueniant, non abest tamen proprietas aliqua, quæ differentes esse stirpes ostendat. Folia Chrysanthemi πολυσχιδῆ, id est, in multas partes diuisa & dissecta traduntur: Buphthalmi verò μαραθροειδῆ. Non omnia autem quæ laciniosa sunt, & in multas partes dissecta, fœniculi foliorum speciem habent. Iam florem proferre Chrysanthemum Dioscorides ait ἰσχυρῶς στίλβοντα, hoc est, multum relucentem: Buphthalmi verò relucentem esse non tradit, neque etiam eius quod à nobis pingitur, flos ita splendet, vt multum relucens dici queat, aut debeat. An ne hæc euidentem Buphthalmi & Chrysanthemi differentiam ostendunt, & legitimum esse à nobis depictum Buphthalmum confirmant? Sentiant qui velint aliter, nobis ita videtur; & qui Chrysanthemum idem cum Buphthalmo esse volunt, aliud Buphthalmum, si istud esse negent, requirant. Nam quod & ab aliјs & à nobis pro Chrysanthemo depin-*

depingitur, legitimum Buphthalmũ esse nequit: folia enim eius non sunt μαραθροειδῆ, qualia omnino legitimi Buphthalmi esse debent.

QVOD *verò ad facultates attinet: Matthiolus ait, in Bohemia omnes medicos & pharmacopœos huius radicibus, pro Veratri nigri vti, priuatim ad pecorum morbos: sed in medicamentis radices huius ἀντιμβαλλομένας radicum Veratri esse non affirmat. Memini ego obseruasse me olim, à quibusdam medicis, huius radices, in quantitate satis magna adiectas fuisse, decoctis ad purgationem per inferna præparatis, sed nihilo plus ea aluum mouisse, quàm si non additæ fuissent. Quod mihi suspicionem mouit nulla purgandi potentia huius herbæ radices donatas esse: & alia omnino facultate, quàm helleborum, per auriculas transmissas pecorum morbis mederi. Gentianæ radices ora fistularum nimis angusta egregiè dilatant; idem possunt Aristolochiæ & Bryoniæ radices, ac spongiarum partes; quæ tamen viribus alijs multũ inter se differunt. Quamobrem licet Buphthalmi radices simile aliquid Veratro nigro queant, idcirco tamèn non omnia quæ illud possunt. Spinæ, aculei, ramenta lignorum & similia, dolorem inferunt, inflammationem excitant, vicinarum partium humores alliciunt, si in partem aliquam adigantur. Partem aliquam lædi absque dolore non contingit: is transmissa aut imposita vulneri re quapiam intenditur. Fortasse etiam si quiduis aliud in auriculam perforatam imponeretur, idem qui huius stirpis radice immissa, effectus subsequeretur. Nos nihil hic affirmamus; curiosis vt diligentius vires huius explorent viam aperimus.*

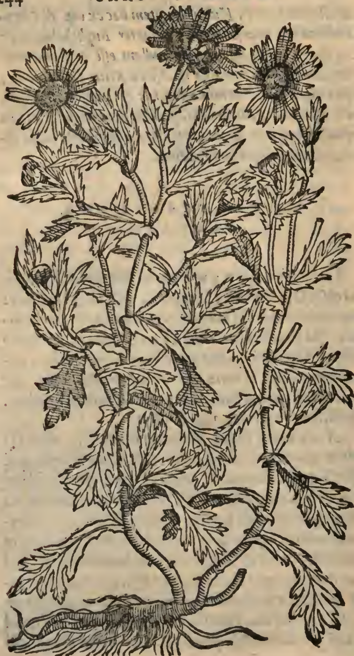
DIOSCORIDES *Buphthalmi, ait, flores cum cerato tritos œdemata & duritias discutere; & dici, si statim ab exitu à balneis bibatur, bonum colorem ad aliquod tempus*

pus Ictericis facere. Videntur autem hæc ex cap. de Chrysanthemo huc translata ab his qui inter Buphthalmum & Chrysanthemum differentiam nullam esse existimarunt: Non aliter quàm nonnullæ ex Asteris Attici facultatibus, Violæ nigræ apud Plinium accessere: & Dolicho legumini, in Dioscoridis exemplaribus, quædam Smilacis læuis: vt suis annotauimus locis. Quæ autem propriæ sint Buphthalmi vires, nondum compertùm habemus.

DE CHRYSANTHEMO. CAP. LXX.

CHRYSANTHEMO caules sunt ramosi, læues; folia oblonga, digiti ferè latitudine, dissecta & multifida: flores Anthemidis sed maiores, & non medio tantum vmbilico, sed & orbiculato ambitu lutei & auri quodammodo fulgore splendentes; odore non insuaui: radices fibrosæ. Reperitur in aruis, in hortis inter olera, & alibi passim: & quibusdam quidem locis, folijs magis confectis, alijs minus. Iunio, Iulio & subinde Augusto floret.

A Germanis Sant Johans blum / & Gensz blum appellatur: à nostris vulgo Vokelaer/ & quandoq; Geel gansc bloemen. Græci ab aureo florum fulgore χρυσάνθεμον nuncupant. Est tamen & Chrysanthemum Anthemidis quædam species, vt suprà scripsimus. Batrachion etiam Chrysanthemum dicitur, testis Democritus in Geoponicis. Item & Elichrysum Chrysanthemum est. Sed hæc Chrysanthema ab isto præsenti differunt. Nominant verò & istud Chrysanthemum plerique Buphthalmum & Caltham; quæ eius Buphthalmi propria nomina sunt, quod capite præcedenti descriptum est. Non desunt quoque qui

Bellidis speciem faciant, & luteam Bellidem dicant. Est autem Bellis alterius generis herba.

CAVLES *autem Chrysanthemi olerum modo, Dioscorides tradit, eduntur. Flores cum cerato triti, steatomata discutere dicuntur. Ipsa herba pota in balneis post exitum de solio, morbo Regio correptis, breui bonum colorem inducit.*

DE BELLIDE. CAP. LXXI.

FOLIA *Bellis è radicibus promit multa, parua, læuia, pinguia, in rotunditate oblonga, leniſſimè crenata, per terram plurima parte strata; inter quæ flosculi exeunt, singuli suis tenuibus insidentes pediculis, Chamæmeli florum penè forma, sed minores, medio eorum luteo, quod multa exigua orbiculariter cingunt foliola, candida aliquatenus rubentia, ac in candore veluti purpurascentia: radices subsunt fibrosæ. Nascitur in pratis & similibus perinde palustribus ac humidis compluribus locis. Vernis mensibus floret.* 1

HVIC *similis est, & alia species, sed hortensis tantum, & floribus multiplicibus, speciosiſſimis, tam denso exiguorum foliolorū contextu, vt vix vllo, aut nullo, apparente luteo orbiculo, vniuersum & ambitum & medium floris occupet; colore aliâs rubentibus, subinde candidis, nonnunquam ex vtroque permixto varijs, rarò herbaceis aut virentibus; odoris nullius. Circundant hos quandoque, sed tamen non frequenter, alij parui, sub ipsis, aut ex ipsis florum calycibus exorti quini seniue vel plures flosculi, matricibus suis similes, sed tamen minores. Floret hæc Bellis Aprili quoque & Maio mensibus.* 2

GERMANI Maßlieben & Maßliebeln *nuncupāt: Belgæ,* Madelieuen/Kerssouwen/Margrieten: *Galli,*

Galli, Pasquettes & Marguerites: *Plinius Bellidem, eiusq́, meminit lib. 26. cap. 5. Bellis, inquit, in pratis nascitur, flore albo aliquatenus rubente. Est & apud Plinium lib. 21. cap. 8. de Bellio locus; quem non adducimus, quòd corruptus sit, & in eo restituendo hactenus frustrà docti laborarint. Recentiores Bellidem etiam Consolidam nominant minorem; plerique herbam Margaritam; alij Primulam*

Plinij locus corruptus.

mulam veris. Sunt tamen & aliæ nuncupatæ Primulæ veris, Phlomidum species, de quibus alias.

A D *Bellidis genus referūt & nonnulli syluestrem quandam, maiorem nuncupatam Bellidem: caules hæc profert tenues cubitum altos aut longiores; folia circa eos oblonga, nonnihil serrata, digiti ferè latitudine: flores in summo cauliculorum per circumferētiam candidos, medio luteos, Chamæmeli Leucanthemi & Cotulæ albæ similes, nullius odoris; radices fibrosas. Nascitur in pratis & secus margines agrorum locis non apricis.* 3

B E L L I D E M, *vt diximus, maiorem appellant: Germani, Fuchsio auctore,* Genszblum, *nonnulli etiam Consolidam mediam. Aliæ tamen & Consolidæ sunt mediæ, vt Bugula & Brunella dictæ, quarum vtraque pro medij generis Consolida habetur.*

C Æ T E R V M *Bellidis minoris folia humectandi refrigerandiq́ facultate donata sunt; & humectant quidem ordine secundo intenso, refrigerant verò eodem remisso. Dolores omnes, sed præsertim articularios ac podagricos, ex calido siccoq́ humore, mitigant; cum butyro recenti & insulso trita, ac locis dolentibus imposita, potissimum additis Maluæ folijs. Eadem oleribus addita, facilem aluum faciunt, & in causonide febri, ac in intestinorum inflammationibus, magna vtilitate enematis admiscentur.*

DE ELICHRYSO. CAP. LXXII.

E L I C H R Y S O N *cauliculos promit graciles, virentes, lignosos, in alas quasdam subinde diuisos: folia consecta abrotani similia, aliquantulum candicantia: flores in summo cauliculorum in vmbellis cohærentes, luteo auri colore fulgentes, forma florum Tanaceti vel medij orbiculi siue*

disci florum Anthemidis; qui prius quàm flaccescant decerpti, speciem suam ac pulchritudinem diutinè seruant. Qua de causa & deorum simulachra eo coronari solere; & Ptolomaeum Aegypti regem diligentissimè hoc seruasse, Plinius tradit. Exit plerisq; Italiae ac Hispaniae locis incultis, in pratis solo gracili, ac circa fluuiorum alueos. In Belgij hortis floret Augusto, aut Septembri mense: Theophrastus tamen & Plinius Eliochryson inter veris flores numerant.

DIOSCORIDES ἑλίχρυσον *appellat, nōnulli etiam* χρυσάνθεμον, *alij inter quos Galenus est,* ἀμάραντον, *propter floris diuturnitatem. Alius tamen & Amarantus est, purpureus, de quo suprà scriptum. Plinius hanc stirpem Heliochryson nuncupat: Theophrastus similiter* ἑλειόχρυσον, *Gaza Aureliam vertit.*

FACVLTATIS, *inquit Galenus, est incidentis & extenuantis. Prodest coma, Dioscoride auctore, è vino pota contra vrinae difficultates, serpentium ictus, coxendicum dolores, & ad rupta; menses etiam prouocat: sanguinis grumos & in ventre, & in vesica cum vino mulso sumpta dissoluit: defluxiones à capite sistit, trium obolorum pondere ex vino albo diluto ieiunis data: vestibus inserta incorruptas eas conseruat. Theophrastus Eliochrysum ad ambusta etiam torrefactum, & melli permixtum valere tradit.*

DE STOECHADE CITRINA, SIVE CHRYSOCOME. CAP. LXXIII.

AVREI *coloris coma Eliochryso similis est, à recentioribus Stoechas citrina nuncupata. Cauliculos haec edit dodrantales, tenues: folia oblonga & angusta: vtraque incana & lanuginosa: flores in summo cauliculorum, in dissoluta inconditaq; veluti vmbella, odoratos, exiguis bullis similes,*

Q 5 *colore*

colore luteo ſplendentes, qui priuſquam plenè maturuerint collecti, colorem & pulchritudinem non marceſcentes, diu retinent: radices graciles ac nigras. Naſcitur locis aſperis & ſabuloſis & in conuallibus, frequens iuxta Rhenum, præſertim inter Spiram & Vormaciam. Iunio menſe & poſt Solſtitium floret.

GERMANI *quòd in regionibus, quæ Rheno vicinæ ſunt, proueniat,* Rheinblumen *nuncupant: Item &* Jungling/Motten blumen/Motten kraut: *Belgæ,* Rhijn bloemen/Motten cruyt: *Latinè Tineariam: Officinæ Stœchadem ſiue Stichadem citrinam: Fuchſius & Tragus Eliochryſum faciunt. Nihil autem, aut omnino parum, cum eo conuenire, ex ijs quæ ſuperiore capite ſcripta ſunt, palam eſt. Ageraton eſſe, etiam ſunt qui ſentiant, propterea quòd flos bullarum inſtar globoſus ſit, & non facilè aut citò marceſcat: ἀγηράτου ſiquidem flos πομφολυγώδης, id eſt, bullæ modo tuberoſus eſt, & diutiſſimè in ſua coloris ſpecie conſeruatur: ſed folium Agerati, Origani folio ſimile eſt, tale autem nequaquam Stœchadis citrinæ, quod diximus oblongum & anguſtum eſſe; vnde etiam non eſſe Dioſcoridis Ageraton, euidens eſt. Nobis Stœchas citrina cum Chryſocome, quæ & Chryſitis, ſimilitudinis plurimum habere videtur; breuis ſiquidem eſt herba, coma aurei coloris, eaq́ue diuulſa & corymborum ſimilitudinem referente, radices tenues ſunt & nigræ; qualem omnino Chryſocomen eſſe Dioſcorides ſcriptum reliquit. χρυσοκόμη, ait, θαμνίον ἐστὶ σπιθαμιαῖον, ἔχον κόμην κορυμβοειδῆ, ὁμοίαν ὑσσώπῳ· ῥίζαν δασεῖαν, λεπτήν, ὡς ἐλλεβόρου μέλανος, γευσαμένῳ οὐκ ἀπηνῆ, κυπέρῳ ἴσην οὖσαν, id eſt, Chryſocome herbula eſt dodrantalis, comam habẽs corymborum ſpecie, ſimilem Hyſſopo; radicem hirſutam tenuem, vt veratri nigri, guſtu non iniucundam, Cypero ſimilem.*

In qua descriptione occurrit obseruandum, verum & legitimum antiquorum hyssopum, corymborum quandam similitudinem summis cauliculis proferre; atque ea de causa vulgaris vsus hyssopum, nequaquam esse genuinum: vtpote quòd flores non in corymbis aut corymborum specie ferat, sed secundum cauliculos iuxta singula foliola edat; Thymbræ videlicet modo, cuius haud dubiò species, & maior quidem est.

2 *Stoechadi autem citrinæ & aliam similem obseruare contigit herbam, ramulis à radice multis tenuibus, folijs angustis, aliquantulum sed minus multo quàm Stœchadis citrinæ albicantibus: floribus in vmbella luteis, non tamen globosis, sed medio orbiculo florum Chamæmeli similibus, sed minoribus. Quo loco sponte exeat compertum non habemus, in Belgij hortis à nobis visa est. Anonymos quoque & absque nomine est. Eliochrysi speciem angustifoliam nonnulli faciunt.*

Caeterum Stœchadis citrinæ flores in vino decocti, potu ventris lumbricos expellere feruntur: & cum lixiuio pediculos & lentes delere.

Chrysocomes radicem, Dioscorides ait, excalfacere & adstringere, conuenientemq́ esse hepaticis & peripneumonicis: sumi & cum hydromelite decoctam ad vteri purgationes.

DE SANTOLINA. CAP. LXXIIII.

Avrei coloris corymbos Santolina quoque veluti Eliochryson & Stœchas citrina profert, odorata est & coronis non rarò admiscetur. Eius aliquot sunt genera.

1 *Prima caudice surgit lignoso, ex quo virgulæ, ramulorum instar, tenues, cubitales complurimæ, folijs circundatæ*

cundatæ paruis oblongis, angustis denticulatis: è summo virgularum, singuli eminent orbiculi, ex breuibus staminibus farcti, Tanaceti floribus, & medijs discis florum Chamæmeli similes, sed tamen aliquantulum latiores, colore lutei, qui in semina obscuri coloris permutantur: radix lignosa. Est ipse frutex cauliculis & folijs albicans, & suauiter cum grauitate quadam odoratus.

2 HVIC *similis est & altera species, folijs tamen longioribus, virentioribus ac minus candidis; flore pallidiore.*

3 TERTIA *folijs breuissimis, tenuissimis & Ericæ proximis: floribus luteis, & aliarum similibus.*

4 QVARTA *folijs est minus denticulatis & cupresso similioribus.*

5 QVINTAE *cauliculi non eriguntur, sed procumbentes per terram repunt: folia crassiora & lanuginosiora magis canescunt: flores in corymbis aurei, aliarum Santolinarum similes.*

IN *Belgio omnes peregrinæ sunt, neque alibi quàm in hortis reperiuntur. Primum genus familiarissimum; reliqua rariora. Florent Iulio & Augusto. Appellantur hæ omnes vno Santolinæ nomine: Belgæ vulgo Cypres nominant. Chamæcyparissum plerique faciunt, sed de Chamæcyparisso adeò breuis & succinctus est Plinius, vt ex eo, horum sententia nec reijci, nec probari queat. Officinæ semen, semen contra vermes, & semen sanctum appellant. Quod nonnulli ignorantes ex qua stirpe colligatur, Santonici semen esse existimant; alij Seriphij siue Absinthij marini. Vtrique autem à vero aberrant, nec etenim alterius quàm Santolinæ est. Hallucinantur etiam non parum, qui Santolinam Abrotanum feminam esse volunt. Abrotanum siquidem femina, folijs est maris, Seriphij videlicet, sed procerius & fruticis modo arborescens. Santolina humilior est & non Seriphium,*

riphiũ, sed proximius Ericam folio exprimit. Plus similitudinis cum Abrotano femina Eliochryson habet, folio namq; Abrotanum refert, odoreq; ei vicinum est, non tamen Abrotanum, sed sui generis herba.

E S T *autem Santolinæ semen, gustu amarum, potentia calidum siccumq; tertio ordine: ventris lumbricos sumptum interimit, & aduersus eosdem efficax est.*

P L I N I V S *Chamæcyparissum herbam, ait, ex vino potam, contra venena serpentium omnium, scorpionumq; pollere.*

DE MAIORANA, SIVE MARO. CAP. LXXV.

P O S T *flores, coronariæ aliquot describendæ sunt herbæ: inter quas Maiorana, quæ humilis & fruticosa est stirps, candicans & suauis admodum odoris, sesquipalmum aut pedem alta; cauliculis siue surculis tenuibus, in plures alas diuisis; circa quos foliola sunt penè rotunda, mollia & incana; & in summo flosculi candidi perpusilli, è spicis Heracleotici Origani similibus exeuntes, exiguis videlicet, oblongis, & squamatim compactilibus: radicibus tenuibus. Reperitur hæc quandoque maior, subinde tenuior ac minor, odoréque præstantior. Hortensis vtraque est. Vtraque æstate quoque floret.*

I T A L I *Persam, & minorem Persam gentilem nominant: Germani,* Mayoran *&* Meyran: *Belgæ,* Mariolepne: *Galli,* Mariolaine *&* Marone: *Officinæ & passim Maioranam. Creditur veterum Sampsychum. Sed* Σαμψύχον *herba est, Dioscoride auctore, per terram repens; Maiorana verò non repit, sed in rectum & altum*

assurgit;

aſſurgit; quod eam non eſſe Sampſychum, vel ſolum, manifeſtè innuit.

SCRIPSIMVS *aliâs Maioranam legitimum Marum*

rum esse; confirmat sententiam nostram Maiorana nomen, quod à Maro videtur deriuatum; sed apertius ipsa Mari descriptio, cum qua exactissimè conuenit. Herba siquidem est fruticosa, flore vt diximus Origani, folijs candidioribus, flore odoratiore. Cuiusmodi Marum esse Dioscorides scriptum reliquit. Μάρον, *ait,* ἢ ὑσόβριον, πόα γνώριμος, φρυγανώδης, ὁμοία τῷ ἄνθει ὀριγάνῳ, τὰ μέντοι φύλλα τούτου λευκότερα πολλῷ, καὶ τὸ ἄνθος εὐωδέστερον: *hoc est, Marum siue Isobrion nota est herba, surculosa, flore Origano similis: folia tamen huius candidiora multo, & flos odoratior. Et substitutam pro Sampsycho Maioranam, alienum putari non debet, quando & ipso Galeni tempore Marum Sampsychi loco in Amaricinum vnguentum fuerit immissum: vt lib. 1. de Antidotis ipse testatur, vbi ait; Marum longè odoratius esse Sampsycho; & ea de causa hoc omisso, Marum fuisse compositionibus additum. Præbuit istud occasionem posteris, vt Marum siue Maioranam, Sampsychi loco habuerint, eiusq; nomine appellauerint.*

EXCALFACIT *autem Maiorana & resiccat, & in vtraque qualitate secundi est ordinis: auxiliatur cerebri & capitis frigidis morbis quouis modo assumpta: naribus imposita sternutamentum facit & pituitam euocat: dentium dolores lenit commansa aut apposita; vrinas & aquosos humores in potu sumpta ducit, & menses mouet: admiscetur antidotis.*

DE SAMPSYCHO, SIVE AMARACO EX DIOSCORIDE, THEOPHRASTO, ET ALIIS. CAP. LXXVI.

SAMPSYCHON, *Dioscorides inquit, herba est* πολύκλονος, *siue multum ramosa, serpens per terram; folia*

habens hirsuta & rotunda, similia Calamintha tenuifolia: multum odorata & calida, qua in coronis nectitur, Cyzicenum & Cyprium laudatissimum. Secundum locum habet Aegyptium. Appellatur à Cyzicenis & Siculis Ἀμαράκον *siue Amaracum.*

THEOPHRASTVS *Amaracum in censu* φρυγανικῶν *siue suffruticum satiuorum ac coronariorum lib.6.enumerat, & praestare ait, seminis copia, quod* εὔοσμον, *id est, boni ac suauis est odoris; nasci semine & auulsione: ex aestiuis esse, vnguentisq́; misceri.*

PLINIO *lib.21.cap.11.auctore, Amaracum Diocles medicus & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus & Syria Sampsychum: seritur vtroque genere, & semine & ramo: copiosum Amaraco aquè ac Abrotano semen.*

VERGILIVS *Aeneid.1. Amaracum fruticem floriferum esse ostendit, sic scribens:*

——Vbi mollis Amaracus illum
Floribus, & dulci aspirans complectitur vmbra.

Idem testatur Catullus in Epithalamio Iulia & Mallij:

Cinge tempora floribus
Suaue olentis Amaraci.

GALENVS *Amaracum & Sampsychum differentes facit stirpes, de vtroque locis agit separatus, & suas cuique tribuit vires. Sed Amaracus Galeni Parthenium est: siquidem, vti Dioscorides testis est, Parthenion quidam Amaracon vocant; & in libris de simpl. Medica. facult. Galenus nusquam Parthenij meminit.*

PORRO *Sampsuchum, vt Galenus ait, tenuium est partium & digerentis facultatis; desiccat & excalfacit tertio ordine. Dioscorides decoctum eius potum tradit, conuenire hydropicis in morbi initio; & vrina difficultate, ac torminibus laborantibus: arida verò folia cum melle apposita,*

sita, tollere sugillata; & menses ducere subdita, ad Scorpionum ictus cum sale & aceto imponenda; ad luxata verò cum cerato excepta, & similiter œdematis; ad oculorum verò inflammationes cum tenuissima polenta farina apponenda: misceri acopis & malagmatis calfacientibus.

DE MARO VVLGARI, SIVE CLINOPODIO. CAP. LXXVII.

QVOD *à plerisque modò Marum nominatur, frutex paruus est, odoris admodum suauis, sesquipedem aut duos dodrantes altus: surculos habet tenues, ramosos, lignosos, & foliola circa eos exilia, durioris Thymi aut Serpylli vulgaris folijs similia, sed albicantia, candidiora, & aliquantulum maiora, ac in summo veluti lanuginosa capitula, & ambientes similes verticillos; è quibus perpusilli flosculi exeunt albidi: radices tenues & lignosas. In Hispania passim vnà cum Stœcade locis aridis desertisq́ gignitur: apud Belgas & alibi, non absque studio, & cura in hortis seritur. Aestate verticilli & capitula lanuginosa, cum floribus emicant.*

MVLTI *hac ætate Marum vocant; Marum autem nequaquam est, verùm Dioscoridis Clinopodium. Clinopodium autem Dioscorides* θάμνιον, *id est, exiguum fruticem esse refert,* φρυγανῶδην, *siue surculaceum, duorum dodrantum, in petris nascentem, folia habentem Serpyllo similia; flores verò lecti pedibus, ex interuallis vti Marrubij. Cum qua descriptione hæc odorata stirps satis conuenit. Surculacea etenim est, & ad duorum dodrantum altitudinem assurgit; flores ita habet per verticillos digestos, vt quibusdam caulem veluti Marrubij ambientibus, alij in summo instar globosum lecti pedis capitulum emineant: folia Serpylli veri folijs colore similia, nempe candicantia; qualia*

Serpylli esse Dioscorides ostendit, quando candidiora, quàm Origani esse ait: sunt eadē tenuia, veluti Serpylli esse Theophrastus testatur. Quæ omnia maximam huius stirpis cum Clinopodio similitudinem ostendunt. Appellatur verò κλινοπόδιον, à quibusdam etiam Cleonicum, Ocymoides, Zopyron, Latinis lectipes.

VIM *autem, vt Galenus, Clinopodium excalfaciendi obtinet, cum essentia subtili, & in tertio est, cum excalfacientium, tum resiccantium ordine. Dioscorides bibi herbam scribit, & decoctum eius aduersus venenatarum bestiarum morsus, conuulsa, rupta, & vrinæ stillicidia; ducere menses: fœtus & acrochordonas eijcere aliquot diebus potum: aluum idem sistere ad tertias decoctum & bibitum; non febricitantibus in vino, febrientibus in aqua.*

DE ROSMARINO CORONARIO.
CAP. LXXVIII.

CORONARIVS *Rosmarinus frutex est lignosus, caudice subinde tres aut quatuor pedes alto; ramis multis tenuibus: folijs crebris, oblongis, angustis, duriusculis, subtus candicantibus, superius verò saturi viroris, cum grauitate non ingrata odoratis: floribus paruis ex cæruleo albicantibus, è foliolorum sinubus prodeuntibus: semine exili & nigro: radicibus tenuibus, fibrosis, non altè descendentibus.*

IN *Gallia, Hispania, & alijs prouincijs locis syluestribus & incultis nascitur; tantus eius in Narbonensi Gallia prouentus, vt haud temere aliud incolæ lignum vrant. In Italia hortorum sepit areas: Belgarum etiam exornat. Floret primo quoque Veris tempore.*

Λιβανωτίδα στεφανωματικὴν *Græci, Latini Rosmarinum coronarium, nominant. Coronarium autem cognominatur,*

natur, ad differentiam aliarum vmbelliferarum Libanotidum. Libanotidum siquidem species complures sunt, quædam vmbelliferæ, vna non vmbellifera, forma ab aliis differens, coronaria, de qua nunc agimus. Germani hanc Rosmarin, *& similiter Galli nuncupant.*

CALIDVM *autem & siccum Coronarium Rosmarinum secundo est ordine, & simul adstringentis facultatis particeps; vtpote ex terrestri quadam essentia copiosius admixta, cōpositum. Proinde & omnes vteri diuturnos fluxus sistit, & sanguinis profluuia supprimit. Conuenit etiam, & præsertim flores, omnibus capitis ac cerebri ex frigida humidáq; causa malis: cerebrum etenim desiccant: sensus & memoriam acuunt: neruosas partes confortant.*

SERAPIO *Rosmarinum, quo Coronarij vtuntur, calfacere & multum resiccare, testis est; & ex auctoritate Abin Mesuai, conferre, ait, corizæ frigidæ cerebri.*

DIOSCORIDES *regium morbum sanare tradit, si quis ipsum in aqua coctum, ante exercitationem bibat, deinde exercitatus lauet, & vinum bibat.*

DE LAVANDVLA. CAP. LXXIX.

ODORATA *& coronaria stirps lauandula est, sed humilis, ramulos siue virgas profert tenues, quadrangulares, geniculatas, cubitales aut longiores: folia circa singula genicula bina, oblonga, carnosa, vtraque parte albicantia, Rosmarini coronarij foliis multo longiora latioraq́; & in summo spicas oblongas tenues, floribus refertas cæruleis: radices lignosas in fibras diuisas. Spirant flores & folia copiosum caputq́; implentem odorem.*

VNA *huius species foliis est maioribus, crassioribus & longio-*

longioribus, quæ odoratior: altera minoribus & tenuioribus: inuenitur & flores candidos habens.

VESTIVNTVR *in Hispania & Narbonensi Gallia plerique montes & campi deserti Lauandula. In reliqua Gallia, apud Germanos, & alibi in hortis seritur. Iunio ac Iulio flores exeunt.*

ITALI *maiorem, Nardum Italicam, & Spicam, vulgariq; lingua Spigo nuncupant: minorem, Lauandam & Lauandulam. Germania & Belgium vtramq; Lauandulam & Lauendulam vocat: & maiorem quidem Lauandulam marem; minorem feminam: vulgo* Lauender. *Existimatur esse Casia odorata herba, cuius Vergilius subinde meminit, vt Bucolicôn Ecloga secunda:*

Tum Casia atque alijs intexens suauibus herbis
Mollia luteola pingit Vacinia Caltha.

Et similiter Georgicôn quarto, vbi agit de statione & sedibus apibus deligenda, apiarioq; constituendo, his verbis:

Hæc circum Casiæ virides, & olentia latè
Serpilla, & grauiter spirantis copia Thymbræ
Floreat.

EST *tamen & alia Casia σύριγξ siue fistula, quæ passim hoc tempore Cinamomum & Canella appellatur. Plinius Câsiam ab Hygino Cneoron appellari refert. Sunt autem Theophrasto ac Plinio auctoribus Cneora duo: vnum candidum, folio carnoso, oblongo, figura quodammodo oleagino simili, odoratum: alterum nigrum, nullius odoris: radix vtrique altè descendens, grandis, ramuli permulti, crassi, lenti: germinant florentq; post Autumni æquinoctium, & multum denique temporis florent. Talis autem nequaquam Lauandula est, quæ nec crassa est radice, nec altè descendente; ramulis non lentis, & non Autumno, sed Aestate flores profert; proinde etiam nec Cneori aliqua species.*

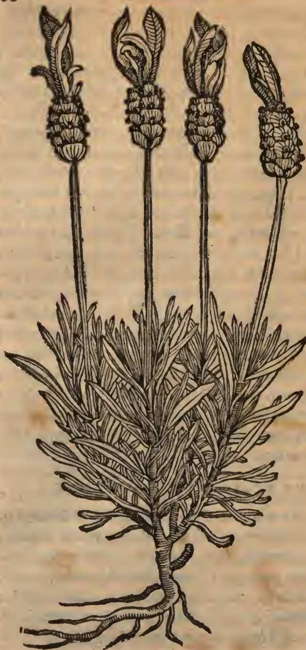
Cneoron.

EST

Est autem Lauandula, potentia ac viribus calida siccáq;, & ordine quidem tertio, tenuium item partium & ex multis aëreis spirituosisq; partibus constans: frigidis ea de causa capitis morbis quouis modo adhibita confert, & præsertim ijs, qui non ex copioso humore, sed ex sola potissimum qualitate originem ducũt. Proinde & stillatitius eius liquor odoratus, & temporibus ac fronti illitus, Catalepsi, leuiori hemiplexia, & subinde Comitiali morbo, ac non rarò syncope laborãtes reficit. Sed vbi humorum copia adest, præsertim sanguini permixtorum, non satis tutus huius vsus est: sicuti neque compositionis, quæ ex stillatitio vino in quo huiuscemodi herbæ, flores, seminaúe, & aromata quædam macerata sunt, conficitur; quam plerique temerè & indifferenter exhibent. Nam calidorum huiuscemodi caput implentium vsu, & morbus intenditur, & æger in periculum inducitur: præsertim quando sanguinis missio aut purgatio non præcesserunt. Quod ideo monendum duximus, quia passim plerique medici indocti, & temerarij audacesq; nimium pharmacopœi, aliæq; stolidæ mulieres statim similes compositiones, & id genus alia non modò apopleticis, sed & Catocho cum febri occupatis infundunt, quibus nihil potest peius dari, cùm plurimum obsint, & non rarò ipsos ægrotantes perimant.

DE STOECHADE. CAP. LXXX.

Stoechas caudice est vti Lauandula breui & lignoso, sed tenuiore: ramulis siue virgulis multis ac tenuibus; folijs circumuestitis oblongis, angustis, candicantibus, minoribus quàm Lauandulæ; comantibus in summo capitulis, siue spicis densis, compactis, breuibus & crassis, è quibus flores purpurei & pusilli exeunt, & quædam eminentia foliola: semen in his subnigrum: radices lignosæ.

HISPANIA, *Narbonensis Gallia, & Stœchades insulæ è regione Massiliæ, Stœchade herba siue frutice redundant. In Germania ac Belgio è semine sata prima æstate facilè adolescit; sed hyeme, nisi intra ædes aut penuarias cellas transferatur, perit; Hyemis siquidem & frigoris impatiens est.*

A *Dioscoride* στίχας, *ab alijs, ac à Galeno* στοῖχας, *per oi diphthongum syllaba secunda: Latinè Stœchas. Florem officinæ Stœcados nuncupant.*

CÆTERVM *Stœchadis, Galenus inquit, temperies composita est, ex terrena essentia frigida exigua, vnde adstringit; & extenuata altera terrena copiosiore, à qua vtique amara est, ob vtrorumq; verò conuenientiam, obstructione liberare, extenuare, extergere, roborareq; tum viscera omnia, tum totum corpus est nata. Dioscorides decoctum eius tradit, veluti hyssopi, ad pectoris vitia facere, & antidotis vtiliter admisceri. Posteriores medici Stœchadem, & præsertim flores eius, aduersus capitis dolores, & omnes eius ex frigiditate ac frigida causa morbos, valdè efficaces esse affirmant: miscentur ea propter, omnibus ferè compositionibus, quæ aduersus Cephalalgiam diuturniorem, Apoplexiam, Catalepsin, Epilepsin, & similes affectus adhibentur.*

DE THYMO. CAP. LXXXI.

THYMI *duo apud veteres sunt genera: vnum Cephaloton dictum; alterum durius.*

CEPHALOTON *multis exilibus ac tenuibus fruticat virgis, folijs exiguis & copiosis circundatis: capitulis in cacuminibus Stœchadis ferè similibus, sed minoribus; è quibus flosculi exeūt purpurei. In Creta insula copiosum nascitur:*

tur: vnde illi Cretico cognomen datum est. Dioscorides gracili solo & petroso prouenire scribit.

2 DVRIVS *Thymum surculosum quoque est, & perpusilla habet foliola; colore quod vulgatissimum est virentia, & suaue odorata; candida verò & graueolentiora, quod rarius est: flores verò non in capitulis aut spicis, sed iuxta foliola: radices tenues. Huius generis Thymo, Hispaniæ & Narbonensis Galliæ loca deserta & inculta abundant: In Germania, Belgio, & alibi in hortis studiosè colitur.*

GRÆCIS θύμος *dicitur, Latinè Thymus, & Thymum. Prior* κεφαλωτὸς, *id est, capitatus, &* θύρσιον: *alter* σκληρότερος, *id est, durior à Dioscoride, cap. de Epithymo, cognominatur. Plinius Thymi duo genera esse tradit: vnum candidum; alterum nigrius ac nigricans appellat: & candidum præstare ait, ac in collibus nasci; lib. 21. cap. 21. Vtrumq; ad durius genus referendum videtur, nam vt scripsimus, durioris Thymi quoddam folia habet candicantia; aliud verò virentia, quod nigricans dicitur, quia saturo colore & non candicante vireat. Germani ac Belgæ* Thymum/Thymus: *Galli*, du Thym *nominant.*

THYMVM *autem, vt Galenus tradit, in excalfaciendo exiccandoq; in tertio statuendum est ordine, incidit & calfacit vehementer; ob id & vrinam & menses prouocat, fœtum euellit, viscera expurgat, educendis ex thorace & pulmone confert. Potum, Dioscorides scribit, cum sale & aceto pituitam per aluum ducit. Decoctum eius cum melle Orthopnoicis & Asthmaticis prodest. Lumbricos ventris, menses, fœtus, & secundas pellit: vrinam cit. Mixtum melli & delinctum, faciles è thorace excreationes facit. Oedemata recentia cum aceto impositum discutit, sanguinis grumos dissoluit: thymos &* ἀκροχορδόνας *siue pensiles*

verrucas

verrucas tollit. Ischiadicos cum vino & polenta impositum iuuat. Hebetibus oculis in cibo sumptũ prodest. Vtile etiam pro condimento tempore sanitatis.

DE SERPILLO VVLGARI. CAP. LXXXII.

VVLGARI *Serpillo multi sunt exiles cauliculi, duri tamen & lignosi, nonnulli in rectum palmi altitudine surgentes, alij repentes, & alicubi terræ superficiei exiguis fibris annexi: folia exigua, virentia, Thymi similia: capitula in cacuminibus rotunda, è quibus flosculi exeunt, colore rubente purpurei, non rarò etiam albidi: radices tenuissimæ ac fibrosæ.*

NASCITVR *passim locis incultis, iuxta agrorum margines, pingui præsertim & fœcundo solo: subinde etiam locis petrosis: & non modò in Germania aut Belgio, sed & in Italia ac Gallia sponte exit. Matthiolus apud Goritienses Saluatino monte copiosissimè nasci refert. Tota ferè Aestate floris eius prouentus.*

GERMANI, **Quendel/kumel/** *&* **kienlin:** *Belgæ,* **Quendel/wilden Thymus/** *&* **onser Vrouwen bedstroo:** *Galli,* Pillolet: *Officinæ, Serpillum; pleraque verò etiam Pulegium montanum nuncupant. Et passim quidem Serpillum veterum existimatur: non tamen tam Serpillis, quàm Saxifrangæ Dioscoridis respondens. Si etenim diligenter, & ad Serpilli vtriusque, & ad Saxifrangæ descriptionem expendatur, exiguùm Serpillis, plurimùm verò Saxifrangæ simile esse comperietur. Primum etenim Serpillum, præter quod ramulis & folijs Origano simile est, in quantamcunque altitudinem adminiculo fultum, aut vicinis stirpibus innixum crescit, & quandoque ex Ocymo*

per nimiam ſiccitatem mutato gignitur: alterum verò non ſerpit, & folio eſt Rutæ, id eſt, Hyperici aut Cētaurij minoris (vt alibi oſtendimus) longiore. Serpillum verò vulgare humile eſt, frutices non conſcendit, ex Ocymo non prouenit, & folijs eſt, multo quàm Hyperici aut Centaurij minoris, minoribus & breuioribus; omnino videlicet exiguis, ac Thymi, vt diximus, folijs ſimilibus. Ex his Serpillum vulgare, non Serpilli veterum aliquam ſpeciem, ſed Saxifrangam Dioſcoridis eſſe, palam eſt. Saxifrangam enim, ait, eſſe herbam Thymo ſimilem, in petris naſcentem. Serpillum autem vulgare Thymum folijs & capitulis refert, & non rarò in locis petroſis reperitur: propter eam ſiquidem quam cum

Thymo

Thymo similitudinem habet, syluestre Thymum & à Belgis, & ab alijs nominatur.

Saxifranga.

VERBA *Dioscoridis de Saxifranga sunt:* Σαρξίφαγον, οἱ δὲ σαρξίφραγγον, οἱ δὲ ἔμπετρον: ῥωμαῖοι σαξίφραγγα, θάμνος ἐστὶ φρυγανώδης ἐν πέτραις καὶ τραχέσι τόποις φυόμενος, θυμῷ ἐμφερής. *hoc est, Sarxiphagon, alij Sarxiphangon, alij Empetrum, Romani Saxifranga, frutex est surculaceus in petris & asperis locis nascens, Thymo similis. Exemplaria quædam* ἐπιθυμῷ ἐμφερὴς *legunt, sed emendatiora* θυμῷ *habent.*

Locus Dioscoridis restitutus.

FACVLTATE *autem Serpillum vulgare calidum & siccum est, tertio penè ordine; tenuium item partium & incidens: menses euocat; vrinam cit: calculos expellit; & in balneis ac fomentis adhibitum, sudorem euocat.*

EADEM *ferè de Saxifranga Dioscorides memoriæ prodidit: cocta, ait, in vino febricitantibus opitulatur; stranguriæ prodest: singultum sedat: calculos vesicæ frangit: & vrinam cit.*

DE SERPILLO EX DIOSCORIDE, THEOPHRASTO ET ALIIS.
CAP. LXXXIII.

SERPILLVM *Dioscoride auctore, duorum est generum: hortense & syluestre.*

HORTENSE *coronarium est, & odore Sampsychum refert: folia habet & ramulos Origani similia, multo candidiora; iuxta sepes relictum procerius assurgit.* 1

ALTERVM *non serpens sed erectum, ramulos emittit tenues surculosos: folijs refertos Rutæ similibus, angustioribus tamen, oblongioribus, durioribusq́; flores gustu* 2

acres,

acres, odore suaues: radix inutilis. Nascitur in petris efficacius, & magis excalfaciens satiuo.

THEOPHRASTVS *de historia stirpium, lib. 6. Serpillum tradit ex suffruticibus esse, lignosis ac coronarijs: ac ramis & folijs tota sua natura odoratum, veluti Helenium & Sisymbrium; apud nonnullos etiam Thymum penitus redolere: summæ terræ adhærere; radice multifida torridaq; peculiarem illi auctionem germinum; quippe cùm in quantumuis longitudinis procedere valeat, nactum adminiculum, aut iuxta sepes aliquas satum: squalorem pati, atque aquæ paucæ indigum: nasci ex Ocimo per immodicam siccitatem degenerante; lib. de causis quinto, Ocimo videlicet ipso, minoris folij, sed odoris potentioris facto. Vnde colligendum, Serpillum Ocimo esse odoratius & folijs minoribus.*

SYLVESTRE *Serpillum idem, quoddam esse ait, quod deferentes ex montibus serunt, vt apud Sicyonem fieri solet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios verò, vt in Thracia, montes & plana omnia Serpillo scatere. Syluestre autem istud, à Dioscoridis syluestri aliud est: sola etenim cultura ab hortensi differt: veluti Theophrastus ipse ostendit ex montibus translatum seri referens.*

DIOSCORIDI *aduersatur Plinius lib. 20. cap. 22. vbi syluestre ait serpere, satiuum verò minimè. Serpillum, inquit, à serpendo putant dictum, quod in syluestri euenit maximè in petris. Satiuum non serpit, sed ad palmi altitudinem increscit.*

MEMINIT *Serpilli Aelianus variæ historiæ lib. 9. & ipsum inter flores numerare videtur. Dionysius Iunior, inquit, in Locrēsium vrbem veniens maximas ciuitatis domos occupauit, easq; Rosis, Serpillis, alijsq; id genus floribus strauit. Vergilius tamen Bucolicôn ecloga secunda, Serpillum*

pillum herbam esse manifestissimè testatur his verbis:

Thestylis & rapido fessis messoribus astu
Allia, Serpillumq́3, herbas contundit olenteis.

E x *quo loco colligendum sunt qui putent, vulgare Serpillum, verum & legitimum esse, quod videlicet non aliud passim in Italia sponte gignatur: quasi nullibi quàm in agro reperiri, & non in hortis seri potuisset.*

S E R P I L L V M *autem Græcis* ἕρπυλλος καὶ ἕρπυλλον *dicitur. Marcellus vetus auctor, à Gallis antiquitus Gilarum nominatum affirmat, vt verò Plinius Valerianus ab ijsdem Laurio nuncupatur.*

E X C A L F A C I T *verò vsque adeò Serpillum, vt Galenus dicit, vt & menses & vrinas moueat: gustu multum est acre. Prodest etiam, vti Dioscorides addit, ad tormina, rupta, conuulsa, iocinoris inflammationes, & ad serpentium morsus, & potum, & impositum; capitis dolores mitigat coctum rosaceo permixtum: cum aceto irrigatum maximè quidem lethargicis, sed & phreneticis conuenit: sedat & sanguinis vomitus quatuor drachmis potus cum aceto succus eius.*

DE OCIMO. CAP. LXXXIIII.

S A T I V I *Ocimi species magnitudine differentes duæ sunt vulgares, ambæ surculosæ, dodrantis aut pedis altitudine attolluntur; ramulis rotundis in plures alas diuisis. Et maior quidem folia habet lata, per margines leniter cre-* 1
nata, Mercurialis herbæ magnitudine & forma simi-
lia: minor verò minora: vtraque splendida, & dilutè vi- 2
rentia: flosculos exiguos, colore vel candidos, vel obscurius purpurascentes: semen exiguum, nigricans: radices oblongas duras non absque adhærentibus fibris: odor vtri-

que similis, nisi quod maioris, species quadam reperiatur, qua Citrium malum odore refert, quod Ocimum citratum appellant.

MATTHIOLVS *præter hæc duo Ocima, etiam tertium quoddam maximum reperiri, memoriæ prodidit, folijs Amaranti maioribus, longis, latis & crassis, Citreæ mali folijs similibus.* 3

SERITVR *Ocimum in hortis & in fictilibus; celerrimè, vt Theophrastus auctor est, prouenit. Quod Soli expositum est, eodem teste, transit in Serpillum; quia vehementius siccatur; folio namque minus, odoreq́ue vehementius redditur. Ianio ac Iulio Ocimum floret, & particulatim quidem, ac diu, ab imò incipiens.*

Ὀκιμον, & per ω prima syllaba Ὠκιμον Græci appellant; nonnulli etiam ὄζιμον: Latinè Ocimum. Differt ab Ocymo quod ostendimus in Frumentorum historia, pabuli genus esse, & ad differentiam huius per υ secunda syllaba scribitur; tametsi & per υ, odoratum Ocimum quandoque scriptum reperiatur. Recentiores Βασιλικὸν, Latinè Regium id est, quoque nominant: Officinæ, Basilicum: Germani, Basilgen. *Belgæ,* Basilicom: *Galli,* Basilic: *Itali,* Basilico, *& quod minus est,* Basilico gentile: *pleriq́ue Basilicum Gariophyllatum hoc vocant.*

OCIMVM *autem, auctore Galeno, ex secundo quidem est ordine excalfacientium, sed humiditatem habet recrementitiam adiunctam, ob quam commodum non est vt intra corpus sumatur: sed foris adhibitum ad digerendum concoquendumq́ue idoneum est.*

DIOSCORIDES *Ocimum, ait, si multum edatur, visum hebetat; aluum mollit, flatus mouet, vrinam cit, lac euocat, sed ægrè conficitur: impositum verò cum polenta tenui farina, rosaceo & aceto inflammationibus medetur, &*

Draconis marini ac Scorpionis plagæ; per se & cum vino Chio, oculorum doloribus.

SVCCVS *oculorum caligines purgat, & defluxiones exiccat.*

SEMEN *potum prodest atram bilem colligentibus, suspiriosis, & vrinæ difficultate laborantibus: facit idem sternutationes frequentes, si per nares attrahatur: idem ipsa herba facit. Claudere autem oculos oportet, sternutatione vrgente.*

SVNT *qui Ocimum vitant, & non edunt; eo quòd commansum & in sole positum vermiculos gignat. Aphri adijciunt eos qui à Scorpione icti sunt, & ipsum comederunt, absque dolore permanere.*

RECENTIORES, *inter quos Simeon Zethy est, Ocimum tradunt olfactu cordi capitíque prodesse: semen cardiacis affectibus succurrere, animi mœrorem ab atra bile ortum discutere, & hilaritatem lætitiamq; procurare.*

DE OCIMO SYLVESTRI VVLGARI, SIVE ACINO. CAP. LXXXV.

QVOD *recentiorum plerique Ocimum syluestre nuncupant, cauliculos promit complures quadrangulares infirmos, terram versus reclinatos: folia ex interuallis bina contra se posita, parua longiuscula ac latiuscula, aliquantulum hirsuta & aspera, vti & cauliculi: flosculos è foliolorum sinubus exeuntes, paruos, orbiculatim cauliculos ambientes, colore è candido nonnihil purpurascentes: semen exile: radices fibris cohærentes. Odore herba hæc multo quàm Ocimum est infirmiore; vtpote exili ac obscuro, sed tamen cum grauitate quadam non insuaui ad Calaminthes aut Ocimi accedente. Exit multis Germaniæ ac Italiæ*

locis

locis sua sponte, præsertim incultis & arenosis. Aestate tota floret, & non rarò Septembri etiam mense.

OCIMVM *syluestre, vt diximus, appellant plerique recentiorum. Quod autem Ocimum syluestre Plinio, aliis est Ocimastrum & ὠκιμοειδὲς. Ocimoides verò multum à præsenti herbula differt. Siliquas siquidem Ocimoides habet, Hyoscyami siliquis similes, semine nigro, quale est Melanthij prægnantes: huius autem semina minima sunt, & vasculis omnino exiguis continentur, nullam cum Hyoscyami cytinis similitudinem habentibus: ita vt hinc herbulam istam, non esse legitimum Ocimum syluestre siue Ocimastrum euidens sit. Quam ob causam ab aliis non pro Ocimo syluestri, sed pro Clinopodio habetur: sed nec horum sententia laudanda videtur. Nam si propter florum secundum cauliculos ambitum, Clinopodium dici meretur, multæ aliæ eodem nomine nuncupandæ erunt: vt, Calaminthes, Oruala, Ormini, Lamij, Dictamni, & Marrubij species quædam, Pulegium, Saluia, Scordium, Melissophyllon, Sideritis, Galeni Alysson, recentiorum Bugula & Cardiaca, similesq; aliæ, quarum omnium flores orbiculatim cauliculos circundant, nulla tamen Clinopodium dicitur. Nobis hæc herba Acino haud dissimilis videtur. Acinon etenim Dioscorides ait, πόαν λεπτόκαρφον siue herbam tenuium sarmentorum, coronariam Ocimo similem sed hirsutiorem & odoratam. Cum qua descriptione præsens nostra satis conuenit.*

Acinos.

FACVLTATE *autem aliquantulum calida est & sicca, non absque adstringendi vi ac potentia.*

ACINON *verò Dioscorides tradit, menses & aluum sistere potum; impositum verò Phygethla & erysipelata curare.*

DE ORVALA. CAP. LXXXVI.

ORVALÆ *species prior (eius etenim tres aut quatuor numerantur) quæ propriè Oruala nuncupatur, caules promit crassos quadrangulos, duos pedes longos, in alas diuisos : folia & è radicibus multa, & secundum caules ex interuallis bina contra se posita, magna, palmum lata vel ampliora, aliquantulum aspera, inæqualia, albicantiaq́ʒ, ac nonnihil vti & caules hirsuta : flores forma florum Saluiæ aut Lamij, colore ex diluto cæruleo candicantes, post quos oblonga denticulata vascula pro siliquis, in quibus semen nigrum : radices verò fibrosas. Tota herba grauem fortemq́ʒ spirat odorem caput opplentem, & maturato semine interit, quod altero fit à satione anno. Seritur ab olitoribus in hortis. Iunio ac Iulio floret.* 1

GALLITRICVM *Officinæ nuncupant. Dicitur & Oruala siue Orualla, Tota bona, Sclarea, Scarlea, Centrum Galli, Matrisaluia : à Gallis* Oruale *: à Germanis* Scharlach*: à Belgis* Scharleye. *Falluntur qui Alectorolophon existimant. Alectorolophon in Frumentorũ siquidem historia multum ab Oruala differentem ostendimus. Videtur autem hæc Oruale species, Horminum syluestre, quod Dioscorides ait, viribus magis pollere. Inter omnes etenim Oruale ac Hormini species, nulla odore aut viribus hac potentior est.*

ALTERA *Oruale species, caules habet similiter quadrangulares, sed proceriores, bicubitales videlicet vel altiores : folia quoque aspera, nigriora tamen ac minora : flores similes colore purpureo rubentes : radices vti prioris. Odore hæc minus præstat, omnino exiguo prædita, rara est. Floret eodem quo prior tempore. Baccharim esse, sunt qui putent ; eorum autem sententia quàm sit probanda,* 2

 osten-

ostendet Baccharis descriptio, quam à subsequenti proximum dabit caput.

TERTIÆ *Oruala, caules quoque quadrangulosi & nonnihil hirsuti sunt: folia per ambitus serrata, Oruala prioris similia, sed minora: flores lutei: semen sufflauum nigricans: radix fibrosa, durabilis natura, & multis annis permanens. Apud Belgas à nonnullis in hortis seritur; in Alpibus autem Italia iuxta Tridentum, sponte gigni fertur. Aestate floret. Horminum luteum & Horminum Tridentinum à plerisque appellatur.* 3

POTEST *his, & quarta addi species, qua pro syluestri Hormino à Fuchsio depingitur: cauliculi huic breuiores, caeterùm hirsuti quoque & quadrangulares: folia minora, oblonga, profundiùs incisa: flores carulei: siliqua per maturitatem deorsum nutantes: semen nigricans: radices similiter nigra & fibrosa. Fuchsius in Germania passim ait, omnia prata exornare, suáque sponte in ijs nasci. Tempore florendi cum superioribus conuenit. Oruala & Hormini hac quoque species, sed iners, & nullius facultatis esse videtur.* 4

AT *prior, quam diximus propriè Orualam dici, calida & sicca est ordine tertio; menses modo quouis sumpta mouet: secundas eijcit: ceruisia aut vino permixta ebrietatem facit, caputq; implet.*

ANTONIVS *Mizaldus semen vtile tradit, ad excutiendam oculorum caliginem, & educenda ea, qua in illos inciderunt: in oculum siquidem immissum, & multa reuolutione circa bulbum eius circumductum, tandem humore pragnans, & tenuibus membranulis ac sordibus onustum elabitur.*

DE HORMINO. CAP. LXXXVII.

HORMINVM *Orualæ etiam quædam species est, sed reliquis minor: caules promit complures dodrantem aut pedem altos, angulosos similiter, subhirsutos: folia lata, rotundiuscula, subaspera, Orualæ multo minora, Marrubij ferè similia, quorum quatuor aut sex superiora, purpureo nigræ Violæ colore, sed tamen dilutiore emicant: flores iuxta folia cauliculos ambientes, colore purpureo diluto albicantes: semen exiguum oblongum nigricans, in oblongis receptaculis, veluti siliquis, quæ maturato semine radicem versus spectant: radicem longam, tenuem, non absq; fibris. Peregrinum Belgio Horminum est, & aliunde in hortos illatum. Aestiuis mensibus florum eius productio; semen interea maturatur.*

Ορμινον Græci: Latini Horminum & Geminalem appellant.

CALIDVM *autem, vt inquit Paulus Aegineta, Horminum est, mediocriter siccum & abstergens. Hormini semen, Dioscorides ait, putatur cum vino potum Venerem excitare. verùm cum melle, argema & albugines oculorum depurgat: cum aqua impositum œdemata discutit & aculeos extrahit. Idem herba imposita facit. Galenus in libris de Alimentorum facultatibus, de Hormino: Hoc quoque, ait, frixo vtuntur, deinde eatenus læuigant, vt farina euadat; mel quoque ei admiscent. Parum in seipso habet alimenti, vt quod mediæ inter Erysimum & Cuminum sit naturæ.*

DE BACCHARE, EX DIOSCORIDE ET ALIIS. CAP. LXXXVIII.

BACCHARIS *auctore Dioscoride, odorata & coronaria est herba, cuius folia τραχέα; id est, aspera, alias δασέα, hoc est, densa sunt, magnitudine inter Violam & Verbascum media: caulis angulosus, cubitalis, subasper, παραφυάδας, id est, iuxta adnatas propagines habens: flores purpurei, subalbicantes, odorati: radices Veratri nigri similes, odore Cinamomi. Amat aspera & squalida loca. Gracili solo nec humido prouenit: Plinius.*

Βάκχαρις Græcè dicitur, aut πάκχαρις quasi πάνχαρις, vt plerisque placet: à quibusdam Nardum rusticum appellatur, vt Plinius lib. 21. cap. 6. testatur. Quin & ipse Plinius lib. 12. cap. 12. Nardum rusticum appellat. Sed lib. 21. cap. 19. perperam ita dici refert; statim videlicet, vt quosdam errore falso Barbaricam eam appellare scripsit: Sed eorum quoque error, inquit, corrigendus est, qui Baccar rusticum Nardum appellauere. Est enim alia herba sic cognominata, quam Græci Asaron vocant. Idem eodem lib. cap. 21. Baccharim quosdam Perpensam appellare ait. Perpensa autem si Asarum est, veluti inter nothas & ascriptitias voces reperitur, non minus horum error, quàm priorum refellendus. Nam Baccharis & Asarum non parum differunt, vti Plinius testis est, & ex vtriusque descriptionibus collatis euidens. Proinde & perperam Officinæ Asarum, Asaram baccaram nuncupant, nomine ex Asaro & Bacchari composito; quasi idem sit Asarum & Baccharis. Qui error ex eo videtur manasse, quòd inter nothas Asari appellationes, Baccharis vox etiam reperiatur: aut quòd Baccharim Crateuas Asarum nuncupauerit. Quod siquidem Crateuas Asarum nominat, Dioscoridi nequaquam

quam

quam Asarum, sed Baccharis est. Nam Asarum Dioscoridis caule caret: odoratum non est, nisi solis radicibus: nec etiam coronarium, si vti Plinius ait, vocitatum sit Asarum, quoniam in coronas non addatur. Asarum autem Crateuæ caules facit, & odoratum ac coronarium est. Patet ex ipsa descriptione, quæ sic habet.

ASARVM *odorata & coronaria est herba: caules eius geniculati: folia δασέα, id est, densa: flores purpurei: radix boni odoris, similis Veratri nigri, odore Cinamomo similis. Nascitur in asperis & squalidis.* Asarum Crateuæ.

EX *quibus verbis manifestißimum est, Asarum Crateuæ idem cum Dioscoridis Bacchari, & ab Asaro eiusdem esse differens: & malè inter nothas voces Asaro Baccharis nomen attributum: peius verò adiectum Asarum coronariam & odoratam esse herbam; quod inter notha, etiam asscriptum reperitur.*

MEMINIT *Baccharis etiam Vergilius in Bucolicis ecloga septima, & non modò coronariam eam esse stirpem ostendit, verumetiam fascini depulsoriam:*

—Bacchare, inquit, frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

EST *& Baccharis vnguentum apud Athenæum lib. 15. quod à Bacchari odorata herba nomen habere potest. Nam, vti Plinius, vnguenta ex ea radice fieri solita, apud antiquos Aristophanes priscæ Comœdiæ Poëta testis est.*

CÆTERVM *Baccharis, vt Paulus Aegineta paucis complexus est, radicis decoctum meatus obstructos aperit, vrinam & menses citat. Folia ipsius cùm sint adstringentia, fluxionibus opitulantur.*

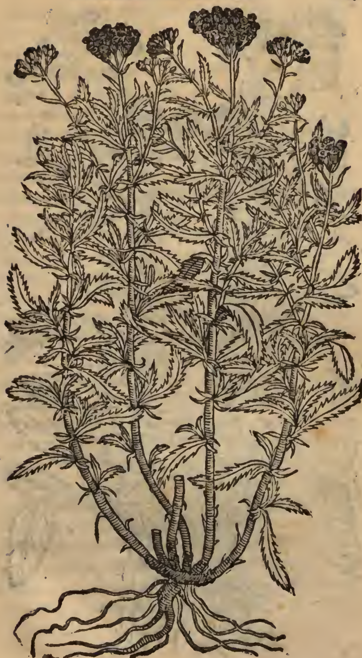
DE BALSAMITA. CAP. LXXXIX.

BALSAMITA *coronaria herba non est, sed foliorum eius cum grauitate quadam gratus est odor. Eius duo sunt genera, folijs multum differentia: Maior videlicet & minor.*

1 MAIOR *caulibus assurgit rotundis, duris, sesquipedalibus: folia eius oblonga, lata, leniter per oras crenata, Lapathi folijs ferè similia, minora tamen & viroris magis albicantis: coma aurei coloris ex multis flosculis veluti corymbis, Tanaceti ac Elichrysi modo in vmbella cohærentibus; quorum singuli ex multis exiguis staminibus luteis simul farctis, compositi sunt; radices lignosæ, durabilis naturæ, non absque multis adhærentibus fibris. Apud Belgas hortensis est, paßimq; etiam ab olitoribus colitur. Aestiuis mensibus aurei coloris vmbellas promit.*

GERMANI, Frauwenkraut: *Belgæ*, Balseme: *& earum officinæ Balsamitam, ac Balsamitam maiorem nuncupant. Est tamen & alia Balsamina, quæ & Charantia ac Momordica; item Balsaminum genere neutro, herbæ ab hac Balsamita differētes ac dißimiles. Matthiolus Mentham Græcam nominat: alij Saluiam Romanam; item herbam Lassulatam, Costum hortensem, Mentham Saracenicam, herbam D. Mariæ. Sunt qui volunt Panaces Chironium esse. Plinius etenim, & vulgaria Theophrasti exemplaria Chironium Panaces folio esse referunt Lapathi, floreq; aureo; cuiusmodi hæc herba est. Sed Dioscorides, & Nicandri interpres testem citans Theophrastum, folio illud aiunt esse Amaraci: cuius folium Balsamitæ nequaquam simile est.*

2 MINOR *Balsamita colore, odore, sapore & flore in vmbellis aureo, maiorē refert: cauliculos promit numerosos, tenues, rotundos: folia parua oblonga, serrata, ac profundè incisa;*

incisa; comam aurei coloris, sed corymbos minores: radices vti prioris. Rarior hæc est, nec alibi quàm apud cognitionis herbarum studiosos reperitur. Floret eodem, quo præcedens tempore. Balsamitæ haud dubio species minor est.

ITALI Giulam *vocant: Valerius Cordus Mentham Corymbiferam minorem appellat: priorem verò Mentham, Corymbiferam maiorem. Plerique Eupatorium Mesues: alij Dioscoridis Ageraton esse volunt. Eupatorium autem Mesues idem cum Auicennæ Eupatorio est: vires etenim vtrobique eædem: sed formæ descriptio in vtroque auctore corruptissima: vt satis ostẽdunt Auicennæ exemplaria, cuius posteriora ex Bellunensis correctione, à prioribus hoc loco multum differunt. Eupatorium autem Auicennæ à Dioscoridis Eupatorio nequaquam differt; quod vulgo Agrimoniam nominant herba ea notissima est, cum qua Balsamita minor, siue Giula similitudinis nihil aut perexiguum habet. Ageraton verò hanc herbam esse, non est quoque verisimile. Nam Agerato folia Dioscorides tribuit Origani: at Origani folium subrotundum est: huius verò longum & serratum, ab Origani forma multum differens; quod Giulam & Ageraton dissimiles esse stirpes ostendit.*

CÆTERVM *Balsamita vtraque calida & sicca est secundo ordine, cum amaritudine & adstringendi haud obscura facultate. Auxiliatur foliorum eius quam Conseruam appellant, diuturnis capitis doloribus matutino tempore sumpta: defluxiones è capite reprimit ac resiccat: crudos humores ad concoctionem perducit. Prodest item Cacexia aut Leucophlegmatia laborantibus, præsertim in initio; ac omnibus quibus iecur debile ac refrigeratum est. Semen non secus ac Santolina lumbricos & ventris tineas expellit.*

REMB. DODONÆI
AD LECTOREM
EPILOGVS.

VANDO eam ſtirpiũ quam concepimus hiſtoriam non elementorum ſerie, ſed alia methodo, per genera videlicet digerere, propoſitum eſſet, amice Lector, omni ſtudio ac diligentia anniſi ſumus, ſtirpes ipſas in generaliſsima quædam genera diſtribuere, ac per communiſsimas differentias diuidere: diuiſas in libros aliquot diſponere; ſingulis libris non modò vnius generis, ſed conſimilium generum complures, ſuo tamen quæque ordine congerentes. In vno ſiquidem, flores herbaſque coronarias, odoratas, tum & vmbelliferas coniungere curæ fuit: in alio radices, καθαρτικὰς ſiue purgandi vi præditas, omnes excedentem qualitatem habentes, cuiuſmodi ſunt deleteriæ & ſomnificæ, ac alias nonnullas. In frugum hiſtoria, præter frumenta, leguminaque, frugum vitia, paluſtres & aquatiles complexi ſumus. Proximus locus oleraceis relictus eſt: poſterior arboribus ac fruticibus. Conceſſa etiam pars eſt, inconditæ multitudini, quæ ad prima illa, commodè referri non potuit genera.

SIC autem digeſtam hiſtoriam, & iam olim vernaculo Brabantorum ſermone, nec non Gallico idio-

co idiomate editam, dudum in animo fuit Latinè conſcriptam dare, ſed dum impendentia negotia conatus noſtros remorantur, nec integram mox abſoluere conceditur, proximum fuit per otium particulatim ipſam exhibere; vt in præfatione, frumentorum, leguminum, &c. hiſtoriæ latiùs ſcripſimus.

ITAQVE & nunc non opus totum, ſed denuò partem eius, florum videlicet, & coronariarum, odoratarumque nonnullarum herbarum, hiſtoriam legendam communicamus. In qua flores quidem omnes, in coronas ac ſerta receptos, tum & reliquos, qui propter eam, qua placent gratiam in hortis ſeruntur coluntúrque, contraximus: perpaucis admodum exceptis.

FLORES autem nomino eas ſtirpes, quæ propter flores commendatæ ac gratæ ſunt: veluti radices Theophraſtus appellat, quarum præcipuè in radicibus vires ſunt; herbas verò, in folijs eas habentes.

OMISSI autem & præteriti illi modo flores ſunt, qui ad alia ſtirpium genera ſpectare videbantur: vt quam noſtri Roſam Menapiam, ſiue Geldrenſem nuncupant, Rhododendron, Roſa ſera ſiue Hyemalis dicta, & tales pleræque, quæ ad conſimiles, quarum ſpecies ſunt, aptiùs referuntur.

ROSA etenim Menapia Sambuci aquatici ſiue paluſtris ſpecies eſt, floribus multiplicibus, & in globum mali magni magnitudine coactis, ab

alia vulgari flores in vmbellis faciente solum differens. Appellat hunc fruticem Valerius Cordus Lycostaphylum, & vtramque speciem eleganter describit: feminam nuncupat, cui flores in vmbellis; marem multiplicibus flosculis, qui sterilis est.

RHODODENDRVM frutex similiter est, quem inter flores numeratum nusquam obseruare contigit.

ROSA hyemalis aut potius Autumnalis, Maluæ satiua species est, quæ ad oleracea genera pertinet.

Anemone. ANEMONES simili de causa prætermissæ; ex acrium etenim herbarum genere sunt, Ranunculis haud multum absimiles. Vnius tamen hîc iconem addidimus, satiuæ nempe siue hortẽsis à Dioscoride nuncupatæ. Depingit Matthiolus tres aut quatuor satiuas, radicibus oliuis stantibus similes; folijs multis, multifidis. Sed hæc nostra folia habet perpauca, Coriandri & Ranunculi cuiusdam palustris similia: flores verò pulchro quasi diluto rubore purpureos, aspectu gratissimos: radicem vnius anni, oliuæ supinæ ac iacenti similem, nonnihil geniculatam; vetustiorem verò, omnino nodosam, ex multis veluti oliuis supinis congestam. Nascitur hæc in Germania nonnullis circa Rhenum locis. Floret non primo Vere, sed serius. Syluestrem eius speciem Theophrastus λειμώνιαν, id est, palustrem nominat. Floret hæc statim primo Vere. Fuchsius eam olim pro Ranunculi specie depinxit. Sunt qui Ranunculum phragmitem voci-

vocitent. Flores eius aut lutei, aut candidi, aut purpurei.

HVIVS autem historiæ editionem dum paramus, duarum ecce rarissimarum stirpium, & ad hanc operis partem pertinentium, ad nos icones dantur, Chrysanthemi videlicet Peruniani, & Asphodeli palustris. Chrysanthemi Peruniani nobis communicauit integerrima ac honestissima domina Christina Bertolfia, à charissimo coniuge suo, clarissimo ac amplissimo viro D. Ioachimo Hoppero Regis consiliario ex Hispania sibi missam. Asphodeli autem palustris, misit multis modis ornatissimus ac nobilissimus D. Carolus à S. Audomaro, dominus de Dranoutre, vir non modò stirpium, verùm & historiæ animalium omnium studiosissimus, idemque peritissimus. Vtramque autem huic libro, coronidis vice addendam putauimus. Nequaquam enim tam celebris & admirandæ magnitudinis floris imago; aut tam peregrini Asphodeli, prætermittenda videbatur.

EADEM verò occasione & aliarum quarundam rarissimarum icones adiunximus priùs non editas; vtpote Cirsij, Campanæ Lazuræ à recentioribus appellatæ, Panici Indici, & cuiusdam speciei Panacis; quas stirpes, licet ad hanc florum historiam non pertineant, in notitiam tamen adduci incommodè accidere non potest. Stirpium siquidem cognitionem augeri non modò pulchrum iucundumque, verùm vtile ac honestum.

EST

Chryſanthemum Perunianũ. EST autem Chryſanthemum Perunianum annua quidem, ſed admodum procera ſtirps: flos pulcher & inſolitæ magnitudinis. In Peru, alijſque quibuſdam Americæ prouincijs repertum fertur. Satum Madritij apud Hiſpanos in horto Regio, ad pedes vſque 24. adoleuit: caulem promit rectum, brachij craſſitudine: folia latiſſima: florem Chryſanthemo aliquatenus forma ſimilem, ſed ampliſſimum. Medius ſiquidem eius diſcus ſiue orbis pedem latitudine ad duas aut tres vncias exceſſit, ſingula verò ipſum orbiculariter ambientia folia, floris Lilij purpurei maioris quodammodo ſimilia, ſed maiora, auri luteo colore. Solem Indianum, quòd Solis modo radiatus videatur, appellant. Viſa hæc nobis ſtirps eſt in horto amœniſſimo, ac variarum plantarum generibus refertiſſimo magnifici ac generoſiſſimi D. Ioannis Brancionis, viri ſtirpium varietatis ſtudioſiſſimi, cuius liberalitate ac beneuolentia, non pauci flores huic hiſtoriæ acceſſerunt, qui aliàs non fuiſſent additi; vtpote quos temerè alibi, quàm in eius hortis, quærere fuiſſet. In huius dico horto, Chryſanthemi Peruniani ſtirps viſa eſt, ſed ad 10. aut 11. tantum pedes adoleuit: folia aliquantulùm aſpera, eius quod in Hiſpanijs natum fuit multò minora: floris non niſi rudimentum apparuit, idque hyeme imminente; qua de cauſa ad perfectionem peruenire non potuit. Eadem verò ſtirps Patauij in Italia multò quàm in Hiſpania procerior facta fuit; ad pedes etenim XL. ſiue palmos Geometricos CXX. adoleuit; & florem quidem perfecit, ſed ſemen ad maturitatem non perduxit, vt ab

excellentiſſimo viro Iacobo Antonio Cortuſo Patritio Patauino in ſimplicium palæſtra exercitatiſſimo ac doctiſſimo accepimus; in cuius amœniſſimo viridario enata fuit; qui etiam facultates huius cognoſcere maximè curæ habuit. Nam pediculos foliorum teneros adhuc, pilisque deraſis, in craticula decoctos, ſale oleoque prius præparatos, eſui ſuaues,& per quàm gratos eſſe, euidenti experimento cognouit; & ſimiliter ipſos quibus floris foliola ſemenque inſident calyces: quos & ipſius Cinaræ conis ſiue capitibus delicatiores ſuauioresque in cibo eſſe ſcribit,& non minùs,verùm amplius, πρὸς τὰ ἀφροδίσια, ad quæ plurimum poſſunt, facere. Qua in re induſtria ac diligentia eius commendari ac laudari ſatis non poteſt, dignus certè eſt, quem omnes docti, ac ſimplicis Medicinæ ſtudioſi venerentur ac colant: cum propter diligentiam & induſtriam, quibus in ſimplicium rarorum & peregrinorum facultatibus perquirendis vtitur: tum vel maximè, quòd conatus multorum, qui circa hanc Medicinæ partem laborant, ingenuè etiam adiuuare conetur, & quàm plurimùm non raro adiuuet, eorumque ſtudia multum promoueat. Veluti ex ipſius P. A. Matthioli commentarijs omnibus notiſſimum eſt, qui ipſius Cortuſi opera maximum incrementum & haud exiguum ſplendorem ſumpſerunt: vti pluribus locis Matthiolus ipſe candidè teſtatum reliquit. Potuiſſent & idem quoque hiſtoriæ noſtræ teſtari, ſi abſoluere & ad finem perducere eas licuiſſet. Non pauca ſiquidem ab eo & rariſſima & valde peregrina accepimus, quæ reliquis partibus, quibus

ſeruantur, non exiguum auctuarium conferent, ſi aliquando eas abſoluere ocium fuerit. Sed ad Chryſanthemum Perunianum excurrens redeat ſermo. Exiſtimari autem poſſet hic flos Plinij eſſe Bellio, ſi credibile foret, illa ætate Romæ vel viſum, vel vllo modo agnitum; per ambitum ſiquidem luteus eſt, & plus quàm quinquaginta folijs, medius eius orbis cingitur. Talem etenim Plinius Bellionem eſſe, videtur innuere, lib. 21. cap. 8. Luteus, inquit, Bellio patulicantibus quinquagenis quinis barbulis coronatur. Sed veriſimilius Bellionem omnino alium & minorem fore, & fortaſsè eundem cum Bellide; vt non pauci eruditi ſuſpicantur; qui hunc Plinij locum corruptum iudicant.

Aſphodelus paluſtris.

ASPHODELVS paluſtris folia promit pulchrè virentia, aliquantulum ſtriata, Iridis aut Gladioli ſimilia, ſed anguſta & dodrante breuiora: caulem rectum pedalem, Aſphodeli ſatis ſimilem: flores è ſenis foliolis, exiguis ſtaminibus in medio, veluti Aſphodeli; minores tamen, colore è luteo pallentes: ſemen perexiguum in oblongis acuminatis vaſculis: radix longa, geniculata; non abſque fibris, ſerpit Graminis modo. Reperitur huiuſmodi Aſphodelus locis humidis ac paluſtribus in Ericetis, haud procul à Brugis Flandriæ. Æſtiuis menſibus floret. Anonymos vulgo eſt. Aſphodeli eſſe ſpeciem caulis cum floribus Antherico ſimilis oſtendit; tametſi folia Gladioli ſint, aut Iridis.

Cirſion. CIRSION ex Carduorum generibus eſt: folia habet oblonga, Lactucæ folijs quaſi ſimilia: verùm acuminata, Bugloſſi vulgaris candidiora, per extrema aculeata & aliquantulum crenata: caules rectos duorum cubitorũ in plures diuiſos, in quorum ſingulis capitulum eminet hiſpidum, quod poſteaquàm flos emarcuit, deorſum reflectitur, & tandem in lanugines reſoluitur: flos ex multis ſtaminibus, pulcher, colore purpureo rubet: ſemen oblongum, ſplendens, aliorum carduorum ſimile, ſed quàm multorum minus: radix oblonga, in duas aut tres diuiſa. Belgio peregrinum eſt, & aliundè in hortos illatum. Fertur alicubi in maritimis locis exire. Floret æſtiuo tempore, altero à quo ſatum eſt anno. Matthiolus Cirſion etiam quoddam depingit, folijs ab iſto haud multum differens, ſed floribus in exiguis capitulis multis ſimul congeſtis; aliter omnino quàm iſtius, cuius flores, vt diximus, ſingulares ſunt, & è maioribus capitulis exeunt.

Campana Lazura. CAMPANA Lazura Conuoluuli ſpecies eſt, Belgio & alijs multis prouincijs peregrina. Folia eius lata, anguloſa, vetuſtis & anguloſis hederæ folijs maiora, non læuia, verùm aliquantulum hirſuta: cauliculi teneri, qui appoſitis iuxta pedamentis ac perticis in altum ſcandentes ſe circumuoluunt: flores calathi figura, Smilacis læuis ferè ſimilia, ſed per oras anguloſi, colore in cæruleo purpurei. Plerique Campanam cæruleam ea de cauſa nominant. Videtur Liguſtri non fruticis, ſed alterius, cuius veterum nonnulli meminere, ſpecies.

cies. Huius etenim Ligustri duæ sunt: vna flore candido, altera nigro.

Albi Ligustri meminit Vergilius ecloga secunda, hoc carmine:

Alba Ligustra cadunt, Vaccinia nigra leguntur.

Item & Martialis Epigrammatôn lib. primo, scribens in Procillum:

Quadam me cupit inuide Procille
Toto candidior puella Cygno,
Argento, niue, Lilio, Ligustro.

Nigri verò mentionem fecit Columella lib. 10. in hortis.

Fer calathis Violam, & nigro permista Ligustro
Balsama cum Casia nectens.

Nigrum autem istud Ligustrum, Campana putatur esse Lazura siue cærulea. Nam è cæruleo purpureus color, etiam niger subinde nuncupatur: veluti Violæ nigræ. Ligustrum autem album huius generis Smilacis læuis flos est; qui vilis nulloque colligente perit, quam ob causam eum cadere Virgilius scribit.

Non minus, immo magis peregrinum Panicum Indicum nuncupatum est, culmos id promit crassos 8. aut 9. pedes altos, crebrò geniculatos: folia è singulis nodis arundinacea, magna, lata, spicas siue verius paniculas crassas, densè compactas, breuiores quidem quàm legitimi Panici, sed tamen crassiores; quæ non è summo tantùm, sed ex sinubus foliorum, breuioribus ac tenuioribus veluti culmis insidentes exeunt: semen oblongum capillaceis glumis implicatur: radices vt similium fibrosæ Panicum Indicum.

fibrosę ac firmę. Sub finem æstatis, etiam si feruens calidaque fuerit, maturitatem semen in Belgio vix consequitur: in calidioribus regionibus melius proficit. Panici speciem esse ipsa densè compacta panicula ostendit.

PANACIS species folia edit nonnihil hirsuta asperaque, & terræ proxima, ampla & multiplicia, inque plura alia diuisa; circa caules verò contractiora & pauciora; quorum singularia, ex quibus totius folij compositio, oblonga sunt, lapathi folijs quadantenus similia, sed tamen minora: caulem trium aut quatuor cubitorum in ramulares adnascentias superius diuisum: flores in vmbellis suprà eminentibus, luteos: semen inde latum, subflauum: radix longa est & candida, quibusdam locis veluti genicula habens. Floruit in Belgij hortis Iulio & Augusto. Panacis esse speciem constare videtur: semen etenim ex quo primum hic enata in Panacis lachryma (Opoponax nuncupatur) repertum fuisse à fidissimo ac diligentissimo pharmacopœo Antuerpiensi Petro Coldenbergo accepimus. Panacis species.

PANACES autem, auctore Theophrasto lib. 9. multiplex est. Quoddam in Syria nascitur: deinde & alia tria sunt, Chironium, Heraclium, & Asclepion, quæ à Dioscoride solum describuntur. Præter hæc & vnum est πλατύφυλλον siue latifolium; & alterum λεπτόφυλλον tenuifolium; ita vt in vniuersum sex à Theophrasto Panacis species referantur. Cum primo autem istorum vel cum Chironio conuenire præsens posse videtur, cum reli-

quis verò minimè. Heraclium ſiquidem folio eſt amplo, magno, ad ficulnea accedente: Aſclepium verò Thapſiæ, aut vt Dioſcorides ait, fœniculo ſimili. Iſtud verò nec huius, nec illius, ſed omnino alterius formæ, neque ad ficus, neque ad Thapſiæ, aut fœniculi accedente. Rurſus Panaces latifolium Centaurium magnum; tenuifolium verò Centaurium minus non temere eſſe putatur. Teſte ſiquidem Plinio, Panaces à Chirone repertum, Centaurium cognominatur. Et Theophraſtus Centaurij maioris aut minoris non meminit. Ex his apparet, nullum iſtorum quatuor, hanc Panacis ſpeciem eſſe. Quódnam verò ex reliquis duobus ſit, certò etiam affirmari non poteſt; cum propter auctorum breuitatem; tum eorundem varietatem. Syriacum quale ſit, Theophraſtus non deſcribit: Plinius illud eſſe ait lib. 12. cap. 26. folijs ampla magnitudine rotundis: ſed ſuſpicio eſt, hæc ex Heraclij deſcriptione deſumpta fore. Lib. etenim 25. cap. 4. Heracleoticum Origanum pro eo perperam ſuppoſuit. Chironium Theophraſti exemplaria & Plinij, folio tradunt Lapathi; Dioſcoridis verò & Nicandri interpretis Amaraci. Expende Lector, & quæ magis lectio probanda veniat, cogita. Si Chironium folio eſt Lapathi, poterit iſtud Chironium eſſe: ſingularia eius ſiquidem folia, Lapathi ſimilia eſſe ſcripſimus: ſi verò Amaraci, haud erit; ſed Syriacum eſſe conſequetur, quod veriſimillimum videtur. Effundit etenim lachrymam, ſi caulis eius æſtiuis menſibus, Sole feruente vulneretur: quod Syriacum facere Plinius apertè ſcribit, Theophraſtus innuit; quam Chironium reddere nuſquam

Plinij error

ſcriptum reperitur. Eſt autem lachryma hæc Opoponaci colore ſimilis, ſed nullius aut exigui apud nos odoris, quod propter ſoli frigiditatem accidit. In calidis ſiquidem regionibus omnia odoratiora; in frigidis verò minus odorata gignuntur, vt Theophraſtus teſtis. Et de his hactenus.

AT in florum hiſtoria, quid à nobis præſtitum ſit, qui æquum adhibiturus eſt iudicium, facilè æſtimabit. Nos vt in aliorum ſcriptis, ſicubi veritati minus nitantur, eleuandis, nullis aut exiguis verbis vtimur; ita in noſtrarum lucubrationum commendatione non putamus inhærendum. Bene vale, Pridie Cal. Nouemb. Anno 1567.

FINIS.

Hic liber nihil habet Romanæ Eccleſiæ fidei contrarium, aut Reipub. offenſiuum.

Quod atteſtor Sebaſtianus Baer, Delphius, inſignis Colleg. Eccleſ. S. Mariæ Antuerpienſ. Plebanus.

HVIVS LIBRI INDEX.

A

B

C

V 3 Canis

Flos

Regium

ERRATA.

Pag. 8. lin. 10. palabundos 18. 25. quod φλόγιον. 19. 20. Micancalum. 51. 5. digestis. ibidem. 7. Centaurij. 62. 11. Othonnam. 82. 14. ei videlicet cui. 109. 30. Chironium. 155. 23. amaras. 162. LIRIVM MAIVS. 180. 9. nuncupatus. 188. IVNCIFOLIVS. 202. ALTER. 227. 9. familiare. 236. 13. ἠράνθεμον. 287. MINOR. 288. MAIOR. transpositæ siquidem his locis imagines sunt. 300. 28. similes.

INDEX GRÆCARVM VOCVM.

ἶρις

πιπών

MAXIMILIANVS II Diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus; Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ & Sclauoniæ, &c. Rex; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Styriæ, Carnithiæ, Carniolæ, & Wirtẽbergæ; Comes Tyrolis &c. Recognoscimus & notum facimus tenore præsentium vniuersis: inter alia maiorum nostrorum consilia, illud haud postremum fuisse comperimus, vt ad Imperij Romani decus & dignitatẽ plurimùm facere arbitrarentur, nõ minus rem litterariam, quàm militarem disciplinam propagare: quòd litterarum monumentis, quidquid fortiter & præclarè gestum esset, illustrari cognoscerent, & æternæ memoriæ consecratum ad posteros ita transmitti, vt tam exteris quàm domesticis populis, exemplo ad virtutẽ esse posset: quodque optimarum artium studia, & quidquid ad humanæ vitæ cultum atq; vtilitatem in quaque arte fuisset excogitatum, litteris & contineri & conseruari optimè didicissent. Illorum nos laudatis vestigiis insistere summo studio cupientes, dignum imprimis duximus, prudenter & accuratè cauere; vt si quis ad eam rem quidquam vel industria vel laboribus & impensis suis cõtulerit, ne huic fraudi beneficium publicum sit. CVM itaque sincerè nobis dilectus Christophorus Plantinus ciuis & typographus Antuerpiensis nobis humiliter exponi curarit; se veteres nonnullos auctores, vel nunquam antea visos, & raros, vel emendatiores, aliaque opera magni momenti; in primis verò Biblia Hebraica, Nouum Testamentum, Eunapium de vitis Philosophorum, Illustrium de poëtis, Nonium Marcellum, Petronium Arbitrum, omnes veteres Poëtas correctos vel commentariis illustratos: Emblemata Sambuci, Dictionarium Hebraicum, Dictionarium Græcum, L. Iulium Florum de Gestis Romanorum cum Commentario Ioannis Stadl, & si quæ huius generis alia, vel antea non edita vel emendatiora, locupletiora, auctiora, & illustriora facta sunt, quacunque in lingua, imprimere cõstituisse: vereri autem, ne, quod sæpenumero vsu venire consueuerit, alij non nulli, qui alieno labore & industria partis, fucorum more inhiare, & frui soleant, ea quæ ille magnis sumptibus & impensis collegerit, & typis procuderit, mox ad suum cõpendium, minore sumptu & labore imitentur, atq; effingant, illique labor om-

nis,